

TUTKIMUS

Sami Borg

Kansanvaltaa koronan varjossa

Tutkimusraportti vuoden 2021 kuntavaaleista

KANSANVALTAA KORONAN VARJOSSA

Tutkimusraportti vuoden 2021 kuntavaaleista

Sami Borg

Kansanvaltaa koronan varjossa

Tutkimusraportti vuoden 2021 kuntavaaleista

KAKS — KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

Kunnallissalan kehittämissäätiön
Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 113
© Pole-Kuntatieto Oy ja kirjoittajat

Kieliasun tarkistus: Sirpa Ovaskainen

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2022
ISBN 978-952-349-084-0 (nid)
ISBN 978-952-349-085-7 (pdf)
ISSN 1235-6956

Sisällys

Esipuhe	7
1 JOHDANTO	9
Tie vuoden 2021 kuntavaaleihin	9
Kuntavaalit koronapandemian varjossa	11
Vaalitulos pähkinäkuoressa	18
Tutkimuksen rakenne ja pääaiheet	23
2 EHDOKASASETTELU JA VAALIKAMPANJAT	25
Ehdokasasettelu	26
Puolueiden tavoitteet kuntavaaliohjelmien perusteella	32
Kuntavaalien seuraaminen ja eri tietolähteiden merkitys	39
3 KUNTAVAALIEN ÄÄNESTYSPROSENTIT JA ENNAKKOON ÄÄNESTÄMINEN	44
Miksi kunta- ja eduskuntavaalien äänestysprosentit erkaantuvat?	46
Äänestysprosentti eri väestöryhmissä	51
Ennakkoäänestyksen suosio lisääntyi räjähdysmäisesti	56
4 PUOLUEIDEN VÄLINEN KILPAILU KUNTAVAALEISSA	61
Vaalien siirron ja äänestysprosentin merkitys puolueiden kannatukselle	62
Alueellinen kannatus ja puolueiden asema valtuustoissa	65

Muutokset valtuustopaikkaosuuksissa	68
Puoluejärjestelmämuutosten ja politiikan uusien jakolinjojen heijastuminen kuntavaaleihin	74
Puolueiden puheenjohtajien merkitys	83
 5 EHDOKKAIDEN KILPAILU KUNTAVAALEISSA	91
Puolue- ja ehdokaskilpailun yleiset lähtökohdat kuntavaaleissa	94
Ehdokaskilpailu erikokoisissa kunnissa	98
Ehdokkaiden äänimäärien vaihtelu ja läpipääsyn kynnykset	100
Absoluuttiset ja suhteelliset ääniharavat sekä kansanedustajien kuntavaalimenestys	103
Väestöryhmien edustus: läpimenon todennäköisyys ja läpimenijöiden äänet	109
Ehdokkaiden vaalikampanjakulut erikokoisissa kunnissa	112
 6 KESKEISIÄ TULOKSIA JA PÄÄTELMIÄ	117
Äänestysprosentti, vaalitulos ja koronan vaikutukset vaaleihin	117
Puoluekannatusrakenteen muutosten heijastuminen kuntavaaleihin	121
Kuntavaalien tulevaisuus	124
 Lähteet	127
Liitteet	133

Esipuhe

Tämä tutkimus on toinen peräkkäinen Kunnallisanalan kehittämissäätiön rahoittama kuntavaalitutkimus. Vaaleihin kohdistuva systemaattinen aineistonkeruu, vaalitilastot ja tutkimustoiminta mahdollistavat vaalien ja vaaliviestinnän sekä kansalaisten poliittisen kiinnittymisen seurannan. Myös kuntatasolla on tarpeen arvioida säännöllisesti ja laaja-alaisesti vaalien, äänestämisen ja kansalaisten poliittisten asenteiden kehityspiirteitä.

Nyt toteutettava hanke kohdistuu joiltakin osin samoihin teemoihin kuin vuoden 2017 kuntavaalitutkimus (Borg 2018), mutta mukana on paljon myös uusia aiheita, joita tutkitaan suuressa määrin rekisteriaineistoilla. Neljä vuotta sitten painopiste oli vaalien jälkeen kootuissa kyselytutkimustiedoissa, jotka koskivat kuntavaalien vaaliviestinnän seuraamista, äänestysvalintojen perusteita ja asiakysymysten painottumista äänestysperusteissa.

Tällä kertaa tutkimusta varten ei kerätty yhtä laajaa vaalien jälkeistä kyselytutkimusaineistoa kuin vuonna 2017. Käytössä on Kantar TNS:n kokoama, suppeampi vaaliseuranta-aineisto, jota hyödynnetään muun muassa kampanjaseurannan ja äänestysvalintojen piirteiden kuvaamisessa. Vuoden 2021 kuntavaaleja ja niiden tuloksia analysoidaan selvästi aiempaa enemmän vaaleista kertyvien tilastoaineistojen pohjalta, ja kiinnostuksen kohteena on luonnollisesti myös vaalien poikkeusluonne koronaepidemian aikana järjestettyinä vaaleina.

Koronan vaikutuksia vaaleihin ja niiden järjestämiseen käsitellään tutkimuksen johdannossa ja aihetta sivutaan myöhemminkin. Lisäksi johdanto palauttaa alustavasti mieleen keskeiset vaalitulokset ja esittelee tiiviisti tutkimuksen kysymyksenasettelut. Näitä ovat erityisesti puolueiden ja ehdokaiden kannatuksen monet rakenteelliset piirteet, joita ei ole käsitelty aiemmassa tutkimuksessa kovinkaan yksityiskohtaisesti kuntatyypeittäin. Kannatusanalyysissä aineistona toimivat vaalien ehdokasrekisterit sekä Tilastokeskuksen tietokannat puolueiden ja ehdokaiden äänimääristä.

Tutkimus on kirjoitettu yleistajuiseksi analyysiksi laajalle yleisölle. Kiitän Kunnallisanalan kehittämissäätiötä tutkimuksen mahdollistamista. Julkaisun

taulukkojen ulkoasusta ja tilastografiikoista vastasi pääosin YTT, FM, tutkijatohtori Josefina Sipinen. Kiitokset Josefinalle myös monista arvokkaista kommenteista itse tekstiin.

Tampereella 31.1.2022

Sami Borg, vaalitutkija
Tampereen yliopisto
Johtamisen ja talouden tiedekunta

1 Johdanto

Tie vuoden 2021 kuntavaaleihin

Vuoden 2021 kuntavaalit olivat sekä poikkeukselliset että historialliset. Poikkeukselliset ne olivat erityisesti siksi, että vaalit käytiin koronaviruspandemian aikaan, minkä vuoksi vaalien toimittamista lykättiin huhtikuulta kesäkuuhun. Historialliset ne olivat lisäksi siksi, että kyse oli viimeisistä kuntavaaleista, joissa kuntalaiset valitsivat itselleen valtuuston päättämään pitkän ajan kuluessa kunnille vakiintuneen, hyvin laajan tehtäväkentän rahoituksesta ja toteuttamisesta.

Vuonna 2022 toimitettavien aluevaalien jälkeen kuntien vastuulla oleva sosiaali- ja terveydenhuolto sekä pelastustoimi siirtyvät 21 hyvinvointialueen järjestettäväksi vuodesta 2023 lukien. Muutos pohjautuu lakiin hyvinvointialueesta, joka tuli voimaan heinäkuun alussa vuonna 2021. Vuodesta 2025 lukien aluevaalit ja kuntavaalit toimitetaan samanaikaisesti, joten vuoden 2021 kuntavaalit olivat viimeiset ”vanhaan malliin” toimitetut kuntavaalit.

Millaisista asetelmista puolueet lähtivät vuoden 2021 kuntavaaleihin? Puoluekannatuksen yleistä kehitystä ajatellen asiaa on syytä tarkastella vuoden 2017 kuntavaalien jälkeisten oleellisten muutosten ja tapahtumien kannalta ja joiltakin osin myös hieman pidemmän ajan muutosten näkökulmasta.

Puolueiden eduskuntavaalikannatus muuttui merkittävästi 2010-luvulla, mikä on luonnollisesti vaikuttanut myös puolueiden kuntavaalikannatukseen. 2010-luvun keskeisiä yleisiä kannatusmuutostrendejä oli Perussuomalaisten¹ kannatuksen kasvu sekä vaaleissa että puolueiden kannatusmittauksissa.

¹ Kansallisten eduskuntavaalitutkimusten tapaan puolueiden nimet kirjoitetaan tässä tutkimuksessa isolla alkukirjaimella, kun teksti viittaa ns. käyttönimenä puolueorganisaatioon. Puolueen kannattajakunta kirjoitetaan pienellä alkukirjaimella (esim. perussuomalaiset).

Puolue onnistui saavuttamaan vuoden 2011 eduskuntavaaleissa 19,1 prosentin ääniosuuden ja säilyttämään kannatuksensa yli 17 prosentissa vuosien 2015 ja 2019 eduskuntavaaleissa. Kun myös Vihreän liiton kannatus nousi vuoden 2019 eduskuntavaaleissa 11,5 prosenttiin, kaikki viime vuosikymmenten suurimmat puolueet (SDP, Kokoomus ja Keskusta) jäivät eduskuntavaalikannatuksessaan kauas yli 20 prosentin ääniosuuksista. SDP ylsi suurimmaksi puolueeksi vain 17,7 prosentin kannatuksella, joka oikeutti 40 edustajapaikkaan.

Vuoden 2017 kuntavaaleissa 2010-luvun merkittävät valtakunnallisen tason kannatusmuutokset heijastuivat puoluekannatukseen vain osittain. Vihreiden suosion kasvu tosin näkyi vuoden 2017 vaaleissa täysimääräisesti, kun puolue ylsi 12,5 prosentin kannatukseen ja nosti suosiotaan vuoden 2012 kuntavaaleista nelisen prosenttiyksikköä.

Perussuomalaisilla yleisen trendin mukainen kannatusnoste jäi kuitenkin saavuttamatta, koska puolue nousi vuoden 2015 eduskuntavaaleissa Timo Soinin johdolla hallitusvastuuseen, mikä painoi puolueen kannatuksen melko nopeasti jyrkkään laskuun. Lisäksi Soini ilmoitti jo ennen vuoden 2017 kuntavaaleja luopuvansa puheenjohtajuudesta vaalien jälkeen, minkä vuoksi puolue ryhtyi silloiseen kuntavaalikampanjaan ”rampana ankkana”. Puolueen kuntavaalitulos jäikin vuonna 2017 ainoastaan 8,8 prosenttiin. Laskua vuodesta 2012 kertyi 3,5 prosenttiyksikköä. Tulos myötävaikuttii siihen, että puolueen puheenjohtajaksi valittiin kesäkuun 2017 puoluekokouksessa Jussi Halla-aho. Tämä vaihdos puolestaan johti varsin nopeasti puoluehajaannukseen Halla-ahon johtaman puolueen ja eduskuntaryhmästä irtautuneiden niin sanottujen sinisten välillä (ks. Hämäläinen 2020, 71–73 ja laajemmin Nurmi 2017).

Perussuomalaisten kannatuskehityksen ja tulevien vaalitulosten kannalta ratkaisevaa oli, että puolue siirtyi kesällä 2017 oppositioon Juha Sipilän hallituksen jatkaessa toimintaansa Keskustan, Kokoomuksen ja Sinisten ryhmän voimin. Oppositioasemaan siirtymiseen johtanut episodi oli Perussuomalaisille välttämätön edellytys hyvään vaalitulokseen vuoden 2019 eduskuntavaaleissa.

Perussuomalaisten lähtöasetelmille vuoden 2021 kuntavaaleihin oli eduksi, että puolue jäi oppositioon vuoden 2019 eduskuntavaalien jälkeen yhdessä

Kokoomuksen, Kristillisdemokraattien ja Liike Nytin kanssa. SDP:n puheenjohtaja Antti Rinne toimi viiden puolueen (SDP, KESK, VAS, VIHR, RKP) hallituksen pääministerinä kesäkuusta vuoden 2019 lopulle, jolloin Rinne joutui eroamaan päähallituskumppani Keskustan osoitettua hänelle vanhan epäluottamuksensa. Rinteen tilalle pääministeriksi tuli SDP:n Sanna Marin, jonka hallitus aloitti toimintansa 1.12.2019. Marinin hallitus jatkoi toimintaansa Rinteen hallituksen ohjelman pohjalta. Pian, jo vuoden 2020 alkupuolella, täysin ennakoimaton pandemiatilanne pakotti valtiot maailmanlaajuisesti keskittymään koronaviruksen leviämisen estämiseen, viruksen vuoksi sairastuneiden hoidon järjestämiseen ja muuhun tarvittavaan kriisinhallintaan.

Kuntavaalit koronapandemian varjossa

Kuntavaalit oli pitkään määrä toimittaa normaaliaikaisesti vuoden 2021 huhtikuussa. Koronavirustilanteen vuoksi Suomi otti käyttöön valmiuslain maaliskuussa 2020, ja sen rajoitustoimien vaikutuksesta koronaepidemian ensimmäinen aalto vaimentui vuoden 2020 loppukesään mennessä.

Vaalien toimittamisesta valtionhallinnossa vastaava oikeusministeriö oli nimennyt vuoden 2019 lopulla helmikuusta 2020 toukokuulle 2021 toimivan parlamentaarisen vaalityöryhmän, jonka tehtäväksi oli asetettu ”vaalilain, puoluelain ja vaalirahoituslain sekä tarvittaessa muuta poliittista toimintaa koskevan lainsäädännön kehittämistarpeet ja tehdä tarpeelliset muutosehdotukset” (OM 2019). Tämä puoluesihteereistä ja asiantuntijoista koostuva ryhmä päätyi tehtävänanostaan huolimatta käytännössä tärkeimmäksi areenaksi, jolla oikeusministeriö ja puolueet keskustelivat kuntavaalien järjestämisestä ja mahdollisesta vaalien siirron tarpeellisuudesta koronatilanteen vuoksi.

Alkusyksyllä 2020 puolueet olivat jo aloittaneet kuntavaalivalmistelunsa ja ottaneet ehdokasrekrytoinnin alkuaskeleita. Jotkin puolueet olivat aloittaneet myös jo ehdokashankintaa tukevan vaalimainonnan. Lokakuussa terveydenhuollon asiantuntijoiden arviot olivat varsin yksimielisiä epidemian toisen aallon voimistumisesta, mutta samalla asiantuntijat korostivat, että toisen aallon kesto ja ajoittuminen riippuisivat rajoitus- ja hallintatoimien

laajuudesta ja onnistumisesta (Mediuutiset 2020). Lisäksi useissa lokakuun 2020 asiantuntija-arvioissa korostettiin epidemiatilanteen alueellisia eroja. Professori Pekka Nuortin mukaan tässä suhteessa aaltoa osuvampi kielikuva olisi ollut leviävä metsäpalo (Laine 2020).

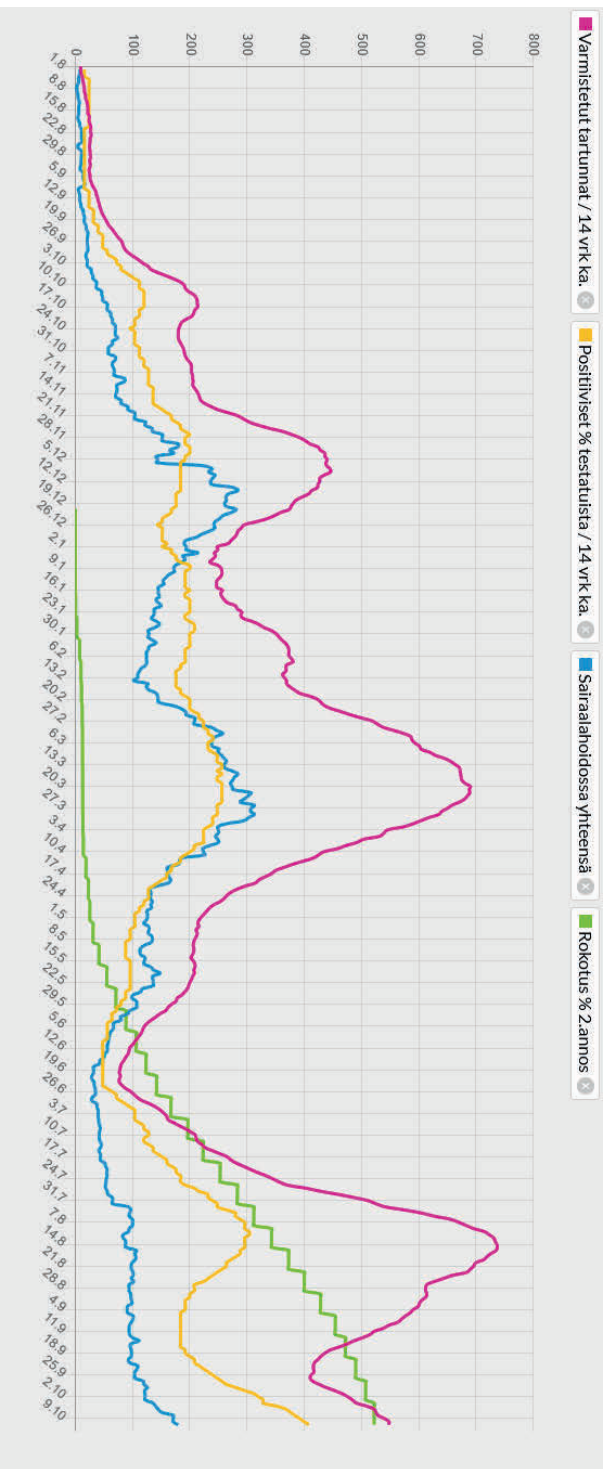
Julkisuudessa vaalien lykkäämisestä keskusteltiin uudestaan pahenevan tautitilanteen vuoksi jo loppuvuodesta 2020. Keskustelu voimistui vuoden 2021 alussa, jolloin tartuntalukujen valtakunnallinen määrä oli edelleen huomattavassa nousussa (ks. kuvio 1.1).

Vaalityöryhmässä vaalien siirtotarvetta ja terveysturvallisen äänestystapahtuman tukitoimia arvioitiin jatkuvasti ja myös vaalien siirtoon varauduttiin. Vaaleihin valmistautumisen yleislinjana oli, että vaalit pyritään järjestämään normaalina ajankohtana huhtikuussa, jos koronatilanne ja asiaan kuuluvat turvatoimenpiteet sen sallivat. Jos taas terveysriski muodostuisi liian suureksi, silloin vaalien siirrosta olisi tullut oikeusministeriön mielestä päättää viimeistään maaliskuun 2021 alussa. Asian ilmaisi toistuvasti oikeusministeriön vaalijohtaja Arto Jääskeläinen (Riipinen 2021).

THL:n tilannekuvaan pohjautuvat arviot johtivat lopulta siihen, että oikeusministeri kutsui eduskuntapuolueiden puoluesihteerit keskustelemaan vaalien siirrosta kokoukseen 6.3.2021. THL:n tuolloisen näkemyksen mukaan korotilanne helpottaisi kesäkuuhun mennessä ja riskiryhmät ehdittäisiin rokottaa riittävän kattavasti, jotta vaalit voitaisiin järjestää terveysturvallisesti. Kuvio 1.1 osoittaa, että THL:n arvio tilanteen kehittymisestä onnistui erittäin hyvin.

Mainitussa kokouksessa yhdeksästä puolueesta kaikki muut paitsi Perussuomalaiset kannattivat vaalien siirtoa. Useimmat puolueet kannattivat vaihtoehtoa vaalien siirrosta kesäkuulle. Hieman myöhemmin eduskunta ratkaisi asian hallituksen esityksen pohjalta perustuen puoluesihteerien sopimaan kantaan. Vaalit päätettiin järjestää 13.6.2021 siten, että ennakköäänestysaika pidennettäisiin kaksiviikkoiseksi. Ennakköäänestysajaksi määräytyi 26.5.–8.6.2021.

Alkuvuodesta 2021 sekä tiedotusvälineet että valtioneuvoston kanslia selvittivät myös äänioikeutettujen näkemyksiä vaalien siirtämisestä. Kantar TNS:n toteuttama HS-gallup tiedusteli helmikuun puolivälissä äänioikeutetuilta sitä, kannattavatko he kuntavaalien lykkäämistä huhtikuulta

Kuvio 1.1 Koronavirustilanne Suomessa toisen aallon alusta (1.8.2020) lokaakuulle 2021: varmistetut tartunnat, koronapositiivisten osuus testatuista, sairaalahoitossa olevien määriä ja kaksi rokoteannosta saaneiden osuus (lähde: THL 2021)

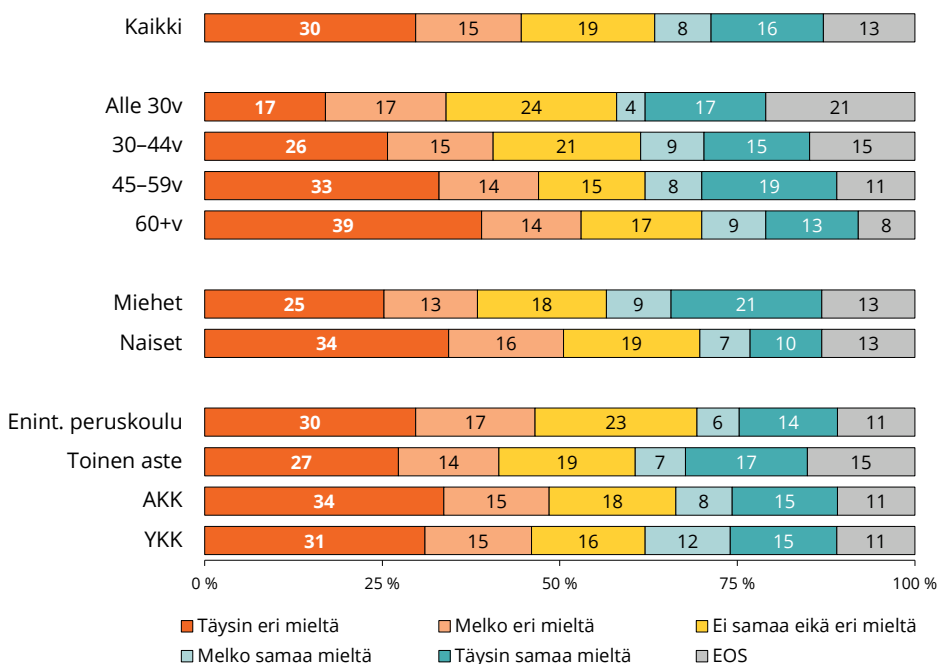
myöhempään ajankohtaan. Asiaa kannatti 29 prosenttia ja vastusti 47 prosenttia hieman yli tuhannesta vastaajasta, ja joka neljäs (24 %) ei osannut sanoa kantaansa (Kervinen 2021). Tulos osoitti kansalaismielipiteen olevan asiassa melko vahvasti jakautunutta.

Valtioneuvoston kanslian Kansalaispulssi-kyselyissä mielipiteitä vaalien järjestämisestä ja siirrosta tiedusteltiin hieman yksityiskohtaisemmin. Tilastokeskuksen keräämässä Kansalaispulssin 18. kierroksen verkkokyselyssä keruu-aika oli 17.3.–22.3.2021 ja vastaajina olivat 15–74-vuotiaat manner-suomalaiset. Vaaleja koskeissa mielipidekysymyksissä tulokset laskettiin äänioikeusikäisistä vastaajista. Tämän kyselyn tuloksia on koottu kuvioihin 1.2, 1.3 ja 1.4.

Kansalaispulssi-kysely tiedusteli äänioikeutettujen mielipiteitä kunta-vaalien järjestämisestä ja siirtämisestä silloin, kun päätösprosessi oli vielä kesken. Käytännössä päätös tehtiin siis jo oikeusministerin ja puoluesihteerien kokouksessa, mutta lopullisen sinettinsä se sai vasta vähän kyselyn tiedonkeruuaajan päättymisen jälkeen eduskunnan päätöksellä 26.3.2021. Kuvio 1.2 osoittaa, että äänioikeutettujen mielipiteet (de facto jo tehdystä) siirtopäätöksestä olivat edelleen voimakkaasti jakautuneet eikä moni osannut sanoa kantaansa. Lähes joka toinen (45 %) oli eri mieltä siitä, että vaalit olisi pitänyt järjestää normaalisti huhtikuussa. Noin joka neljäs puolestaan oli melko tai täysin samaa mieltä väitteestä, jonka mukaan ”kuntavaalit olisi pitänyt järjestää alkuperäisen aikataulun mukaisesti huhtikuussa 2021”. Noin kolmannes vastaajista kuului joukkoon, joka ei joko osannut sanoa kantaansa (13 %) tai ei ollut samaa eikä eri mieltä väitteestä (19 %).

Kannoissa ei ilmennyt merkittäviä eroja vastaajien koulutusasteen mukaan. Sitä vastoin vastaajien ikäryhmän mukainen mielipidevaihtelu oli hyvin suoraviivasta: mitä vanhempi vastaaja, sitä varmemmin hän oli eri mieltä väittämästä. Vastaajien sukupuolen mukaiset erot liittyvät jonkin verran myös iän mukaiseen vaihteluun, koska vanhimmat vastaajaryhmät ovat selvimmin naisenemmistöisiä. On hyvin todennäköistä, että iän mukainen mielipidevaihtelu liittyi tässä kysymyksessä siihen, että huhtikuussa 2021 koronarokotukset eivät olleet vielä kovinkaan pitkällä iäkkäimmissäkään vastaajaryhmissä, joita rokotettiin muiden riskiryhmien kanssa ensin. Muistettakoon samalla, että kysely kohdistui vain alle 75-vuotiaisiin. Lisäksi

mielipidejakaumaan vaikuttaa se, että nuorten joukossa en osaa sanoa -vastanneiden osuudet ovat merkittävästi suurempia kuin kyselyn vanhimmissa ikäryhmissä.

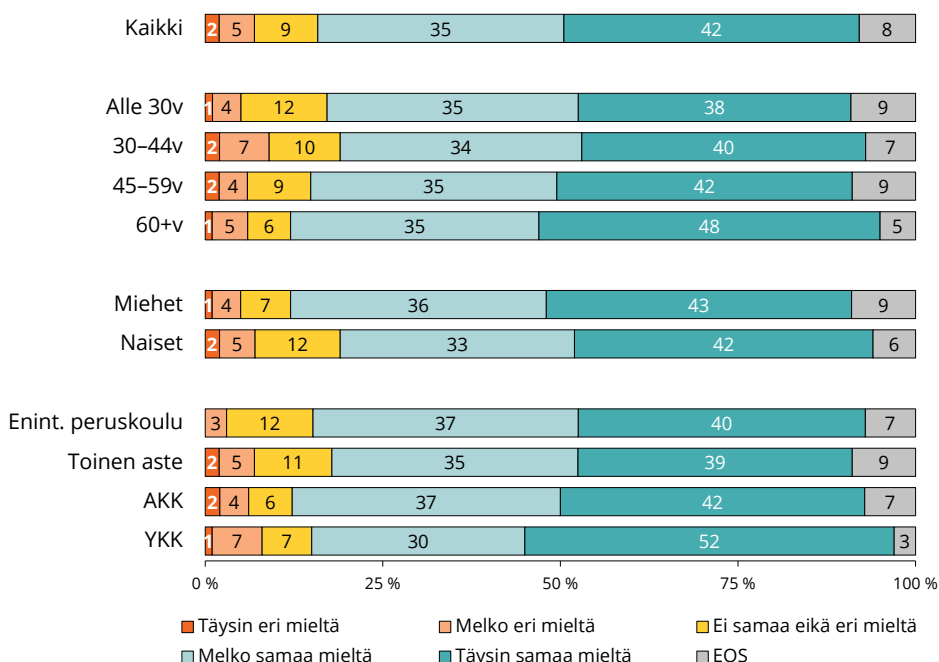

Kuvio 1.2 "Kuntavaalit olisi pitänyt järjestää alkuperäisen aikataulun mukaisesti huhtikuussa 2021" (Lähde: Kansalaispulssi – 18. kierros, n=1465, VNK 2021)

Kuviossa 1.3 tarkastellaan tuloksia saman kyselyn väitteestä "koronatilanteesta huolimatta koen voivani äänestää turvallisesti tulevissa kuntavaaleissa". Havainnot kertovat varsin yksiselitteisesti, etteivät kansalaiset juurikaan kokeneet vaaleissa äänestämistä uhkaksi omalle turvallisuudelleen. Kaikissa tarkastelluissa väestöryhmissä väitteestä oli täysin samaa mieltä noin 40–50 prosenttia vastaajista ja melko samaa mieltä 30–37 prosenttia vastaajista. Eri mieltä väitteestä olevien osuus jäi kaikissa ryhmissä alle kymmeneen prosenttiin, ja täysin eri mieltä väitteestä oli eri sosiodemografisissa ryhmissä vain yhdestä kahteen prosenttia vastaajista.

Tuloksista voitaneen päätellä kansalaisten yleinen hyväksyntä ajatukselle, että vaalien toimittaminen korona-aikaan oli paikallaan ainakin siinä

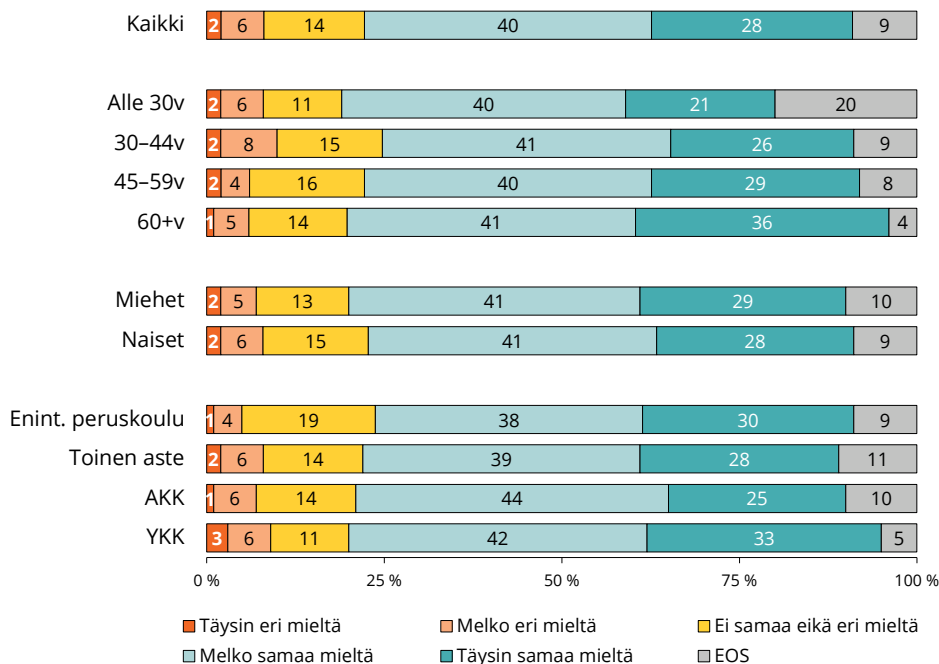
tapauksessa, että kansalaisten rokotuskattavuus ja vaalien terveysturvallisuutta tukevat toimet ovat riittävät. Utisia ja yhteiskunnallista keskustelua vähänkään seuranneilla oli vastaamishetkellä tiedossa, että vaalien ennakkoonäänestysaikaa pidennettiin kahteen viikkoon ja että vaaliviranomaiset olivat muullakin tavoin luvanneet huolehtia terveysturvallisuussuositusten mukaisen äänestämisen mahdollistamisesta äänestyspaikoilla. Lisäksi on tietenkin otettava huomioon, että suuri osa kyselyyn vastanneista ehkä tiesi jättävänsä äänestämättä, jolloin väitteeseen vastaaminen ei vaatinut heiltä asian syvällistä pohdintaa.

Kuvio 1.3 ”Koronatilanteesta huolimatta koen voivani äänestää turvallisesti tulevissa kunta-vaaleissa” (Lähde: Kansalaispulssi – 18. kierros, n=1465, VNK 2021)

Kuvion 1.4 tulokset suhtautumisesta vaaliviranomaisten toimintaan osoittavat lisäksi, että kansalaisten luottamus vaaliviranomaisiin oli keväällä 2021 varsin vahvaa. Useampi kuin kaksi kolmesta vastaajasta (68 %) oli melko tai täysin samaa mieltä väittämästä, jonka mukaan ”vaaliviranomaiset kykenevät

järjestämään tulevat kuntavaalit koronasuositusten mukaan turvallisesti”. Epäilijöitä oli lähes kaikissa tarkastelluissa väestöryhmissä alle kymmenen prosenttia, ja vahvasti eri mieltä väitteestä oli yleensä vain yhdestä kahteen prosenttia eri ryhmien vastaajista. Kaikkiaan kansalaispulssin tulokset viittaavat siihen, että eduskunnan päätöksellä vaalien siirrosta huhtikuulta kesäkuulle oli kansan enemmistön selvä tuki.

Kuvio 1.4 ”Vaaliviranomaiset kykenevät järjestämään tulevat kuntavaalit koronasuositusten mukaan” turvallisesti” (Lähde: Kansalaispulssi – 18. kierros, n=1465, VNK 2021)

Jo ennen vaalien siirtopäätöstä oikeusministeriö oli valmistellut yhdessä THL:n ja Työterveyslaitoksen kanssa kunnille ohjeet terveysturvallisesta äänestämisestä ja vaalien käytännön järjestelyistä. Ministeriön muistion mukaan (OM 2021a) ohjeita oli laadittu niin ennakköäänestyksen ja kotiaänestyksen vaalitoimitsijoille, vaalitoimikunnille, vaalilautakunnille kuin keskusvaalilautakunnille. Ne koskivat muun muassa maskien käyttöä ja käsihygieniää äänestyspaikoilla, turvavälejä ja erityistilanteita hengitystieoireisten tai karanteenissa olevien äänestäjien osalta.

Muistio sisälsi myös tietoja eri maissa epidemian aikana järjestetyistä vaaleista ja vaalien äänestysprosentista suhteessa edellisiin, samantyyppisiin vaaleihin (OM 2021a, 2). Äänestysprosenttien muutoksia koskevat tiedot osoittivat, että vuoden 2020 ja aivan vuoden 2021 alussa toimitetuissa vaaleissa äänestysprosentti oli useimmissa tapauksissa laskenut merkittävästi edellisistä vaaleista, mutta sekä parlamentti- että aluetason vaaleista löytyi molemmista muutamia esimerkkejä, joissa näin ei ollut käynyt. Suomen tilanteen kannalta ja vuoden 2021 kuntavaaleja ajatellen tuloksia ei voinut suoraan pitää vertailukelpoisina, koska kansalaisten koronarokotukset saatiin eri maissa kunnolla käyntiin vasta vuoden 2021 puolella.

Ennakkoäänestysajan pidentämisen taustalla oli luonnollisesti ajatus äänestäjäjoukkojen jakamisesta useammille äänestyspäiville, mikä auttaisi noudattamaan turvavälejä koskevia suosituksia. Oikeusministeriön muistion perusteella ennakkoäänestysajan pidentämisellä pyrittiin lisäksi erityisesti turvaamaan se, että myös karanteeniin asetetut ja eristetyt pystyisivät käyttämään äänioikeuttaan (OM 2021a, 16). Suomen päätös siirtää kuntavaalit turvallisempaan ajankohtaan samoin kuin päätökset erityistoimista terveys- ja turvallisten vaalien järjestämiseksi vastasivat useiden muiden maiden linjaa priorisoida vaalien järjestäminen korkealle huolestuttavasta koronatilanteesta huolimatta (ks. Wass ym. 2021, 5).

Vaalitulos pähkinäkuoressa

Seuraavaksi esitellään vuoden 2021 kuntavaalien tulosten pääpiirteet. Tuloksia ja niiden taustoja analysoidaan ja taustoitetaan jäljempänä yksityiskohtaisemmin. Touko–kesäkuulle ajoittuneiden kuntavaalien äänestysprosentti jäi hyvin matalaksi, vain 55,1 prosenttiin. Koko Manner-Suomen äänestysaktiivisuus laski vuoden 2017 kuntavaaleista 3,8 prosenttiyksikköä. Koronatilanne, vaalipäivän siirtäminen kesäsununtaiksi (13. kesäkuuta) ja ennakkoäänestysajan pidentäminen kahteen viikkoon aiheuttivat samalla sen, että ennakkoääniä kertyi suhteessa kaikkiin annettuihin ääniin ennätyskellisen paljon, peräti 60 prosenttia.

Kuntavaaleissa ei ollut koskaan aiemmin annettu enakkoon enemmän ääniä kuin varsinaisena vaalipäivänä. Muutos ei kuitenkaan johtunut

pelkästään koronasta tai kesävaaleista, sillä ennakkoäänestyksen suosion kasvu on ollut yleinen trendi muissakin vaaleissa. Eduskuntavaaleissa ennakkoäänten määrä oli varsinaisen vaalipäivän äänten määrä suurempi ensimmäisen kerran vuonna 2019, jolloin ennakkoäänten osuus kaikista äänistä ylitti ensimmäistä kertaa 50 prosenttia. Tuolloin ennakkoon annettiin 50,7 prosenttia kaikista äänistä.

Taulukko 1.1 esittelee kuntavaalien tuloksen koko maassa. Tulos perustuu Manner-Suomen 293 kunnan kuntavaaleihin (kuntavaaleja ei toimiteta samanaikaisesti Ahvenanmaalla). Vuoden 2017 vaalien jälkeen kuntien lukumäärä vähentyi vain kahdella: vuoden 2020 alussa Valtimo liittyi osaksi Nurmesta ja vuoden 2021 alussa Honkajoki liittyi Kankaanpäähän.

Ääniosuuksien muutoksilla mitattuna kuntavaalien suurin voittaja oli Perussuomalaiset, joka lisäsi valtakunnallista ääniosuuttaan vuoden 2017 kuntavaaleista 5,6 prosenttiyksikköä. Matalasta äänestysprosentista huolimatta puolue onnistui ainoana puolueena keräämään merkittävästi lisääniä vuoden 2017 vaaleihin verrattuna. Toinen pääoppositiipuolue Kokoomus nosti kannatustaan vain hieman vuoden 2017 vaaleista (0,7 prosenttiyksikköä), mutta oli 21,4 prosentin valtakunnallisella ääniosuudeltaan selvästi vaalien suosituin puolue. Koska kuntavaalien katsotaan yleisesti toimivan välivaaleina eduskuntavaalikauden puolivälissä, Kokoomuksen selvä kärkipaikka kuntavaalikannatuksessa antoi puolueelle hyvät asetelmat kohti seuraavia eduskuntavaaleja. Kristillisdemokraatit ei hyötynyt vuoden 2021 kuntavaaleissa oppositioasemastaan eduskunnassa, vaan puolue kärsi puolen prosenttiyksikön vaalitappion vuoteen 2017 verrattuna.

Muista eduskunnassa olevista oppositipuolueista Liike Nyt sai automaattisesti plusmerkkisen vaalituloksen, koska se osallistui ensimmäistä kertaa kuntavaaleihin. Yli puolentoista prosentin valtakunnallinen kuntavaalikannatus ja yhteensä 49 paikkaa oli kohtuullisen hyvä saavutus vasta-alkajalle. Esimerkiksi Helsingin valtuustoon puolue sai kolme paikkaa 3,3 prosentin kannatuksella jääden Helsingissä vain hieman vuoden 2019 eduskuntavaalikannatuksestaan (3,5 %).

Hallituspuolueet menettivät odotetusti suhteellista kannatustaan vuodesta 2017 RKP:tä lukuun ottamatta. Suurin negatiivinen ääniosuusmuutos osui Suomen Keskustaan (-2,7 prosenttiyksikköä). Keskustassa tulos tulkittiin

silti torjuntavoitoksi, koska viimeisimmät puoluekannatusmittaukset olivat povanneet puolueelle vaalitulosta matalampaa kannatusta (ks. kuvio 1.5). Seuraavaksi eniten ääniosuuttaan menettivät Vasemmistoliitto ja SDP. Vasemmistoliitto ylsi vaaleissa 7,9 prosentin kannatukseen menettäen ääniosuuttaan neljän vuoden takaisesta lähes kaksi prosenttiyksikköä (1,9 %-yks.). SDP sai kuntavaaleissa saman ääniosuuden kuin vuoden 2019 eduskuntavaaleissa. Kuntavaalien 17,7 prosentin kannatus tarkoitti 1,6 prosenttiyksikön osuusmenetystä vuodesta 2017.

Taulukko 1.1

Vuoden 2021 kuntavaalien tulos: puolueet ja muut ryhmittymät (äänimäärä; ääniosuus; paikat; äänimääräosuuden muutos; ääniosuusmuutos %-yksikköinä; paikkamuutos vuoteen 2017 verrattuna)

	Äänet	%	Paikat	Ääni- määrä	Muutos 2017–21	
					Ääniosuus	Paikkamäärä
Kansallinen Kokoomus	522 623	21,4	1 552	–8 976	0,7	62
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	433 811	17,7	1 451	–64 441	–1,6	–246
Suomen Keskusta	363 364	14,9	2 445	–87 165	–2,7	–379
Perussuomalaiset	354 236	14,5	1 351	126 939	5,6	581
Vihreä liitto	259 104	10,6	433	–61 131	–1,9	–101
Vasemmistoliitto	194 385	7,9	508	–32 241	–0,9	–150
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	121 494	5,0	463	–4 024	0,1	–8
Suomen Kristillisdemokraatit (KD)	88 259	3,6	311	–17 292	–0,5	–5
Liike Nyt	38 943	1,6	49	38 943	1,6	49
Kristallipuolue	6 311	0,3	0	6 311	0,3	0
Feministinen puolue	4 041	0,2	0	–2 815	–0,1	–1
Piraattipuolue	2 608	0,1	0	–6 511	–0,2	–2
Suomen Kommunistinen Puolue	2 073	0,1	0	–5 527	–0,2	–2
Eläinoikeuspuolue	1 761	0,1	0	–34	0,0	0
Sininen tulevaisuus	1 197	0,0	4	1 197	0,0	4

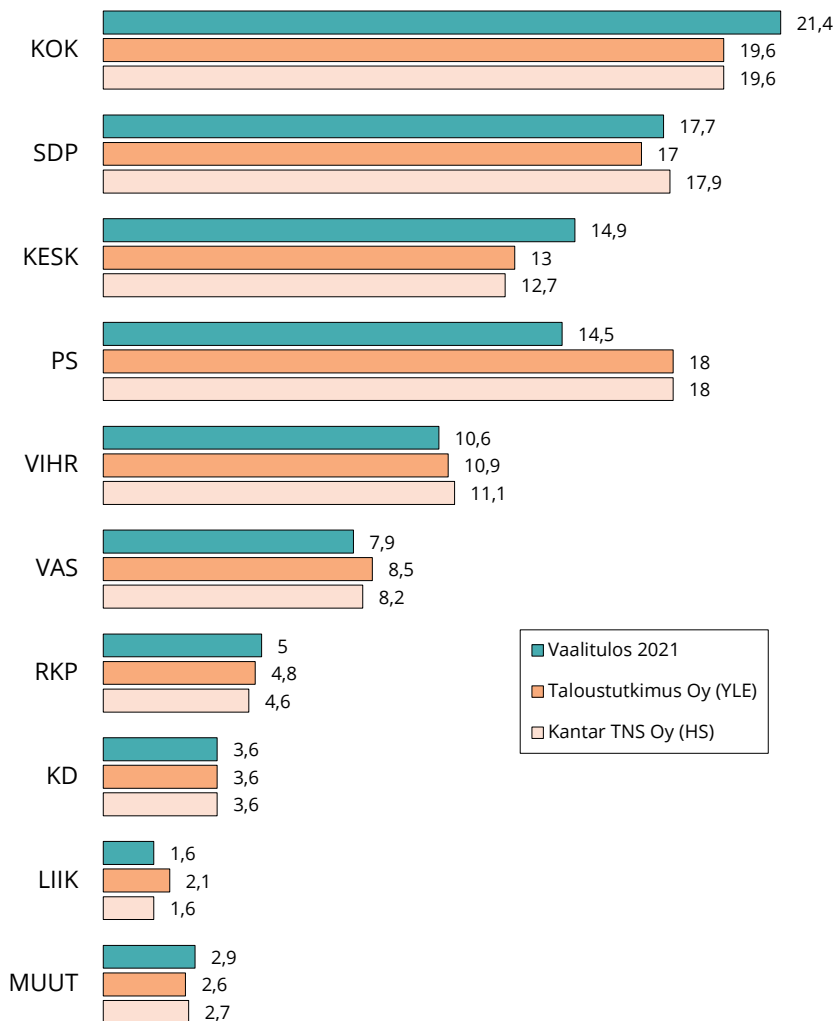
	Äänet	%	Paikat	Ääni- määrä	Muutos 2017–21	
					Ääniosuus	Paikkamäärä
Liberaalipuolue – Vapaus valita	947	0,0	0	–3 170	–0,1	–5
Avoin Puolue	435	0,0	0	435	0,0	0
Suomen Kansa Ensin	197	0,0	0	197	0,0	0
Kansalaispuolue	41	0,0	0	41	0,0	0
Sitoutumattomat ryhmät	50 482	2,1	292	–2 644	0,0	65
Yhteensä	2 446 312	100	8 859			
Mitättömät äänet	11 507	0,5		–2 935		
Yhteensä	2 457 819					
Äänestysprosentti	55,1					

Lähde: Oikeusministeriön vaalit.fi-sivusto

Eduskunnan ulkopuolisista puolueista vain Kristallipuolue onnistui kokoamaan taakseen kuntavaaleissa suuremman määrän kannattajia kuin mitä puolueen perustamiseen tarvitaan (5 000 kannattajaa). Sitoutumattomien ryhmät saivat valtakunnallisesti yhteensä noin kaksi prosenttia kaikista äänistä. Kuvio 1.5 osoittaa, että valtakunnallinen vaalitulos vastasi useimpien eduskunta-puolueiden kohdalla melko tarkasti viimeisimpiä kannatusmittauksia (SDP, VIHR, VAS, RKP, KD ja Liike Nyt). Matalaksi jäänyt äänestysprosentti haittasi mitä ilmeisimmin eniten Perussuomalaisia, jolle viimeisimmät ennen vaaleja julkistetut mittaukset povasivat vaalitulosta selvästi korkeampaa kannatusta: sekä Ylen teettämä Taloustutkimuksen mittaus (Yle 2021) että Helsingin Sanomien teettämä Kantar TNS:n mittaus (HS 2021) ennakoivat puolueelle 18 prosentin kannatusta, mutta vaalikannatus jäi 14,5 prosenttiin.

Kokoomuksen korkea vaalikannatus suhteessa kannatusmittauksiin ei ollut yllättävää, kun äänestysaktiivisuus jäi vaatimattomaksi. Kokoomuksen kannattajat tiedetään muiden puolueiden kannattajia varmemmiksi äänestäjiksi yleisten osallistumisresurssien, kuten keskimääräistä korkeamman koulutustason, vuoksi (ks. Suuronen ym. 2020, 267). Varsinkin nuorten ja nuorten keski-ikäisten joukossa korkea koulutustaso lisää merkittävästi todennäköisyyttä siihen, että äänioikeutettu pitää äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutenaan (Borg 2018, 88).

Molemmat mittaukset tiedustelivat kuntavaaleissa äänestettävää puoluetta, ja ne julkistettiin viimeisellä kampanjaviikolla, Ylen mittaus 10.6. (n=2 965) ja HS-Gallup 9.6. (n=2 002). Molempien mittausten haastattelut toteutettiin keskimäärin toukokuun loppupuolella, koska aineistoja koottiin melko pitkään. Ylen mittauksen aineisto koottiin aikavälillä 5.5.–8.6. ja HS-Gallup 25.5.–4.6.

Kuvio 1.5 Kuntavaalien 2021 tulos ja vaaleja edeltäneet viimeisimmät kannatusmittaukset (%)
(Lähde: Oikeusministeriön vaalit.fi-sivusto ja mainitut mediat)

Tutkimuksen rakenne ja pääaiheet

Edellä kuvatun vaalikontekstin ja vuoden 2021 kuntavaalien päätulosten jälkeen tämä tutkimus jakautuu neljään lukuun sekä tutkimustuloksia tiiviisti kokoaviin johtopäätöksiin. Toinen luku käsittelee vuoden 2021 kuntavaalien ehdokasasettelua ja vaalikampanjoita. Ehdokasasettelun muutokset verrattuna vuoden 2017 kuntavaaleihin osoittavat mahdollisia selityksiä joillekin vaalituloksille ja kertovat myös siitä, miten eri väestöryhmien poliittinen edustus toteutui. Edustuksellisen demokratian toimivuuden kannalta kunnallisen vaalidemokratian pullonkaloja ovat joidenkin väestöryhmien, kuten naisten ja nuorten, pysyvästi vaikuttava aliedustus sekä kuntavaalien ehdokaskunnassa että valtuutetuksi valittujen joukossa. Tulokset osoittavat myös sen, miten Suomen muuttuva puoluekannatusrakenne heijastuu kuntavaalien ehdokaskunnan sosiodemografiseen rakenteeseen.

Tutkimuksen toisen luvun toisena pääaiheena ovat puolueiden kuntavaalitavoitteet. Niitä tarkastellaan eduskuntapuolueiden kuntavaaliohjelmien perusteella. Tuloksia hyödynnetään myöhemmin tutkimuksen neljännessä luvussa rakennettaessa kuvaa puolueiden asiakysymysprofiiloitumisesta vuoden 2021 kuntavaaleissa. Lisäksi toinen luku kuvaa sitä, mitkä tietolähteet ovat kuntalaisille tärkeimpiä vaalien seuraamisessa.

Tutkimuksen kolmas luku fokusoituu kuntavaalien äänestysprosentteihin ja ennakköäänestyksen suosion kasvuun. Luku käynnistyy kuntavaalien äänestysprosentin pitkäaikaistrendin kuvauksella ja äänestysprosentin kehityspiirteiden syiden pohdinnalla. Osio pyrkii vastaamaan erityisesti siihen, miksi eduskunta- ja kuntavaalien äänestysprosentit ovat eriytyneet 1990-luvulta alkaen toisistaan niin merkittävästi.

Tämän jälkeen keskeisenä viitekehyksenä toimii koronatilanteen luoma poikkeuksellinen kuntavaalikonteksti. Aluksi arvioidaan sitä, miten äänestysprosentin lasku vuosina 2017–2021 kohdentui eri väestöryhmiin ja mitä muutoksista voidaan päätellä ajatellen vaalien siirron ja koronatilanteen vaikutuksia. Lisäksi kolmas luku jäsentää ennakköäänestyksen suosiota ja sitä, miten ennakköäänestyksen suosion muutokset kohdistuivat vuoden 2021 kuntavaaleissa eri väestöryhmiin. Myös tämä analyysi arvioi tulosten mahdollisia yhteyksiä vaalien siirtoon ja ajankohtaan sekä koronatilanteeseen.

Tutkimuksen neljäs luku käsittelee puolueiden välistä kilpailua kuntavaaleissa, ja myös siinä on kolme pääkysymystä. Niistä ensimmäinen koskee sitä, miten vuoden 2021 kuntavaalien siirto, äänestysajankohtien muutokset sekä äänestysprosentti vaikuttivat puolueiden kannatukseen. Tähän kysymykseen vastaamisen lisäksi neljäs luku paneutuu puolueiden alueelliseen kannatukseen siltä osin, miten puolueiden asemat valtuustoissa muuttuivat vuoden 2021 vaaleissa.

Neljännен luvun kolmas pääkysymys koskee laajemmin kuntavaalien puoluekannatuskehityksen yhteyksiä puolueiden valtakunnalliseen kannatuskehitykseen eduskuntavaaleissa ja puolueiden kannatusmittauksissa. Luku analysoi, missä määrin varsinkin 2010-luvun eduskuntavaaleissa havaitut puoluekannatusmuutokset ovat heijastuneet kuntavaaleihin, ja jos ovat, mistä muutokset ovat kuntavaaleissa mahdollisesti johtuneet. Puolueiden asiakysymysprofiloitumista ja puheenjohtajien merkitystä koskevat osuudet täydentävät analyysiä puolueiden valtakunnallisen kannatuksen rakentumisesta.

Viidennessä luvussa siirrytään tarkastelemaan kuntavaalien ehdokaskilpailua monipuolisin aineistoin ja moninaisin kysymyksin, joista suurta osaa ei ole aiemmin käsitelty kattavasti suomalaisessa kuntavaalitutkimuksessa. Kuntavaalien ehdokasrekisteritietoihin liitetään sekä kuntatason muutujia että tietoja ehdokkaiden vaalituloksista ja vaalirahoituksesta. Tätä kautta voidaan esittää monia uudentyyppisiä perustietoja kuntavaalien ehdokaskannatuksen rakenteesta ehdokkaiden äänimäärien ja vaalibudjettien pohjalta. Kunnan asukasluvun ja valtuustokoon käyttäminen selittävänä tekijänä avaa kiinnostavia näkökulmia kuntavaalien puolue- ja ehdokaskilpailuun erikokoisissa kunnissa. Lopuksi tutkimuksen johtopäätösluku kokoaa teoksen keskeisiä havaintoja ja pohtii kuntavaalien tulevaisuutta tilanteessa, jossa seuraavat kuntavaalit on määrä järjestää samanaikaisesti aluevaalien kanssa vuonna 2025.

2 Ehdokasasettelu ja vaalikampanjat

Ehdokasasettelu ja vaalikampanjoiden onnistuminen ovat kaikissa vaaleissa avain vaalimenestykseen. Puolueiden kannalta asia korostuu Suomen kuntavaaleissa, joissa on paljon ehdokkaita. Puolueille kuntavaalit ovat paitisi kanava kunnallisen ja alueellisen vaikutusvallan saavuttamiseen, myös tilaisuus kohottaa omaa profiliaan valitsijakunnan keskuudessa sekä herätellä ja vahvistaa paikallisorganisaatioitaan (Borg 2018, 15). Koska kuntavaalit toimitetaan samanaikaisesti kaikissa Manner-Suomen kunnissa noin kaksi vuotta eduskuntavaalien jälkeen ja niiden puoluekampanjat ovat puheenjohtajavetoisia, kuntavaalit toimivat nykyisin yhä näkyvämmiin ”välivaaleina” valtakunnallisessa politiikassa. Puolueet hakevat niistä vauhtia eduskuntavaaleihin kampanjoilla ja vaaliviestinnällä, joissa korostuu jako eduskunnan hallitus- ja oppositiopuolueisiin.

Tämä tutkimuksen toinen luku analysoi aluksi vuoden 2021 ehdokasasettelua, puolueiden ohjelmataavoitteita sekä sitä, miten valitsijat seurasivat vaaleja. Ehdokasasetteluanalyysi pohjautuu virallisiin tilastolähteisiin ja ohjelma-analyysi puolueiden kuntavaaliohjelmiin, ja vaalien seuraamista arvioidaan kyselytietoihin perustuen. Kyselytulokset ovat seuranta-aineistosta, jonka Kantar TNS Oy keräsi internetavusteisesti niin sanottuna Gallup Kanava -aineistona. Kysely kerättiin pian kuntavaalien jälkeen (18.–23.6.2021), ja siihen vastasi yhteensä 1 027 kansalaista. Aineisto on kiintiöity vastaajien sukupuolen, iän ja asuinpaikkakunnan mukaan siten, että se edustaa painotettuna valtakunnallisesti 18–79-vuotiaita Manner-Suomen äänioikeutettuja. Kyselytulosten virhemarginaali on koko aineiston tasolla suurimmillaan vajaat kolme prosenttiyksikköä suuntaansa.

Aineiston osaryhmissä raportoitavien prosenttilukujen luottamusvälit ovat suurempia.

Ehdokasasettelu

Suomen kuntavaaleissa on edelleen paljon ehdokkaita, vaikka ehdokasmäärä onkin lähes puolittunut vuoden 1980 kuntavaaleista, jolloin ehdokkaita oli yli 66 000 (Borg & Pikkala 2017, 6). Ehdokkaiden teoreettinen, yhteenlaskettu maksimimäärä riippuu ensinnäkin Manner-Suomen kuntien lukumäärästä. Toiseksi asiaan vaikuttaa kunnan asukasmäärä, joka määrittää valtuuston vähimmäiskoon, sekä kunnan oma päätös valtuustokoosta. Kolmanneksi asiaan vaikuttaa se, kuinka monta puoluetta tai ryhmittymää kussakin kunnassa asettaa ehdokkaita. Jokainen puolue tai ryhmittymä saa asettaa ehdokkaita puolitoistakertaisen määrän valtuutettujen lukumäärään nähden. Pienimmillään valtuustossa pitää olla 13 valtuutettua ja yli 500 000 asukkaan kunnissa vähintään 79 valtuutettua. Helsinki käyttää kuitenkin 85 valtuutetun valtuustokokoa, ja Espoossa valitaan 75 kaupunginvaltuutettua.

Esimerkiksi Tampereen valtuustoon valitaan 67 valtuutettua. Tampereella jokainen puolue tai ryhmittymä (tai vaaliliitto) saa asettaa ehdolle kuntavaaleissa sata ehdokasta. Kun ehdokkaita asettaneita puolueita oli kuntavaaleissa koko maassa 18 ja myös sitoutumattomat asettivat ehdokkaita, teoriassa ehdokkaita olisi voinut olla Tampereella jopa pari tuhatta. Käytännössä ehdokasmäärät jäävät kaikissa kunnissa paljon teoreettista maksimikokoa pienemmiksi, koska monissa kunnissa läheskään kaikki rekisteröidyt puolueet eivät aseta ehdokkaita ja vain pieni osa puolueista ja ryhmittymistä saa ehdokaslistansa täyteen. Tampereella vain suurimmat puolueet saivat listansa täyteen ja ehdokkaiden kokonaismäärä oli 651.

Taulukko 2.1 osoittaa, miten kunnat sijoittuivat vuoden 2021 kuntavaaleissa valtuustokoon mukaisiin ryhmiin. Espoo ja Helsinki on erotettu taulukossa omiksi riveikseen. Yli puolet (55 %) suomalaista asui vuonna 2021 kunnissa, jotka kuuluvat korkeintaan 100 000 asukkaan asukaslukuryhmään. Tällaisten kuntien valtuuston minimikoko on ylimmillään 51 valtuutettua. Hieman alle puolet (45 %) suomalaista asui puolestaan kunnissa, joiden

Taulukko 2.1

Kuntavaalit 2021: valtuuston vähimmäiskoko, asukaslukuryhmä, kuntien lukumäärä asukaslukuryhmässä, Manner-Suomen kuntien yhteenlaskettu asukasmäärä valtuustokoon mukaisissa ryhmissä (asukasluku), asukasmäärän osuus Manner-Suomen väestöstä sekä valtuutettujen lukumäärä ja osuus kaikista valtuutetuista valtuustokoon mukaan vuoden 2021 kuntavaaleissa

Valtuustokoko (vähint.) + Espoo+Hki	Asukas- lukuryhmä ^a (Kuntalaki)	Kuntien lkm.	Yhteen- laskettu asukasluku	Asukkaiden osuus Manner- Suomen väestöstä %	Valtuutettuja YHT	Valtuutettujen osuus kaikista valtuutetuista %
13	–5 000	117	309 700	5,6	2 223	25,1
27	5 001–20 000	110	949 608	17,2	3 317	37,4
43	20 001–50 000	35	815 619	14,8	1 505	17,0
51	50 001–100 000	19	976 636	17,7	1 024	11,6
59	100 001–250 000	5	482 792	8,8	295	3,3
67	250 001–500 000	5	1 025 420	18,6	335	3,8
75 (Espoo)		1	292 863	5,3	75	0,8
85 (Helsinki)	500 001–	1	660 153	12,0	85	1,0
YHT			5 512 791	100	8 859	100

a Asukaslukuryhmä määrittää valtuuston vähimmäiskoon. Useissa kunnissa valtuutettuja on enemmän kuin asukasluku kuntalain perusteella edellyttää, esimerkiksi Vaasassa 55, Espoossa 75 ja Helsingissä 85. Yli 500 000 asukkaan kunnissa vähimmäiskoko on nykyisin 79 valtuutettua.

Lähteet: Tiedot on laskettu oikeusministeriön vaalitilastoista.

valtuustojen minimikoot ovat tätä suurempia. Tyypillisimmät valtuustokoot löytyvät alle 20 000 asukkaan kunnista, joita kaikista Manner-Suomen kunnista oli vuoden 2021 vaaleissa 227 (77 %). Minimikokoa jonkin verran suuremmat valtuustokoot ovat melko tavallisia.

Valtuutettujen yhteenlaskettu määrä laski vuoden 2017 kuntavaaleista vuoden 2021 kuntavaaleihin 140:llä. Vähentymisestä 38 paikkaa johtui kunta-liitosten myötä toimintansa päättäneistä valtuustoista (Honkajoki ja Valtimo). Loppuosa muutoksesta johtui asukaslukujen muutoksista ja päätöksistä,

joilla yli 30 kuntaa muutti valtuustokokoaan. Kuusi kuntaa nosti valtuustokokoaan, ja valtuustokoko pieneni 28 kunnassa (Pekola-Sjöblom & Piipponen 2021).

Vuoden 2021 kuntavaalit olivat ehdokasasettelun kannalta poikkeukselliset vaalien siirtopäätöksen takia. Jos vaaleja ei olisi siirretty, ehdokaslistojen jättämisen määräpäivä olisi ollut jo 9. maaliskuuta. Tuohon mennessä siirrosta oli ehditty asiallisesti ottaen sopia, mutta eduskunta ei ollut vielä tehnyt siirtopäätöstä. Vaikka oikeusministeriö ilmoitti tiedotteessaan 6.3. (OM 2021b), että ”siirto toteutetaan niin, että ehdokaslistat ja äänioikeusrekisteri kootaan uudelleen vaalilain mukaisessa aikataulussa”, vanhan määräpäivän 9.3. voimassaolosta vallitsi vielä seuraavina päivinä epävarmuutta (esim. Hakanen 2021).

Myös media oli jo maaliskuun alussa hyvin kiinnostunut puolueiden ehdokasrekrytoinnin sujumisesta ja siihen saakka kertyneistä ehdokasmääristä. Asiasta on tullut nimenomaan kuntavaaleissa aihe, jolla jotkin puolueet pyrkivät saamaan myönteistä julkisuutta. Maaliskuun alussa tiedossa olleista ehdokasmääristä uutisoitiin, että Perussuomalaiset oli päässyt lähelle ehdokasmäärätavoitteitaan, kun taas esimerkiksi Keskusta oli jäämässä yli tuhannella tavoitteestaan saada 7 500 ehdokasta vaaleihin (Koskinen 2021). Useiden puolueiden puoluesihteerit totesivat siirtopäätöksen jälkeen, että heidän puolueensa jatkaa aktiivisesti ehdokasrekrytointia (em.).

Vaalien ehdokasmäärät ja joukko ehdokaskunnan rakenteellisia piirteitä ilmenee taulukosta 2.2. Vaalien siirron tarjoama jatkoaika ehdokasrekrytoinnille lieene ollut pääsyy siihen, että kuntavaalien ehdokkaiden kokonaismäärä nousi vuodesta 2017 parilla tuhannella. Toisaalta nousu johtui erityisesti Perussuomalaisten ehdokasmäärän kasvusta lähelle kuuttatuhatta, mikä oli noin puolitoistakertainen määrä vuoden 2017 kuntavaaleihin verrattuna. Keskusta ja SDP saivat molemmat vuoden 2021 vaaleihin liikkeelle yli 500 ehdokasta vähemmän kuin vuoden 2017 kuntavaaleissa.

Vain 18 prosenttia vuoden 2021 ehdokkaista oli jo vuonna 2017 valituksi tulleita valtuutettuja (taulukko 2.2). Valtuutettujen osuus puolueen ehdokkaista vaihtelee paljon puolueiden välillä. Pienissä kunnissa valtuutettujen osuus ehdokkaista on suurempi kuin suurissa kunnissa, mikä selittää suhteellisen suurta valtuutettujen osuutta Keskustan ehdokaskunnassa (27 %). Myös

Taulukko 2.2

Vertailutietoja vuosien 2021 ja 2017 kuntavaalien ehdokasasettelusta

	Ehdok- kaiden lkm. 2021	Ehdok- kaiden lkm. 2017	Lkm- muutos 2017– 21	Istuvia valtuu- tettuja 2021 %	Kansan- edust. ehdolla, 2021 %	Naisia 2021 ehdok- kaista %	Muutos 2017– 21 (%- yks.)	Alle 30-v. ehd., 2021 %	Muutos 2017– 21 (%- yks.)
SDP	5 620	6 132	–512	22	93	43,6	2,7	5,7	–0,6
PS	5 953	3 831	2 122	10	90	21,5	–3,7	6,9	–0,9
KOK	6 010	5 739	271	18	87	38,3	–0,7	10,4	1,0
KESK	6 871	7 461	–590	27	81	41,6	1,9	9,0	–0,4
VIHR	2 803	2 600	203	13	80	60,0	2,1	12,1	–0,4
VAS	3 010	3 203	–193	16	88	42,8	3,0	8,1	–0,4
RKP	1 385	1 324	61	24	100	44,1	0,5	15,5	0,7
KD	1 945	1 971	–26	12	100	47,0	0,4	5,3	–0,6
LIIKE	469	–	469	3	100	27,9	–	9,2	–
SIT	1 126	805	321	21	–	39,4	3,3	7,1	0,6
Kaikki ^a	35 627	33 618	2 009	18	88	39,7	–0,2	8,5	–0,4

a Lähde: Muokattu Tilastokeskuksen kuntavaalitulosten PxWeb-tietokannasta. Kaikki-rivi sisältää tiedot myös eduskunnan ulkopuolisten puolueiden ehdokkaista.

RKP:n, SDP:n ja sitoutumattomien ryhmien ehdokkaista useampi kuin joka viides oli istuva valtuutettu. Perussuomalaisten ehdokaskunnassa uusien ehdokkaiden osuus oli luonnollisesti suuri ehdokasmäärän kasvun myötä, mikä näkyy vähäisessä valtuutettujen osuudessa kaikista puolueen ehdokkaista (10 %).

Kuntavaalien yleinen merkitys puolueille ja sen kansanedustajille näkyy siinä, että kaikissa puolueissa 80–100 prosenttia kansanedustajista asettui ehdolle vuoden 2021 kuntavaaleissa (taulukko 2.2). Kansanedustajille kunta-vaalit tarjoavat mahdollisuuden ylläpitää ja kehittää yhteyttä vanhoihin ja mahdollisiin uusiin äänestäjiin eduskuntavaalikauden keskellä. Useimmat kansanedustajat tulevat suurista kaupungeista tai alueiden keskus-

kaupungeista, joten he tavoittavat kuntavaaleissa merkittävän osan äänestäjäkunnastaan. Samalla puolueiden kampanjat saavat merkittävää paikallislisvahvistusta, kun alueen nimekkäimmät poliitikot toimivat vetonauloina puolueen vaalitulaisuuksissa ja muussa kampanjoinnissa. Aiheeseen palataan myöhemmin luvussa 5.

Useimmissa puolueissa ehdokaskuntien sukupuolijakauma ei muuttunut merkittävästi vuoden 2017 vaaleista (taulukko 2.2). Suurinta muutos oli Perussuomalaisissa, jonka ehdokasjoukko muodostui vuoden 2021 kuntavaaleissa entistä miesvoittoisemmaksi. Puolueen ehdokkaista oli miehiä 78,5 prosenttia ja naisia ainoastaan runsas viidennes (21,5 %). Myös Liike Nytin ehdokaskunnassa naisten osuus jäi pieneksi (27,9 %). Kokoomuksen ehdokaskunnan sukupuolijakauma on lähellä vaalien koko ehdokaskunnan sukupuolijakaumaa. Koko vaalien ehdokaskunnan muutos vähän miesvoittoiseen suuntaan selittyy suurimmaksi osaksi Perussuomalaisten miesehdokkaiden määrän kasvulla.

Naisten osuus kaikista kuntavaalien ehdokkaista nousi 1950-luvun noin kymmenestä prosentista noin 40 prosenttiin 2000-luvun alkuun mennessä. Tämän jälkeen vuoden 2004 kuntavaaleista lukien osuudessa ei ole tapahtunut juurikaan muutosta, vaan osuus näyttää jämähtäneen paikoilleen (SVT 2021a). Puolueista ainoastaan Vihreillä ehdokaskunta on selvästi naisvoittoinen (60 %). Kaikkiaan naisten aliedustus kuntavaalien koko ehdokaskunnassa on edelleen merkittävä, sillä vuoden 2021 kuntavaaleissa naisten osuus äänioikeutetuista oli 51,0 prosenttia.

Taulukko 2.2 esittelee myös alle 30-vuotiaiden osuudet puolueiden ehdokkaista sekä nuorten osuuksissa tapahtuneet muutokset vuosien 2017–2021 vaaleissa. Tältäkkään osin ei voida puhua myönteisestä kehityssuunnasta, koska nuorten ehdokkaiden osuus laski 0,4 prosenttiyksikköä vuodesta 2017 ja vain joka kahdestoista ehdokas (8,5 %) oli alle 30-vuotias. Aliedustus suhteessa 18–29-vuotiaiden osuuteen Suomen aikuisväestössä on todella merkittävä, sillä tämän ikäisten nuorten osuus aikuisväestössä oli vuoden 2020 lopussa 17,3 prosenttia. Nuorten ehdokkaiden osuuden olisi siis pitänyt olla kaksinkertainen, jotta se olisi vastannut aikuisväestöosuutta.

Lähimmäksi tätä osuutta puolueista pääsi RKP, jonka ehdokkaista yli 15 prosenttia oli alle 30-vuotiaita. Myös Vihreiden ja Kokoomuksen listojen

ehdokkaista yli kymmenen prosenttia oli nuoria. Puoluekohtaisissa nuorten osuusmuutoksissa vuodesta 2017 vuoteen 2019 oli vain vähän vaihtelua. Plusmerkkisen muutoksen onnistuivat saavuttamaan Kokoomus, RKP ja sitoutumattomien ryhmät, mutta kaikissa näissä muutokset jäivät hyvin pieniksi.

Syitä naisten ja nuorten aliedustukseen ei ole helppoa osoittaa, eikä asiaa tutkita yksityiskohtaisesti tämän hankkeen yhteydessä. Yleisesti ottaen syyt voivat johtua sekä kuntalaisten omasta kiinnostuksesta ja mahdollisuuksista ehdolle asettumiseen että toisaalta ehdokasrekrytointin kohdistumisesta eri tavoin eri väestöryhmiin. Lisäksi asiaan vaikuttavat vaihtelevat kunta- ja tilannekohtaiset seikat, kuten kunnan poliittinen toimintaympäristö, politiikan asialistalle nousevat asiat sekä kuntalaisten käsitykset omista vaikutusmahdollisuuksistaan (ks. laajemmin Sipinen 2021). Kunnallistalouden kehittämissäätiö rahoittaa vuoden 2021 kuntavaaleista toista tutkimushanketta, joka analysoi kyselyaineistoin myös ehdolle asettumisen syitä (ks. Kestilä-Kekkonen & Sipinen 2021 ja Nazarenko 2021). Hankkeen tuloksia julkistetaan vuoden 2022 aikana. On mahdollista, että jatkossa kuntien muuttuva tehtäväala tulee vaikuttamaan naisten ja nuorten ehdokasosuuksiin kuntavaaleissa. Esimerkiksi nuoret saattavat kiinnostua aiempaa enemmän kuntien luottamustehtävistä, kun koulutuksen suhteellinen osuus kuntien tehtävistä kasvaa sosiaali- ja terveystoimen palvelujen siirtyessä hyvinvointialueiden vastuulle. Monet sosiaali- ja terveystoimen alat ovat puolestaan työntekijäkunnaltaan naisvoittoisia, mikä saattaa tulevaisuudessa lisätä naisten kiinnostusta hakeutua pikemminkin alue- kuin kuntavaalien ehdokkaiksi.

Kuntavaalien ehdokasasettelussa on lisäksi hyvin kiinnostavaa se, millaisia alueellisia muutospiirteitä siinä on havaittavissa. Kuntavaalitutkimuksissa on aiemmin tarkasteltu puolueiden kannatuksen alueellista levinneisyyttä ja muutostrendejä lähinnä vaalitulosten eli ääniosuuksien ja valtuustopaikkojen kannalta (Borg & Pikkala 2017 ja Borg 2018), mutta olennainen tutkimuskohde on myös ehdokasasettelun kuntakattavuus ja varsinkin siinä tapahtuneet muutokset. Erityisesti asiassa on kiinnostavaa se, millä tavoin puoluekannatuksen valtakunnalliset trendit heijastuvat kuntavaalien ehdokasasetteluun.

Puolueiden tavoitteet kuntavaaliohjelmien perusteella

Kuntavaaleissa puolueet asettavat vaalitavoitteensa sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla. Vaaliohjelmien tavoitteet ovat sopusoinnussa puolueiden yleis- ja periaateohjelmien kanssa, mikäli sellaisia on laadittu. Valtakunnallisen tason kuntavaaliohjelman laatimiseen osallistuu vaihteleva määrä puolueaktiiveja ja usein myös markkinoinnin ammattilaisia. Lisäksi ainakin suurissa ja keskisuurissa kaupungeissa on tyypillistä, että puolueet julkistavat omat kuntakohtaiset ohjelmansa tai tavoitelistansa hyvissä ajoin ennen kuntavaaleja. Vaalitavoitteiden kirjoa lisää merkittävästi se, että myös ehdokkailla on omat tavoitteensa, joita he tuovat esille omilla verkkosivuillaan, some-tileillään, vaalikonevastauksissaan ja muussa vaaliviestinnässään.

Seuraavaksi analysoidaan tiiviisti puolueiden ohjelmataavoitteita vuoden 2021 kuntavaaleissa. Tarkastelu perustuu Yhteiskuntatieteellisen tietoariston ylläpitämään POHTIVA-tietovarantoon (Pohtiva 2021), johon on koottu sähköisessä muodossa myös vuoden 2021 vaaleista puolueiden valtakunnallisten kuntavaaliohjelmien tekstisisältö. Kaikki kuntavaaleissa mukana olleet 19 rekisteröityä puoluetta julkaisivat oman ohjelmansa, mutta analyysi rajoittuu nyt vain eduskuntapuolueisiin. Tavoitteena on esitellä pääpiirteet ohjelmien rakenteesta ja pääsisällöstä keskittyen ohjelmien välisiin eroihin. Jäljempänä ohjelmataavoitteiden päälinjoja verrataan puolueiden äänestäjien tärkeimpinä pitämiin asiakysymyksiin. Ohjelmien perustietoja on koottu taulukkoon 2.3.

Eduskuntapuolueiden kuntavaaliohjelmien pituus sanamäärinä (taulukko 2.3) osoittaa karkeasti lähinnä sen, kuinka yleisluonteinen tai yksityiskohtainen ohjelma oli ja millaiseen käyttötarkoitukseen ohjelmadokumenttia ajateltiin hyödyntää. Tietenkin ohjelman laajuus tai suppeus kertoo jotakin myös siitä, millaisin voimavaroin ja millaisen prosessin tuloksena ohjelmat muodostuivat. Mikäli laatimiseen osallistettiin laajasti puolueen jäsenkuntaa, se todennäköisesti lisäsi ohjelmadokumentin pituutta.

Keskimäärin eduskuntapuolueiden kuntavaaliohjelmien pituus oli noin 3 300 sanaa. Pisimmät valtakunnalliset kuntavaaliohjelmat olivat Kristillisdemokraateilla, Vasemmistoliitolla ja Vihreillä ja selvästi lyhin Liike Nytillä. Kuntavaaliohjelmien pituus vaihteli varsin paljon, mikä viitanee erilaisiin tapoihin hahmottaa vaaliohjelman merkitystä ja funktiota nykyaikaisessa puolue-

toiminnassa ja vaalikampanjoinnissa. Myös puolueiden muiden ohjelmien soveltuvuus kuntavaaleihin saattoi vaikuttaa pituuteen, sillä monet puolueet tarjosivat kuntavaaliohjelmiansa lopussa linkkejä puolueen muihin ohjelmiin.

Taulukko 2.3

Perustietoja eduskuntapuolueiden^a kuntavaaliohjelmista vuoden 2021 kuntavaaleissa

	Pituus (sanojen lkm.)	Ohjelman nimi ja otsikoidut päätavoitteet (3–5) tai asioiden mainitsemisjärjestys
KOK	2 497	Kokoomuslaisessa kunnassa sydän on oikealla – tukea, hoitoa ja hoivaa kaikille, ei harvoille – ihmisten ostovoima – yritysten menestys – kestävä kehitys – koulutus
KD	6 695	Koko maa mukana – pidetään koko Suomi mukana – työtä ja toimeliaisuutta kaikissa kunnissa – lapsimyönteinen kotikunta – sotesta viimein valmista – kotona on hyvä asua
Liike Nyt	786	Modernein puolue – kuntalaiset mukana päätöksenteossa – kyllä kuntayhteistyölle – vahvuuksista elinvoimaa ja yrittäjyyttä – liikkumisen oltava helppoa ja tehokasta – digitalisaatio tehostaa ja vapauttaa
PS	1 797	Asiat tärkeysjärjestykseen – ensin suomalaisten hyvinvointi ja turvallisuus – kyllä kotimaiselle ja paikalliselle – loppu hyvävelijärjestelmälle – liikenne- ja rakentaminen liikkumisen lähtökohdista – suhteellisuudentajua ilmastotoimiin
RKP	1 772	Lähellä sinua – paras koulu – hyvinvoivat asukkaat – hyvin hoidettu talous ja elinkeinoelämän parhaat edellytykset – edelläkävijä ilmasto- ja ympäristöasioissa
KESK	3 128	Keskusta – tekee toiveista totta – kohti sivistyksen ja välittämisen kotikuntaa – kunnossa oleva talous palvelujen kivijalkana – osallistavat ja turvalliset kestävä kehityksen kunnat [tavoitteet erilaisille kunnille]
SDP	1 735	Pidetään huolta kunnasta. Kunta pitää huolta meistä. – perheille paras kotikunta – hyvinvointia kaikenikäisille – kestävää kasvua, työtä ja osallisuutta

	Pituus (sanojen lkm.)	Ohjelman nimi ja otsikoidut päätavoitteet (3–5) tai asioiden mainitsemisjärjestys
VAS	6 169	Ei otsikkoa ^a – pienten puolella (koulutus ja sivistys) – reilu siirtymä (kunnat ilmastonmuutoksen ratkaisijoina) – tukea, hoitoa ja hoivaa kaikille, ei harvoille – kestävä elinvoimaa – kaikkien kunta
VIHR	5 132	Huomenna Suomi on vihreä – ilmastokriisiä torjuva ja luonnosta huolehtiva kunta on vihreä – koulutukseen satsaava kunta on vihreä – kaikkien hyvinvoinnista huolehtiva kunta on vihreä – elinvoimainen kunta on vihreä

a Eduskunnan ulkopuolisten puolueiden kuntavaaliohjelmista ks. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/>

b Vasemmistoliiton ohjelman nimi oli pelkistetyksi ”Vasemmistoliiton kuntavaaliohjelma 2021”, jota seurasi virke ”tänä keväänä päätetään koulujen, ikäihmisten palveluiden ja terveyskeskusten tulevaisuudesta”.

Puolueiden valtakunnallisten kuntavaaliohjelmien otsikoinnista havaitaan, että useimmat eduskuntapuolueet pyrkivät luomaan ohjelmiansa nimillä mielikuvaa ihmisläheisestä, lämpimästä ja laajasti erilaisten ihmisten tarpeet huomioon ottavasta puolueesta. Tämä ilmentää niin sanottua yleispuoluekehitystä, ja sama päälinja oli havaittavissa myös puolueiden pääsloganeissa vuoden 2017 kuntavaaleissa (Borg 2018, 45).

Pari eduskuntapuolueiden kuntavaaliohjelmaa poikkesi tästä turvallisesta ja ihmisläheisestä linjasta vuonna 2021. Liike Nyt täryytti olevansa modernein puolue, ja Perussuomalaiset vaati vaaliohjelmansa nimessä asioiden asettamista tärkeysjärjestykseen. Puolueiden perinteiseen ideologiseen sijoittumiseen tai puolueita voimakkaasti profiloiviin asiakysymyksiin viittasivat ohjelmiansa otsikoissa erityisesti Kokoomus, SDP ja Vihreät. Kokoomus muistutti olevansa oikealla, Vihreät kertoi monimerkityksisesti olevansa luonnon asialla ja SDP viittasi profiiliinsa hyvinvointipalvelujen (ja vahvojen julkisten palvelujen) turvaajana.

Vaaliohjelmien hyvin erilaisen rakenteen vuoksi niiden esiin tuomia tärkeimpiä asiakokonaisuuksia ei ollut helppoa listata vertailukelpoisesti. Useimpien eduskuntapuolueiden ohjelmista koottiin taulukkoon 2.3 ohjelmissa otsikoidut päätavoitteet, mutta ohjelmien pituuserojen ja erilaisten otsikointitapojen ja rakenneratkaisujen vuoksi oli mahdotonta soveltaa yhdenmukaista listaustapaa. Koska otsikkotason listaus ei myöskään osoita asioiden

painottumista esimerkiksi teemojen käsittelyn laajuuden kannalta, seuraavassa esitellään joitakin huomioita ohjelmista puoluekohtaisesti.

Kokoomuksen kuntavaaliohjelma (KOK 2021) on keskimääräistä hieman lyhyempi, ja sille on ominaista puhetyylisten ja iskevien virkkeiden käyttö. Kappaleet ovat lyhyitä, ja teksti muistuttaa monissa paikoin markkinointiviestintää. Ohjelma lähtee liikkeelle kuntapalveluja mahdollistavista talouden realiteeteista. Todetaan, että ”ensin pitää tehdä jaettavaa ja vasta sitten jakaa”. Tekstin ydinkohtia on korostettu iskulausenostoin ja virkekorostuksin. Taulukossa 2.3 mainittuihin pääotsikkoihin on lyhennetty ohjelman pääotsikkotason lauseet. Sanatarkasti pääotsikot kuuluvat seuraavasti:

”Kokoomuslaisessa kunnassa sydän on oikealla”

”Sanomme kyllä vahvalle kuntataloudelle, ihmisten ostovoimalle, yritysten menestykselle ja kestäväälle kehitykselle”

”Me uskomme, että koulutus kantaa: perusasiat kuntoon, piste syrjäytymiselle ja kiusaamiselle”

”Haluamme ihmiset jonoista hoitoon: uskomme kuntiin ja ihmisten vapauteen valita, vastustamme maakuntahallintoa”

”Meille pienet asiat ovat isoja asioita: hoidamme kuntoon luontopolut, uimahallit ja kesäteatterit”

Kristillisdemokraattien pitkästä kuntavaaliohjelmasta (KD 2021) on listattu taulukkoon 2.3 viisi ensimmäistä pääotsikkoa. Lisäksi ohjelman pääotsikkoja ovat ”ekologisesti kestävä kunta”, ”varautuminen on viisautta” ja ”päättökentekoa ihmistä lähellä”. KD:n ohjelma alkaa puheenjohtajan tervehdyksellä, joka sisältää ajatuksen kristillisten arvojen vaalimisesta. Muualla ajatus ei nouse näkyvästi esiin. Itse ohjelma on hyvin yleispuoluemainen ja yksityiskohtainen. Se on vertailtavista kuntavaaliohjelmista ilmi asultaan konkreettisin, sillä ohjelma listaa pääotsikoiden alla kuvattujen ongelmien ja tavoitteiden lopuksi tarvittavat toimenpiteet asioiden ratkaisemiseksi.

Liike Nytin ohjelma (Liike Nyt 2021) on pamflettimainen, runsaan ”liuskan” mittainen listaus puolueen kahdeksasta tärkeimmästä pointista kuntavaaleissa. Taulukossa 2.3 esiteltujen viiden kohdan lisäksi puolue korostaa ohjelmassaan seuraavia kolmea päätavoitetta: ”lähimmäisestä välittäminen”,

”maahanmuuttajat työn kautta osaksi yhteiskuntaa” sekä ”ilmastonmuutoksen torjunta ja luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen”. Ohjelman alussa lukijaa muistutetaan siitä, että puolueen ”tavoitteena on uudistaa politiikkaa osallistamalla kansalaiset mukaan päätöksenteon eri vaiheisiin”.

Perussuomalaisten kuntavaaliohjelma (PS 2021) poikkeaa sisällöltään ja tyyliltään merkittävästi muiden eduskuntapuolueiden kuntavaaliohjelmita. Ohjelma painottaa puolueen valtakunnallisia tavoitteita ja soveltaa niitä kuntatasolle sen sijaan, että se olisi yksityiskohtainen kuntapalvelujen kehittämistä koskevien tavoitteiden kannalta. Ohjelma alkaa puheenjohtaja Jussi Halla-ahon ja puoluesihteerin Simo Grönroosin tervehdyksellä, joka päättyy kaneettiin ”otetaan huhtikuussa Suomi takaisin – kunta kunnalta”. Puolueen valtakunnallisen politiikan kärkiteemat ovat esillä ohjelmassa näkyvästi: maahanmuuttokriittisyys, eliitin- ja korruptionvastaisuus, kielteinen suhtautuminen yleistä globalisaatiokehitystä kohtaan sekä suhteellisuudentajun tarve ilmastonmuutoksen torjunnassa.

KD:n ja Perussuomalaisten tapaan RKP:n ohjelma (RKP 2021) alkaa puheenjohtajan tervehdyksellä. Sen Anna-Maja Henriksson aloittaa toteamalla, että ”RKP tekee kaikilla tasoilla työtä sen eteen, että Suomessa on kaksi vahvaa kansalliskieltä, ruotsi ja suomi”. Puolueen tiiviin kuntavaaliohjelman rakenne on hyvin selkeä. Taulukosta 2.3 ilmenevien jokaisen neljän pääotsikon alle on aluksi sijoitettu kappaleen pituinen arvo-, tavoite- ja periaateosio, jonka jälkeen on listattu siihen kuuluvat tavoitteet. Keinoja ei jäsennellä monissakaan kohdissa kovin yksityiskohtaisesti.

Keskustan kuntavaaliohjelma (KESK 2021) on puolestaan muiden eduskuntapuolueiden ohjelmia yksityiskohtaisempi siinä suhteessa, että se jäsentää tavoitteita kolmen kokoluokan kunnille ja alueille: pienille kunnille ja harvaan asutuille alueille, seutukaupungeille ja keskisuurille kunnille sekä suurille kaupungeille. Kymmenkohtaisen tiivistelmän ensimmäinen kohta kuvaa hyvin Keskustan yleisiä poliittisia tavoitteita: ”Turvaamme tasa-arvoiset mahdollisuudet hyvään elämään kaikkialla Suomessa. Työpaikkoja, peruspalveluja, koulutusmahdollisuuksia, liikenneyhteyksiä ja nopeat verkko-yhteydet on oltava koko maassa.”

SDP:n kuntavaaliohjelma (SDP 2021) lähtee liikkeelle turvallisesta arjesta, kohtuullisista asumiskuluista ja toimivista julkisista palveluista. Ohjelma

kannustaa lukijaa luottamaan SDP:hen puolueena, jolla ”on osaamista hoitaa suomalaisten ja kuntien asioita – yhdessä sopimalla ja rakentamalla”. Esimerkiksi eduskuntavaalitutkimuksissa onkin havaittu, että puolue erottuu muista eduskuntapuolueista nimenomaan vahvasti hyvinvointipalvelujen turvaamiseen kiinnittyvällä profiililla (Borg & Paloheimo 2020, 158).

Myös Vasemmistoliiton kuntavaaliohjelma (VAS 2021) alkaa puheenjohtajan tervehdyksellä. Allekirjoittajana on puheenjohtaja Li Andersson, joka oli kuntavaalikampanjan aikana äitiyslomalla mutta osallistui kuitenkin viimeisiin vaaleja edeltäneisiin vaalikeskusteluihin. Ohjelman julkisti Anderssonia sijaistanut opetusministeri Jussi Saramo. Ohjelma on asiasisällöltään hyvin vasemmistoliittolainen korostaessaan tasa-arvoa ja inklusiota, universaaleja ja laadukkaita hyvinvointi- ja koulutuspalveluita sekä ilmasto- ja ympäristöteemoja. Verrattuna useimpien muiden eduskuntapuolueiden kuntavaaliohjelmiin Vasemmistoliiton ohjelma on sisällöltään kattava ja konkreettinen.

Puheenjohtaja Maria Ohisalo toteaa Vihreän liiton kuntavaaliohjelman (VIHR 2021) alkuun sijoitetussa tervehdyksessään, että ”... joudumme kunnissa korjaamaan koronan aiheuttamaa taloudellista ja hyvinvointivelkaa vuosien ajan”. Tervehdyksen jälkeen ohjelma lähtee liikkeelle ilmastokriisin torjunnasta ja luonnon monimuotoisuuden vaalimisesta, minkä jälkeen seuraavat kannanotot kaupunki- ja koulutuspolitiikkaan, lasten ja nuorten asioihin sekä kulttuuripolitiikkaan ja sitten hyvinvointi- ja elinvoimapolitiikkaan. Kuten taulukko 2.3 osoittaa, ohjelman pääotsikot on sidottu koko vaaliohjelman nimen ilmaisuurakenteeseen.

Kaikkiaan eduskuntapuolueet erottuivat kuntavaaliohjelmiensa asiasisällön perusteella toisistaan melko selvästi. Kokoomus oli ohjelmaltaan vahvimmin elinkeinoelämä-, yritys- ja talouspainotteinen ja vastusti monisanaisesti veronkorotuksia. Keskustan ohjelmassa korostui kuntien erilaisuus ja maaseudun asiat painoutuivat paljon muita ohjelmia näkyvämmiin. SDP:n ohjelma profiloitui puolelta julkisrahoitteisten hyvinvointi- ja hoivapalvelujen turvaajana. Vasemmistoliitto oli profiililtaan paljolti SDP:n kaltainen, mutta puolueen ohjelma avasi SDP:n ohjelmaa laajemmin ja eksplisiittisemmin kuntien roolia ilmastokriisin hallinnassa. Perussuomalaiset puolestaan erottui hyvin selvästi muista puolueista painottaessaan antielitismää ja kielteistä suhtautumistaan maahanmuuttoon sekä vaatiessaan suhteellisuudentajua ilmastotoimiin.

Myös puolueiden hallitus- tai oppositioasema eduskunnassa heijastui kuntavaaliohjelmiin. Oppositiossa olleiden Kokoomuksen, Perussuomalais-ten ja Kristillisdemokraattien ohjelmissa nousivat hallituspuolueiden eli SDP:n, Keskustan, Vasemmistoliiton, Vihreiden ja RKP:n ohjelmia enemmän esille valtion ja kuntien velkaantuminen ja moninaiset kuntien ongelmat. PS:n ohjelman (PS 2021) mielestä ”Suomi on sekaisin” ja Kokoomuksen ohjelman mukaan (KOK 2021) ”ratkaisun avain ei ole se, että uskaltaa työntää kätensä syvälle yhteiseen kirstuun”. KD puolestaan muistutti ohjelmassaan (KD 2021), että ”vuonna 2019 tilinpäätös oli negatiivinen lähes kolmessa neljästä manner-Suomen kunnasta”. Hieman yllättävää on, että Liike Nyt (2021) ei ohjelmassaan osoittanut käytännössä lainkaan oppositio- puolueille tyypillistä kriittistä suhtautumista asioiden tolaan, vaan tyytyi vain listaamaan tiivistä kuntapoliittiset tavoitteensa. Puolueen resurssit ohjelmatyöhön saattoivat olla merkittävästi muita eduskuntapuolueita vaatimattomammat.

Kuvioon 2.1 on lopuksi koottu otoksia eduskuntapuolueiden kuntavaaliohjelmien graafisesta ilmeestä. Osa hallituspuolueista näytti luottaneen visuaalisessa ilmeessä puheenjohtajansa vahvaan henkilöbrändiin, mutta

Kuvio 2.1 Poimintoja eduskuntapuolueiden kuntavaaliohjelmien graafisesta ilmeestä vuoden 2021 kuntavaaleissa

suurimmassa osassa ohjelmia kuvitus ei ollut puheenjohtajavetoista. Puoluejohtajien rooli on viime vuosikymmenten aikana korostunut suomalais-sakin vaalikampanjoissa, ja siksi heidän suoriutumistaan vaalikampanjoista tiedustellaan myös säännöllisesti mielipidekyselyissä. Tätä aihetta käsitellään lisää tutkimuksen neljännessä luvussa.

Kuntavaalien seuraaminen ja eri tietolähteiden merkitys

Kuntavaalien järjestäminen koronaepidemian aikaan herätti jo syksyllä 2020 mediassa ja poliitikkojen keskuudessa huolta siitä, miten vaalikampanjat onnistuvat tavoittamaan kuntalaisia, kun esimerkiksi vaalitulaisuuksia ei todennäköisesti kyettäisi järjestämään normaalisti. Puhuttiin somevaaleista ja siitä, mitä äänioikeutettujen ryhmiä tilanne hyödyttäisi (Niemonen 2021). Kansallisten eduskuntavaalitutkimusten perusteella oli tosin tiedossa, että sosiaalisen median merkitys vaalien tiedonsaannin kanavana on ollut merkittävä jo ennen koronakuntavaaleja (Strandberg 2014 ja 2016) ja että esimerkiksi vaalitulaisuuksien merkitys vaalien tiedonsaannissa on ollut vaaleissa vähäinen ainakin jo 1990-luvulta alkaen (Moring & Mykkänen 2011, 67).

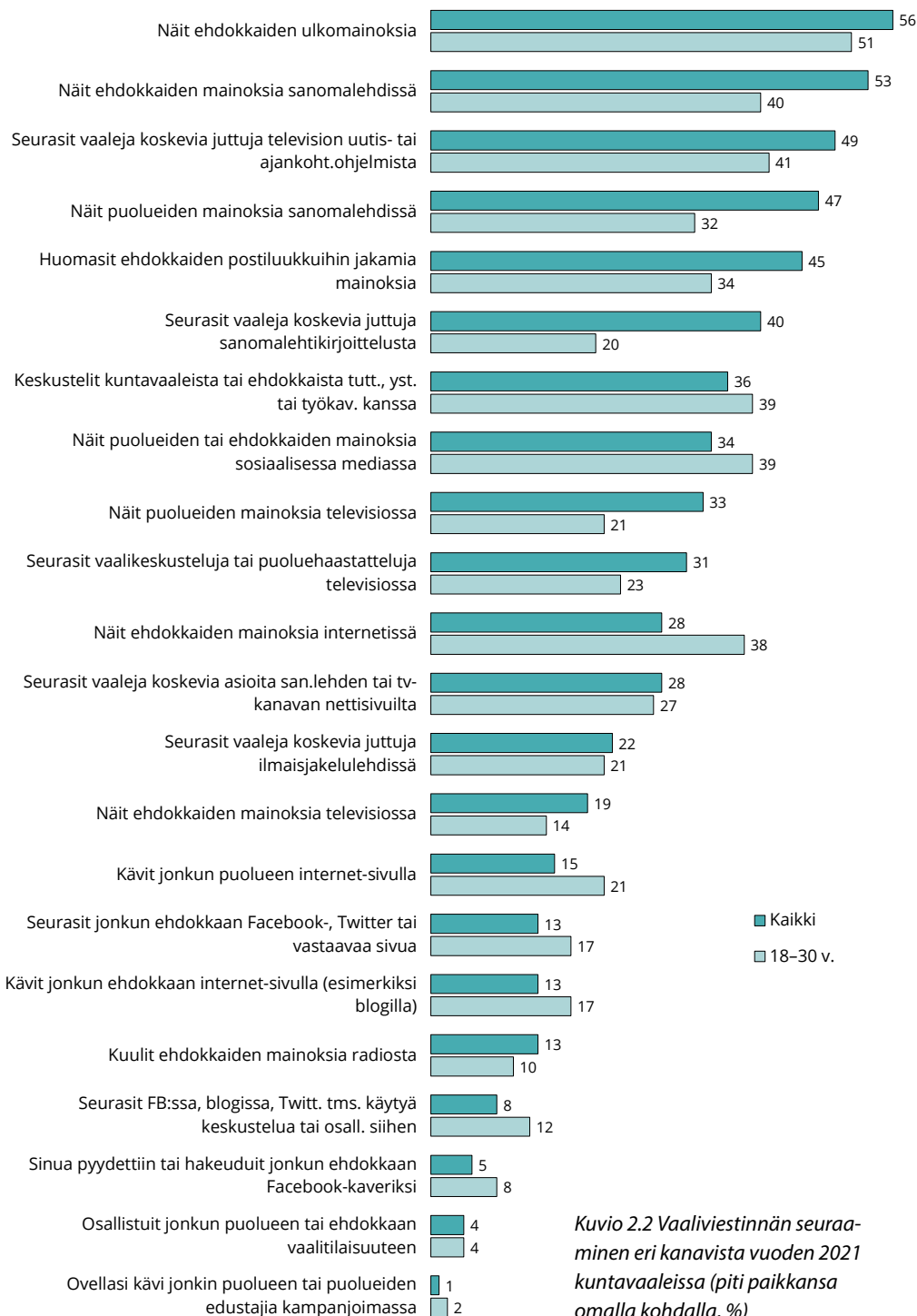
Kuvioon 2.2 on koottu tietoja vuoden 2021 kuntavaalien seuraamisesta ja yleisestä näkymisestä. Tiedot perustuvat tämän luvun alussa esiteltyyn Kantar TNS:n kyselyyn, joka kerättiin lähes heti vaalien jälkeen. Kuvio 2.3 kertoo hieman jäljempänä sen, miten tärkeinä eri tietolähteitä pidettiin.

Kuvio 2.2 osoittaa, kuinka suuri osuus kyselyn kaikista vastaajista ja nuorista vastaajista oli havainnut tai kohdannut erilaisia kampanjamuotoja. Vastausasteikko oli dikotominen kyllä tai ei. Kaikista vastaajista ja myös nuorista vastaajista vain neljä prosenttia oli osallistunut puolueen tai ehdokkaan vaalitulaisuuteen. Vuoden 2017 kuntavaaleista ei ole olemassa täysin vertailukelpoista tietoa, mutta silloisessa vaalien jälkeen toteutetussa kyselyssä (FSD3251) viisi prosenttia vastaajista sanoi käyttäneensä merkittävässä määrin vaalien tietolähteenä puolueiden tai ehdokkaiden vaalitulaisuuksia. Näistä tuloksista lienee pääteltävissä, että vuoden 2021 kuntavaalien siirto ja kampanjoiden pitkittyminen johtivat koronasta huolimatta siihen, että kuntavaalien vaalitulaisuudet tavoittivat lähes samassa määrin ihmisiä kuin ennenkin.

Kuvio 2.2 osoittaa hyvin myös sen, ettei sosiaalinen media noussut vuonna 2021 vaalien yleisen näkymisen kannalta läheskään niin tärkeäksi kuin ennen vaaleja uumoiltiin. Vaaliviestinnän tavoitavuus oli rakenteeltaan jopa hämmästyttävän perinteistä. Koronan vuoksi varsinkin kaupunkialueilla ulkomainontaa lienee ollut tavanomaista enemmän, mikä näkyy tuloksissa. Sekä kaikki vastaajat että nuorimmat äänioikeutetut olivat havainneet vaalit tyypillisimmin ulkomainonnasta. Tämän jälkeen vielä kaksi seuraavaa eniten huomiota kerännyttä kanavaa olivat samoja sekä nuorilla että kaikilla vastaajilla. Ulkomainonnan jälkeen eniten havaittuja olivat ehdokasmainonta sanomalehdissä sekä television uutis- ja ajankohtaisohjelmat.

Tämän jälkeen eniten seurattujen kampanjakanavien järjestys eriytyy. Kaikilla kyselyn vastaajilla seuraavaksi seuratuimmat kanavat olivat puolue- mainonta sanomalehdissä, postiluukkuihin jaetut mainokset ja sanomalehtikirjoittelu. 18–30-vuotialilla vastaajilla seuraavaksi eniten seuratuksi kanavat olivat puolestaan vaaleista keskustelu ystävien kanssa, puolue- ja ehdokasmainonta sosiaalisessa mediassa ja ehdokasmainonta internetissä, joita kuttakin oli havainnut 38–39 prosenttia nuorista. Nuoret erottuivat kaikkia vastaajia jonkin verran aktiivisempina kuntavaalien nettiseuraajina, mutta hyvin aktiivisesti ehdokkaiden nettikampanjointia ja sometilejä seuraavia ei silti ollut kuin joka kuudes nuori vastaaja (17 %). Kaikista vastaajista 13 prosenttia oli seurannut kuntavaaleja ehdokkaiden nettisivuilta tai jonkun ehdokkaan sometileiltä.

Vaalien seuraamisesta kertovat tulokset eivät tietenkään kerro suoraan sitä, millainen merkitys eri kanavilla on valitsijoiden äänestyspäätöksille. Kantar TNS:n vaaliseurantakysely sisälsi toisen kysymyspatteriston, joka kartoitti eri tietolähteiden merkitystä vastaajien äänestysratkaisuille. Kysymyssarjan pääkysymys kuului: ”Missä määrin arvioit saaneesi tietoa seuraavista lähteistä omien ratkaisuidesi tueksi?” Kuviossa 2.3 näkyviä tietolähteitä tiedusteltiin vastaajilta kutakin erikseen vastausasteikolla ”ei lainkaan”, ”jonkin verran”, ”melko paljon”, ”erittäin paljon” ja ”en osaa sanoa”. ”En osaa sanoa” -vastauksia kertyi kysymyksiin noin 4–6 prosenttia, eikä niitä poistettu laskennasta. Kuviossa 2.3 näkyvät erittäin paljon- ja melko paljon -vastauksen yhteenlasketut osuudet 18–30-vuotiaiden sekä kaikkien vastaajien osalta riippumatta siitä, kävivätkö he äänestämässä vai eivät.

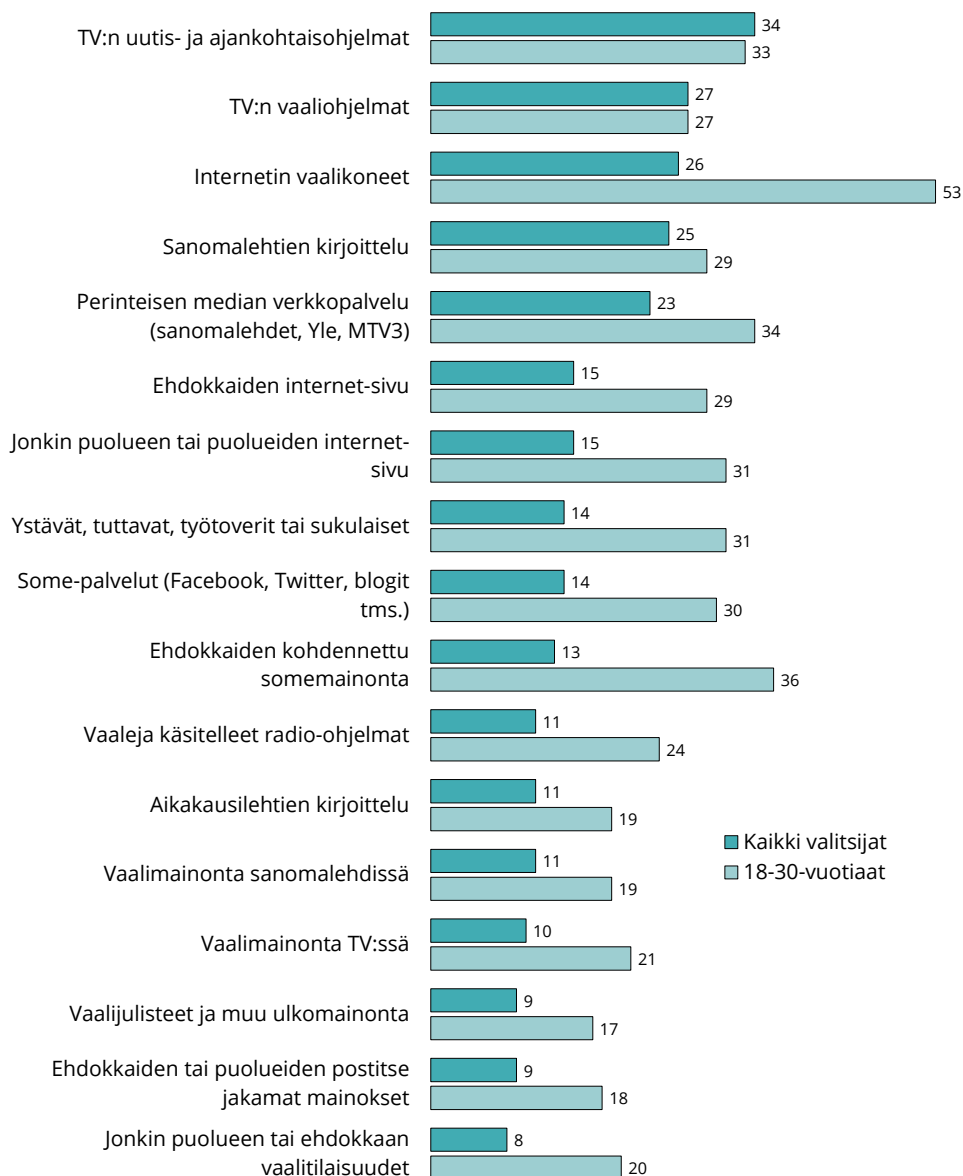

Kuvio 2.2 Vaaliviestinnän seuraaminen eri kanavista vuoden 2021 kuntavaaleissa (piti paikkansa omalla kohdalla, %)

Kuvion 2.3 tulokset vastaavat pitkälti aiemmista eduskunta- ja kunta-vaaleista tehtyjä havaintoja. Suurimmat erot eri tietolähteiden merkityksessä nuorten ja kaikkien vastaajien välillä ilmenevät internetin ja sosiaalisen median kanavissa. Vaalikoneet ovat nousseet nuorten tärkeimmäksi tietolähteeksi kunta- ja eduskuntavaaleissa jo aiemmin (Borg 2018, 65; Borg & Koljonen 2020, 47), ja nyt ero näyttää kasvaneen. Peräti 53 prosenttia nuorista sanoi vaalikoneiden antaneen tietoa erittäin tai melko paljon omien ratkaisujen tueksi, kun seuraavaksi tärkeimmällä tietolähteellä eli ehdokaiden kohdennetulla somemainonnalla osuus oli 36 prosenttia. Nuorten kolmanneksi tärkeimpänä tietolähteenä toimivat perinteisen median verkkopalvelut (34 %), joista erityisesti nuoret seuraavat nykyisin kaikkea uutis- ja ajankohtaisviestintää (Reunanen ym. 2021).

Kaikkien vastaajien ilmaisemat viisi tärkeintä tietolähdettä olivat television uutis- ja ajankohtaisohjelmat (34 %), TV:n vaaliohjelmat (27 %), vaalikoneet (26 %), sanomalehtien kirjoittelu (25 %) sekä perinteisen median verkkopalvelut (23 %). Tämän jälkeen eri tietolähteiden osuudet (% erittäin tai melko paljon) laskevat 15 prosenttiin tai sen alle. Nuorilla vastaajilla yli 20 prosentin osuudet ovat paljon yleisempiä kuin kaikilla kyselyn vastaajilla, mikä ilmentää sekä nuorten suurempaa tiedontarvetta että monipuolisempaa median käyttöä ratkaisujensa tueksi.

Lisäksi kuvion 2.3 tulokset osoittavat, että nuoret vastaajat raportoivat paljon iäkkäämpiä vastaajia useammin vaalimainonnan tarjontaan heille tietoa äänestyspäätöksen tueksi. Erot mainontaa tärkeänä tietolähteenä pitävien osuuksissa ovat merkittäviä kaikissa mainonnan tavoissa nuorten ja kaikkien vastaajien välillä. Erityisen kiinnostavaa on se, kuinka tärkeänä nuoret pitivät ehdokaiden somemainontaa. Yleensä ottaen mainonnan merkitystä omiin äänestysratkaisuihin tuskin yliarvioidaan kyselyissä, mutta varsinkaan kaikkien äänioikeutettujen joukossa mainonnan merkitys äänestysratkaisuihin ei näytä olevan kovin merkittävä verrattuna muihin vaalien tietolähteisiin. Myöskään vaalitilaisuudet eivät osoittautuneet useimmille valitsijoille kovin olennaiseksi kuntavaalien tietolähteeksi.

Kuvio 2.3 Tietolähteiden tärkeys omien ratkaisujen tukena vuoden 2021 kuntavaaleissa (erittäin tai melko paljon %)

3 Kuntavaalien äänestysprosentit ja ennakkoon äänestäminen

Vuoden 2017 kuntavaalitutkimus käsitteli jo melko laajasti kuntavaalien äänestysaktiivisuutta, ennakkoäänestämistä ja äänestämässä käynnin motivaatiotaustaa (Borg 2018). Tästä syystä seuraavassa toteutettava äänestysprosenttien analyysi painottuu tavoitteiltaan ja johtopäätöksiltään enemmän vuoden 2021 kuntavaaleille ominaisiin tutkimuskysymyksiin, joita ovat äänestysprosentin lasku ja vaalien siirron ja koronatilanteen mahdolliset vaikutukset äänestysprosenttiin ja äänestämisen ajankohtaan. Lisäksi pohdin aluksi laajemmin sitä, miksi eduskunta- ja kuntavaalien äänestysprosentit ovat eriytyneet 1990-luvulta alkaen toisistaan niin paljon. Tämän trendiarvion jälkeen pyrin vastaamaan kahteen kysymyskokonaisuuteen käyttämällä tietoja käytettävissä olevista vaalilastoista ja rekisteriaineistoista:

- Miten äänestysprosentin lasku vuosina 2017–2021 kohdentui eri väestöryhmiin? Mitkä olivat vaalien siirron ja koronatilanteen vaikutukset äänestysaktiivisuuteen?
- Miten ennakkoäänestyksen suosio ja sen muutokset kohdistuivat vuoden 2021 kuntavaaleissa eri väestöryhmiin? Miten tähän vaikuttivat vaalien siirto, niiden uusi ajankohta sekä koronatilanne?

Vuoden 2021 kuntavaalien äänestysprosentti oli 55,1, ja vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestysaktiivisuus oli 58,9 prosenttia. Pudotusta kertyi 3,8 prosenttiyksikköä. Eduskuntavaaleihin verrattuna äänestysprosentin pienentymisen suuruusluokka oli suuri, mutta kuntavaaleissa se ei ollut poikkeuksellinen. Esimerkiksi jo vuoden 1984 ja 1988 kuntavaaleissa koettiin suurin

piirtein yhtä suuret pudotukset. Vuoden 1996 kuntavaaleissa äänestysprosentti laski vuodesta 1992 peräti 9,6 prosenttiyksikköä, kun kuntavaalit käytiin samanaikaisesti maamme ensimmäisten europarlamenttivaalien kanssa. Lisäksi vielä kuntavaaleista 1996 vuoden 2000 kuntavaaleihin äänestysaktiivisuus väheni 5,4 prosenttiyksikköä, ja vuoden 2000 matala äänestysprosentti (55,9 %) säilyikin pitkään kuntavaaleissa pohjakosketuksena. Vuoden 2021 tulos oli 0,8 prosenttiyksikköä matalampi, mikä oli osallistumisaktiivisuuden kannalta heikoin tulos sitten vuoden 1945 kuntavaalien.

Kesävaaleissa 2021 koettu äänestysaktiivisuuden madaltuminen herätti vaalien jälkeen huolta. Yhteiskunnallisessa keskustelussa huolen pääponti-mena lieenee ollut se, että muutoksen lähtötaso oli nyt paljon matalampi kuin 1980- ja 1990-luvuilla. Nyt kyse oli paitsi hyvin matalasta äänestysprosentista, myös sen mahdollisesta kehityssuunnasta tulevaisuutta ajatellen ja tilanteen seurauksista kuntademokratian legitiimiyden kannalta.

Noin 55 prosentin äänestysprosentti on tietenkin kunnallisen vaalidemokratian kannalta merkittävä ongelma. Näin matala osallistumistaso tarkoittaa käytännössä sitä, että useissa väestöryhmissä enemmistö jättää äänestämättä eli suurin osa äänioikeutetuista ei anna vaaleissa tukeaan valtuutettujen puolueille tai ryhmittymille.

Vaalien jälkeen median haastattelemat tutkijat tarjosivat äänestysprosentin laskulle vaihtelevia selityksiä. Lyhytaikaista, peräkkäisten vaalien muutosta selitettäessä painottuvat usein tilannekohtaiset tekijät. Niitä listataan seuraavassa, vaikka useiden esille tuotujen, tilannekohtaisten syiden empiirinen koettelu ei olekaan mahdollista.

Koronaepidemia oli äänestämättä jättämisen syynä niin itsestään selvä, ettei se tullut monissakaan vaalien jälkeisissä kommenteissa enää suoraan esiin. Koronan vaikutusta vaalien äänestysprosenttiin pyrittiin minimoimaan vaalijärjestelyissä monin tavoin, kuten tämän tutkimuksen johdantoluvussa todettiin. Vaalien siirto touko–kesäkuulle johtui korona- ja rokotustilanteesta, ja tästä syystä varsinaisen vaalipäivän siirtyminen kesäkuun toiselle sunnuntaille liittyy koronan vaikutuksiin.

Seura-lehden haastattelema Emilia Palonen totesi vaalien siirron pitkitäneen kampanja-aikaa, mikä saattoi johtaa kiinnostuksen lopahtamiseen ja kesälomille siirtymiseen ennen vaaleja, jolloin vaalit saattoivat unohtua

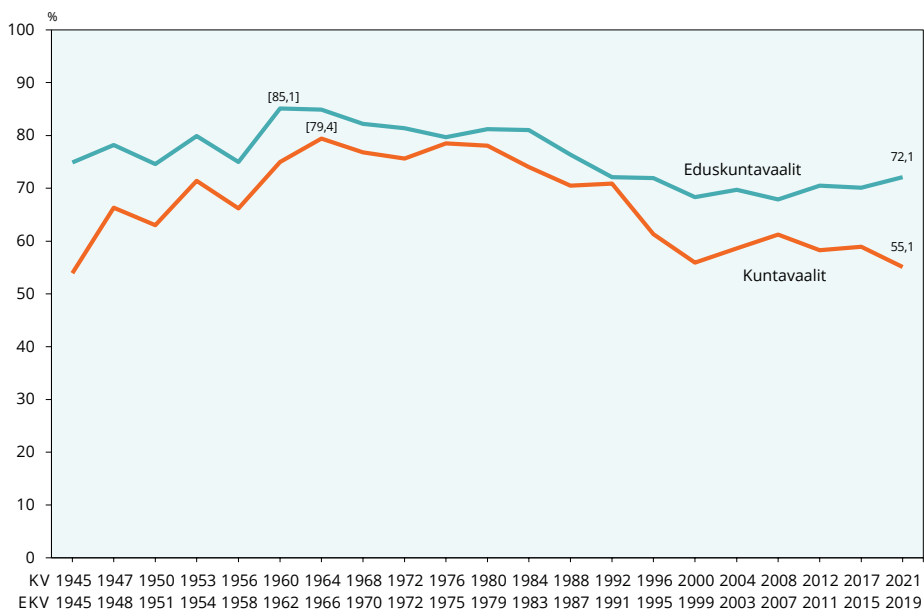
(Heikkilä 2021). Lisäksi Palonen huomautti, että esimerkiksi ilmastoteema sai vuoden 2021 kuntavaalikampanjoissa vain vähän huomiota verrattuna vuoden 2019 eduskuntavaaleihin (em.). Samaan seikkaan tarttui Hanna Wass Polemiikki-lehden haastattelussa (Nazarenko 2021): vaalikeskustelua hallitsivat talousasiat, eivät ilmastoteemat. Esimerkiksi vuoden 2019 eduskuntavaaleissa ilmastoteeman on havaittu olleen nuoria äänestäjiä eniten kiinnostanut teema (Borg & Paloheimo 2020), ja niissä vaaleissa nuorimpien äänioikeutettujen äänestysprosentti nousi enemmän kuin muissa ikäryhmissä (Borg & Kestilä-Kekkonen & Wass 2020).

Lisäksi Seuran jutussa mainittiin yhtenä äänestyshalukkuutta mahdollisesti vähentäneenä seikkana vaalienaluskohut, jotka saattoivat heikentää joidenkin äänioikeutettujen luottamusta poliitikkoihin. Kyse oli pääministeri Sanna Marinin ateriaedusta käydystä keskustelusta sekä vaalien alla esiin nostetusta, Vihreiden ex-puheenjohtaja Anni Sinnemäen virkarikosepäilystä (em.). Kummassakaan tapauksessa henkilöiden ei myöhemmin todettu syyllistyneen merkittäviin väärinkäytöksiin.

Vuoden 2021 kuntavaalien kannatusmittausten ja vaalituloksen vertailun pohjalta voidaan myös spekuloida sillä, miksi Perussuomalaiset ei kyennyt realisoimaan mittauskannatustaan vaaleissa ja liittyykö asia äänestysprosentin madaltumiseen. Perussuomalaiset toki lisäsi kannatustaan merkittävästi vuoden 2021 vaaleissa, mutta vaalien koko äänestysprosentin lasku saat- taa silti liittyä joidenkin Perussuomalaisten kannattajien poisjääntiin vaaliuurnilta.

Miksi kunta- ja eduskuntavaalien äänestysprosentit erkaantuvat?

Kuvio 3.1 osoittaa kuntavaalien äänestysprosentin irtaantumisen 1990-luvun lopulta alkaen eduskuntavaalien niin sanotusta kotimaan äänestysprosentista, joka on pysytellyt jo 1990-luvun alusta pitäen lähellä 70 prosenttia. Erkaantumisen syitä on mahdotonta analysoida täsmällisesti, mutta mahdollisia pitkän aikavälin selityksiä kannattaa etsiä sellaisista tekijöistä, jotka ovat vaikuttaneet äänestysprosentin laskuun enemmän kuntavaaleissa kuin eduskuntavaaleissa tai jotka ovat myötävaikuttaneet eduskuntavaalien äänestys-

Kuvio 3.1 Eduskunta- ja kuntavaalien äänestysprosentit 1945–2021 (%)

prosentin pysymiseen kohtuutasoisena. Tällaisia mahdollisia syitä ovat aina-kin seuraavat:

A) Kuntavaalien ehdokasmäärien merkittävä väheneminen 1980-luvulta nykypäivään (ks. Borg & Pikkala 2017, 12), mikä on ainakin laskennallises-ti vähentänyt ehdokaskunnan kontaktipintaa valitsijakuntaan ja on tätä kaut-ta mahdollisesti vaikuttanut valitsijoiden aiempaa vähäisempään mobilisoi-tumiseen vaaliuurnille. Muutos liittyy moniin eri tekijöihin, joista osa käyn-nistyi jo 1980-luvulla: kuntien lukumäärän väheneminen ja kuntien lauta-kuntarakenteen muutokset sekä näiden vuoksi luottamushenkilöpaikkojen merkittävä väheneminen (Ruostetsaari & Holttinen 2001, 10).

Kuntavaalien ehdokasasettelusäännöt muuttuivat 1990-luvun puolivälis-sä. Sitä ennen puolueet ja muut ehdolle asettajat olivat saaneet asettaa kunta-vaaleissa listoilleen kaksinkertaisen määrän ehdokkaita valtuustopaikkoi-hin verrattuna, mutta vuoden 1996 kuntavaaleista alkaen suhde on ollut puolitoista kertaa enemmän (Tarasti & Taponen 1996, 88).

B) *Eduskuntavaalien merkityksen ja huomioarvon kasvu suhteessa muihin vaaleihin.* Eduskunnan ja erityisesti myös pääministerin vaikutusvalta vahvistuivat vuosituhaten vaihteen perustuslakiuudistuksessa. Uudistus heikensi presidentin valtaoikeuksia ja lisäsi eduskuntavaalien poliittista merkitystä. Eduskuntavaalien poliittisen merkityksen ja huomioarvon lisääntyminen on suuressa määrin kulminoitunut niin sanottuun pääministerikysymykseen. Paikkamäärältään suurin puolue saa eduskuntavaalien jälkeen pääministerin paikan seuraavassa hallituksessa. Eduskuntavaaliviestinnän painottuminen pääministerikysymykseen alkoi 1990-luvulla ja vahvistui 2000-luvulla. Sittenkin suurimman puolueen asema on vakiintunut mediaa kiinnostavimmaksi aiheeksi sekä kannatusmittausuutisoinneissa että muussa vaaliviestinnässä.

C) *Myös politiikan julkisuuden yleiset muutospiirteet, medioitumis- ja henkilöitymiskehitys* laajemmin ajateltuna, ovat saattaneet viime vuosikymmeninä vähentää äänioikeutettujen kiinnostusta kuntavaaleihin. Sekä politiikan medioituminen (Kunelius & Reunanen 2021, 13–18) että politiikan henkilöityminen (Karvonen 2009) ovat moniaineksisia ilmiöitä, joihin viitataan nyt ainoastaan vaalijulkisuuden yleisten muutospiirteiden näkökulmasta.

Kun vaaleja ja äänestämistä koskevat tiedot perustuvat aiempaa harvemmin valitsijoiden omakohtaisiin kontakteihin puolueisiin ja ehdokkaisiin, vaaleja ja sen vaihtoehtoja koskeva informaatio on yhä mediavälitteisempää. Tällöin nimenomaan mediasta tuttu politiikka ja sieltä tutuimmat poliitikot vastakkainasetteluineen muodostuvat ihmisiä eniten kiinnostaviksi ilmiöiksi.

Varsinkin valtakunnallisissa medioissa kuntavaalikampanjoita hallitsevat tutkimusten mukaan valtakunnalliset teemat (Hatakka ym. 2013, 149; Borg 2018, 59–61). Vaikka alueellinen ja paikallinen media sekä suuressa määrin myös internet ja sosiaalinen media kykenevät luomaan kuntavaalikampanjoihin usein vahvankin alueellisen ja paikallisen viestintätason, on silti mahdollista, että medioitumis- ja henkilöitymiskehitys on vähitellen totuttanut äänioikeutetut innostumaan lähinnä sellaisista vaaleista, joissa he pääsevät itse äänestämään mediassa esillä olevia näkyvimpiä poliitikkoja.

D) *Toisen asteen vaalit.* Toisen asteen vaalit -terminologialla viitataan tutkimukseen perustuvaan yleistykseen, jonka mukaan esimerkiksi europarlamenttivaalit toimivat useissa maissa toisen asteen vaaleina, jotka ovat kansallisia parlamenttivaaleja vähämerkityksisempiä (Reif & Schmitt 1980). Europarlamenttivaaleja käydään usein kansallisia poliittisia kysymyksiä painottaen, ja ajatus toisen asteen vaaleista sopii myös paikallis- ja aluetason vaaleihin. Suomessa kuntavaalien piirre välimittauksena eduskuntavaaleille vahvistui 2010-luvun puolivälissä myös siksi, että kuntavaalien ajankohta siirrettiin eduskuntavaalikauden keskelle. Ensimmäiset näin järjestetyt vaalit olivat vuoden 2017 kuntavaalit.

E) *Puoluejärjestelmän uusiutuminen ja politiikan uudet jakolinjat.* Eduskuntavaalien äänestysprosentin pysyminen 70 prosentin tuntumassa viime vuosikymmeninä saattaa liittyä siihen, että tietyt äänestysprosentteja vaaleissamme nostavat tendenssit painottuvat eduskuntavaaleihin samalla, kun tietyt pitkittäismuutokset vähitellen heikentävät kansalaisten osallistumisvarmuutta vaaleissa. Ensinnäkin voidaan ajatella, että puolueiden järjestöllinen kyky mobilisoida valitsijoita vaaliuurnille on heikentynyt muun muassa niiden jäsenistöjen ikääntymisen vuoksi (Koiranen ym. 2017). Toiseksi varsinkin nuorimmissa ikäluokissa aiempaa harvemmaksi käyvä velvollisuusajattelu äänioikeuden käyttöä kohtaan (ks. Wass & Borg 2016) mataltaa näiden ikäryhmien varmuutta osallistua vaaleihin.

Kansalliset eduskuntavaalitutkimukset ovat toisaalta osoittaneet, että esimerkiksi nuorten äänioikeutettujen suosiossa olevien Vihreiden ja Perussuomalaisten kannatus voi puolueille otollisissa kilpailuolosuhteissa nostaa nuorten valitsijaikäluokkien äänestysaktiivisuutta. Näin tapahtui vuoden 2019 eduskuntavaaleissa, joissa ilmastonmuutoksen torjuntaa näkyvimmin puoltavat ja eniten liian innokkaita ilmastotoimia vastustavat puolueet menestyivät ääniosuusmuutosten valossa parhaiten.

Viimeisimmässä kansallisessa eduskuntavaalitutkimuksessa käsiteltiin laajasti myös sitä, että uudet poliittiset jakolinjat, kuten niin sanottu GAL–TAN-arvoulottuvuus (Hooghe ym. 2002), tulevat valitsijoille yhä tärkeämmiksi samalla, kun sosioekonominen vasemmisto–oikeisto-jakolinja menettää suhteellista merkitystään (Suuronen ym. 2020 ja Isotalo ym. 2020).

Suomalaisessa puoluejärjestelmässä Vihreät edustaa tyypillisimmin ulottuvuuden suuntaa Green-Alternative-Libertarian eli GAL-ääripäätä ja Perussuomalaiset ulottuvuuden suuntaa Traditional-Authoritarian-Nationalist eli TAN-ääripäätä. Vuoden 2021 kuntavaaliviestinnässä GAL–TAN-ulottuvuuden teemat eivät nousseet läheskään samassa mitassa esiin kuin vuoden 2019 eduskuntavaaleissa, ja tämän arvoulottuvuuden mukaiset teemat ovat muutoinkin paljon tyypillisempiä eduskunta- kuin kuntavaaleille.

Eduskunta- ja kuntavaalien äänestysprosenttien erilaisiin kehityssuuntiin kytkeytyvä selitys kuuluu tältä osin, että puoluejärjestelmän uusien arvoulottuvuuksien kasvava merkitys saattaa näkyä eniten juuri eduskuntavaaleissa, joissa hallituksen toimien arviointi on suorimmin vaalien ja äänestämisen kohteena. Jos niiden merkitys kasvaa, se saattaa innostaa uusien jakolinjojen perusteella ratkaisujaan tekeviä vaaliuurnille, jolloin äänestysprosentit nousevat. Esimerkiksi GAL–TAN-ulottuvuuden merkitys äänestysaktiivisuuden kannalta riippuu tietenkin kunkin vaalin kampanjoiden pääteemoista. GAL–TAN-ulottuvuuden merkitykseen kuntavaalien puoluekilpailulle palataan luvussa 4.

F) *Keskeiset erkaantumisen tilannekohtaiset selitykset.* Edellä esille tuotujen pitkän aikavälin muutostekijöiden (A–E) lisäksi eduskunta- ja kuntavaalien äänestysprosenttien eron kasvuun ovat vaikuttaneet erilaiset tilannekohtaiset tekijät. Erkaantumiskehityksen kannalta ratkaisevimpia ovat olleet vuosien 1996 ja 2000 kuntavaalien tilannetekijät.

Vuoden 1996 kuntavaaleissa ilmiselvä äänestysprosentin laskun syy oli vaalien toimittaminen samanaikaisesti europarlamenttivaalien kanssa. Koska kyseessä olivat Suomen ensimmäiset EP-vaalit, ne veivät kampanjoissa leijonanosan kaikesta huomioarvosta. Europarlamenttivaalien myöhemmin ilmi tullut ”riippumaton”, noin 40 prosentin äänestysaktiivisuustaso on osoittautunut niin vaatimattomaksi, että perusjohtopäätöstä voidaan pitää ilmeisenä: vuonna 1996 vaalien samanaikainen toimittaminen laski kuntavaalien ja nosti europarlamenttivaalien äänestysprosenttia.

Vuoden 2000 kuntavaalien matalaa, noin 56 prosentin äänestysaktiivisuutta voidaan puolestaan selittää sekä puolueiden että kansalaisten vaaliväsymyksellä. Vuosien 1999 ja 2000 aikana Suomessa toimitettiin eduskunta-

vaalit (1999), europarlamenttivaalit (1999), kaksi presidentinvaalikierrosta vuoden 2000 alussa sekä viidenneksi kuntavaalit vuoden 2000 syksyllä.

Vuosien 1996 ja 2000 kuntavaaleissa ulkoiset olosuhteet olivat mainituista syistä tavanomaista haastavammat äänestysprosentin myönteisen kehityksen kannalta. Nuorimpien äänioikeutettujen osalta on syytä huomata, että vielä tuolloin 1990-luvun laman varjo saattoi heijastua heidän poliittiseen sosialisatioonsa ja kiinnittymiseensä. 1990-luvun alkupuoliskon talouslamahan oli näkynyt muun muassa korkeana nuorisotyöttömyytenä (Kiander & Vartia 1998). Eri ikäryhmien äänestysprosenttien kehittymisestä ei ole käytettävissä luotettavia tietoja tuolta ajalta, mutta on mahdollista, että erkaantumiskehitykseen liittyy sukupolvien pysyväluonteisia äänestysaktiivisuuseroja kuntavaaleissa.

Äänestysprosentti eri väestöryhmissä

Seuraavissa taulukoissa tarkastellaan sitä, millainen vuoden 2021 kuntavaalien äänestysprosentti oli väestöryhmittäin ja miten äänestysprosentti muuttui vuodesta 2017. Tiedot ovat peräisin oikeusministeriön ja Tilastokeskuksen ylläpitämistä vaalitulastoista, tai ne on laskettu niiden pohjalta.

Taulukko 3.1 osoittaa, että vuoden 2021 kuntavaaleissa jätti äänestämättä yli kaksi miljoonaa äänioikeutettua. Vuoteen 2017 verrattuna naisten äänestysprosentti laski 4,2 ja miesten 3,3 prosenttiyksikköä. Pieni ero muutoksissa saattaa liittyä Perussuomalaisten kannatusnouluun, koska puolueen äänestäjäkunta on eduskuntapuolueista miesvaltaisin.

Periaatteessa naisten äänestysprosentin hieman voimakkaampi lasku voisi liittyä siihen, että vanhimmat valitsijaikäluokat ovat voimakkaimmin naisennemmistöisiä ja että vanhimmissa ikäluokissa huoli äänestämisen terveysturvallisuudesta olisi lisännyt äänestämättä jättämistä. Myöhemmin käsiteltävän taulukon 3.3 tulokset ikäryhmien äänestysprosenttien muutoksista eivät kuitenkaan viittaa siihen, että äänestysprosenttien lasku olisi koskenut erityisesti kaikkein vanhimpia ikäryhmiä.

Matalimman äänestysprosentin kunta säilyi samana kuin neljä vuotta aiemmin: Kajaanissa äänestysprosentti oli vuoden 2021 vaaleissa vain 46,5 prosenttia. Suurimman äänestysprosentin kunnaksi vaihtui Utsjoki (81,6 %).

Taulukko 3.1

Vuosien 2017 ja 2021 kuntavaalien äänestysprosentit: äänioikeutettujen lkm., äänestäneiden lkm., ennakkoon äänestäneiden lkm., äänestysprosentit sukupuolen mukaan, kuntien matalin ja korkein äänestysprosentti sekä äänestysprosenttien keskihajonta.

	Lkm. 2017	Lkm. 2021	Äänestys-% 2017	Äänestys-% 2021
Kaikki äänioikeutetut	4 391 558	4 460 299	58,9	55,1
Ennakkoon äänestäneitä	1 169 319	1 474 538		
Vaalipäivänä äänestäneitä	1 415 891	983 281		
Äänestäneet	2 585 210	2 457 819		
Äänestämättä jättäneet	1 805 948	2 002 480		
Naisten äänestysprosentti			60,7	56,5
Miesten äänestysprosentti			56,9	53,6
Kuntien matalin äänestys-%			Kajaani: 49,3	Kajaani: 46,5
Kuntien korkein äänestys-%			Kinnula: 82,6	Utsjoki: 81,6
Kuntien äänestysprosenttien keskihajonta			2017: 5,33	2021: 5,66

Lähde: Tiedot ovat peräisin Tilastokeskuksen ja oikeusministeriön vaalitulastoista, tai ne on laskettu niiden pohjalta.

Kuntien äänestysprosenttien keskihajonta kasvoi jonkin verran ja säilyi suurena (5,66). Taulukkotarkastelun ulkopuolelta voidaan lisätä, että äänestysprosentti jäi alle 50 prosentin 24 kunnassa ja oli vähintään 70 prosenttia kymmenessä kunnassa.

Suurimpien, yli 100 000 asukkaan kaupunkien äänestysprosentit ja niiden muutokset on esitetty taulukossa 3.2. Muutokset vuodesta 2017 vuoteen 2021 olivat kaikissa yhdeksässä kaupungissa miinusmerkkisiä. Koko maan 3,8 prosenttiyksikön pudotusta suurempia muutokset olivat Lahdessa ja Vantaalla. Vantaalla ja Kuopiossa enemmistö valitsijoista jätti äänestämättä. Lisäksi Lahdessa, Jyväskylässä ja Oulussa äänestysprosentti putosi lähelle 50:tä prosenttia. Korkein suurten kaupunkien äänestysprosentti oli Helsingissä, joka ylsi ainoana yhdeksästä suurimmasta kaupungista yli 60 prosentin osallistumistasoon (61,7 %).

Taulukko 3.2 kertoo myös matalimman ja korkeimman äänestysprosentin äänestysalueet kustakin yhdeksästä kaupungista. Vuoden 2017 kuntavaaleja koskevassa tarkastelussa kaupunkien matalimman äänestysprosentin äänestysalueiden osallistumistaso nousi vielä useimmissa tapauksissa yli 40 prosentin (ks. Borg 2018, 74). Vuoden 2021 kuntavaaleissa ei sen sijaan löytynyt enää yhtäkään suurta kaupunkia, jonka matalimman äänestysprosentin äänestysalueella äänestysprosentti olisi ollut yli 40 prosenttia.

Taulukko 3.2

Äänestysaktiivisuus ja äänestysprosentin muutos (2017–2021) yhdeksässä asukasluvultaan suurimmassa kaupungissa ja vuoden 2021 kuntavaalien äänestysprosentti matalimman ja korkeimman aktiivisuuden äänestysalueilla (% ja %-yks.)

Kaupunki	Kaupungin ään-%			A) Matalimman aktiivisuuden ään.alue 2021	B) Korkeimman aktiivisuuden ään.alue 2021		
	2017	2021	ero (%-yks.)				
Helsinki	61,8	61,7	-0,1	Kivikko B	37,4	Tammisalo	80,3
Espoo	60,1	58,2	-2,5	Sokinvuori-Kirstinmäki	35,6	Jupperi	74,9
Tampere	59,3	56,8	-2,5	Etelä-Hervanta B	38,8	Pyynikki	70,7
Vantaa	52,3	48,4	-3,9	Laajavuori	33,4	Ylästö	67,0
Oulu	56,0	52,3	-3,7	Limingantulli	37,5	Intiö	63,0
Turku	59,1	55,7	-3,4	Palv.keskus Hövelin talo	36,8	Haarlan koulutalo	66,9
Jyväskylä	55,9	52,3	-3,6	Kangaslampi	38,6	Vespuoli	61,8
Lahti	55,4	51,1	-4,3	Liipola	38,6	Pyhäntaka	64,9
Kuopio	52,6	49,7	-2,9	Pyörö	38,7	Kettulanlahti	62,9

Taulukkojen 3.1 ja 3.2 tiedot perustuivat kaikkiin kuntavaalien äänioikeutettuihin. Taulukossa 3.3 siirryttiin tarkastelemaan ikäryhmien äänestysprosentteja sähköisen äänioikeusrekisterin ja sen tietoihin liitettyjen koulutustasotietojen perusteella. Tiedot koskevat 44 prosenttia äänioikeutetuista (ks. taulukon 3.3 selite) ja pohjautuvat Tilastokeskuksen tilastojulkaisuihin (SVT 2017 ja SVT 2021b). Äänestysprosenttien muutostiedot on laskettu niiden pohjalta tätä tutkimusta varten.

Taulukon 3.3 päätulokset äänestysprosenttien tasosta koulutustasoryhmittäin eivät ole yllättäviä, sillä pitkittäisanalyyseissä hyödynnetyt rekisteritiedot äänioikeuden käytöstä ovat osoittaneet äänestysaktiivisuuden eriytyvän Suomessa voimakkaasti valitsijoiden koulutusasteen mukaan (ks. Lahtinen

Taulukko 3.3

Arvio ikäryhmien äänestysprosentista^a vuoden 2021 kuntavaaleissa ja sen muutoksesta vuodesta 2017 koulutustasoryhmittäin (% ja %-yks.)

	18–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–74	75–	Kaikki
Äänestysprosenttiarvio 2021								
Perusaste	32,9	18,2	23,4	30,3	41,4	56,4	48,7	40,1
Keskiaste	37,0	34,9	42,5	49,3	56,4	66,3	61,2	48,5
Alin korkea-aste ^b	..	28,7	54,7	64,2	70,7	79,3	73,0	71,4
Alempi korkea-aste	60,8	56,8	60,9	67,0	74,2	84,1	77,4	65,1
Ylempi korkea-aste ^c	..	69,8	72,8	78,9	82,7	87,9	82,5	78,0
Kaikki	35,4	40,2	49,8	56,4	61,4	68,3	57,8	53,6
Äänestys-%:n muutos 2017–21								
Perusaste	0,8	-1,4	-4,1	-5,9	-10,0	-9,6	-4,8	-5,5
Keskiaste	0,3	-3,5	-6,2	-5,8	-8,3	-8,2	-4,4	-4,7
Alin korkea-aste ^b	..	3,6	-9,8	-5,7	-6,6	-4,9	-2,9	-3,8
Alempi korkea-aste	2,6	-3,8	-6,2	-5,1	-6,1	-3,7	-1,5	-4,5
Ylempi korkea-aste ^c	..	-2,3	-4,9	-2,9	-3,1	-1,9	-1,5	-2,9
Kaikki	0,4	-2,7	-5,5	-4,0	-6,1	-6,3	-2,5	-3,9

a Lähteet: SVT 2021b ja 2017. Tiedot perustuvat kuntavaalien sähköiseen äänioikeusrekisteriin, johon kuului vuoden 2021 vaaleissa 43,8 prosenttia äänioikeutetuista (yht. 1 953 834 äänioikeutettua). Aineiston kattavuudesta ks. SVT 2021b, 5. Koko Manner-Suomessa rekisteriin kuuluvien äänestysprosentin ero kaikkien kuntavaaleissa äänestäneiden äänestysaktiivisuuteen oli molemmissa vaaleissa -1,5 prosenttiyksikköä.

b Alimman korkea-asteen ryhmään kuuluu 2–3-vuotisia, ”vanhanmallisia” perusasteen jälkeisiä tutkintoja (sairaanhoidtaja, merkonomi). Ryhmään ei tule Suomesta enää uusia tutkintoja. Siksi koulutustasteryhmän ikärakenne poikkeaa merkittävästi muista ryhmistä.

c Sisältää tutkijakoulutuksen saaneet.

2019, 40). Pääsyyt liittyivät siihen, että osallistumista tukevien normien omaksuminen ja muut poliittisen osallistumisen resurssit kasautuvat tyyppillisimmin korkean koulutustason väestöryhmiin. Nyt tarkasteltavana olevien tutkimuskysymysten kannalta taulukossa 3.3 onkin kiinnostavinta se,

mihin ikä- ja koulutustasoryhmiin äänestysprosenttien pudotukset painotuvat ja mitä se kertoo äänestysprosentin laskun syistä.

Äänestysprosenttien muutoksen kaikki-sarake osoittaa, että mikään koulutustasoryhmä ei välttynyt melko merkittäviltä pudotuksilta vuodesta 2017 vuoteen 2021. Äänestysprosenttien pienentyminen kuitenkin painottui koulutustasoryhmittäin eri ikäryhmiin. Kiinnostavaa on, että äänestysprosentit vähenivät pääsääntöisesti vähiten alle 35-vuotiaiden ja 75 vuotta täyttäneiden ikäryhmissä – nuorimmissa ikäryhmissä vieläpä riippumatta koulutustasosta.

Suurimpia äänestysprosenttien pudotukset olivat keski-ikäisissä työikäisten ikäryhmissä (35–64-vuotiaat) sekä nuorimmassa eläkeikäisten ryhmässä (65–74-vuotiaat). 35–44-vuotiaiden joukossa lasku oli suurinta alimman korkea-asteen ryhmään kuuluvien parissa ja 45–54-vuotiaiden kohdalla tasanaisesti kaikissa koulutustasoryhmissä ylintä korkea-astetta lukuun ottamatta. 55–64-vuotiaiden sekä 65–74-vuotiaiden ikäryhmissä suurimmat muutokset kohdistuivat erityisesti matalimmin kouluttautuneisiin perus- tai keskiasteen suorittaneiden ryhmiin. Selvästi voimakkainta pudotus oli 55–75-vuotiaiden matalasti koulutettujen ikäryhmissä.

Havaituista väestöryhmätasoisista muutoksista ei tietenkään voida suoraan päätellä sitä, mistä äänestysprosenttien lasku vuoden 2021 kuntavaaleissa johtui. Koronan vaikutusten osalta tiedetään, että nuorimmat valitsijat olivat rokotustilanteestaan riippumatta vähiten alttiita taudin vakaville seurauksille. Toisaalta THL:n koronatilastojen perusteella tiedetään, että vanhimpiin ikäryhmiin kuuluvista (esim. 75–79-vuotiaat) yli 90 prosenttia oli saanut ennen varsinaista vaalipäivää ensimmäisen koronarokoteannoksen ja noin kaksi kolmesta myös jo toisen rokoteannoksen. Tämän voi ajatella luoneen useimmille ikäihmisille hyvät edellytykset äänioikeuden terveys- ja turvalliseen käyttöön. On merkillepantavaa, että äänestysprosentit laskivat vähiten juuri näissä ikäryhmissä, mutta tarkkojen syy-seuraus-suhteiden osoittamiseen nyt toteutettu analyysi ei yllä. Myöskään aiempi tutkimus kuntien äänestysprosenttien ja niiden koronartuntaintensiteetin välisistä yhteyksistä ei ole tuonut yksiselitteisiä tuloksia alueellisen koronatilanteen ja äänestysprosenttien välisestä riippuvuudesta vuoden 2021 kuntavaaleissa (Jokelainen ym. 2021).

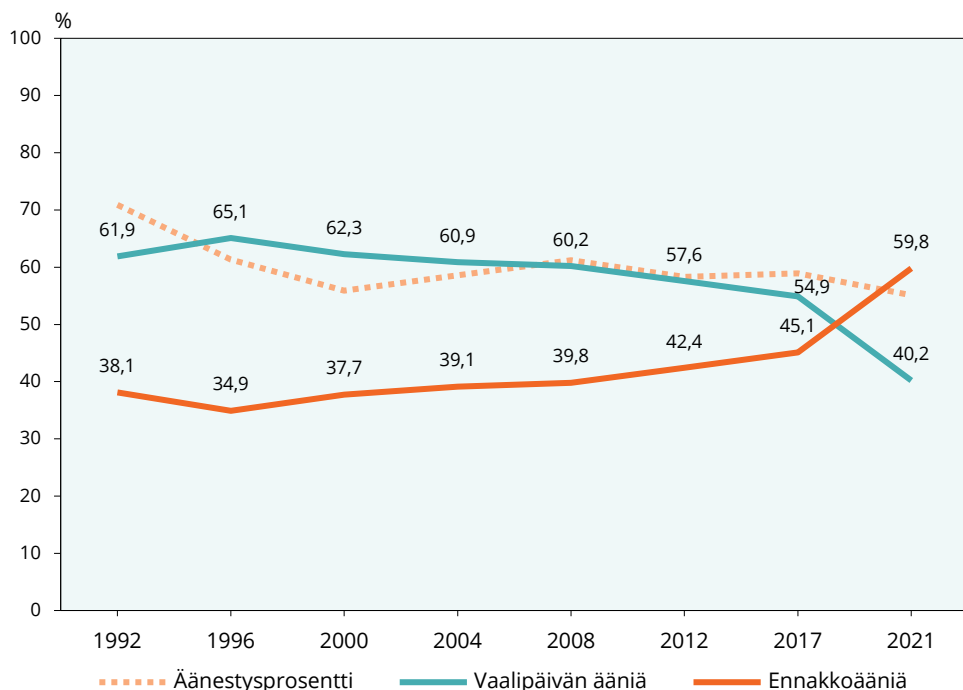
Ennakkoäänestyksen suosio lisääntyi räjähdysmäisesti

Koronaviruksen aiheuttaman taudin seurausten ja rokotuskattavuuden lisäksi voidaan arvioida myös sitä, missä määrin varsinaisen vaalipäivän hyvin vähäinen äänestysaktiivisuus johtui vaalisunnuntain osumisesta kesä-sunnuntaille 13.6. On hyvin ilmeistä, että varsinaisen vaalipäivän vähäinen äänestysaktiivisuus johtui suuressa määrin siitä, että vuoden 2021 kunta-vaalien ennakkoäänestystä oli pidennetty kaksiviikkoiseksi, jolloin sen suosio kohosi ennätysellisen korkeaksi. Ei ole kuitenkaan itsestään selvää, että vastaava rakenteellinen muutos äänestysajankohdissa olisi johtanut yhtä suureen ennakkoäänestyksen suosion kasvuun, jos muutos ei olisi tapahtunut korona-aikana tai jos vaaleja ei olisi järjestetty kesällä. Mainittujen tekijöiden vaikutusta ei voida nyt analysoida yksityiskohtaisesti, mutta ennakkoäänestyksen suosion muutokset väestöryhmittäin tarjoavat kuitenkin mahdollisuuksia arvioida äänestysajankohtien muutosten mahdollisia vaikutuksia muun muassa äänestysaktiivisuuteen.

Ennakkoäänestyksen suosiota voidaan mitata kahdella eri tunnusluvulla, joiden käyttö rinnakkain antanee kattavimman kuvan suosion muutoksista. Vaaliviranomaiset ja Tilastokeskus käyttävät ennakkoäänestyksen määrälliseen seuraamiseen nykyisin lähinnä ennakkoäänestysaktiivisuutta eli ennakkoon äänestäneiden osuutta äänioikeutetuista. Toinen havainnollinen tunnusluku on ennakkoon äänestäneiden osuus kaikista äänestäneistä, ja luku osoittaa vaalien jälkeen äänten jakautumisen eri äänestysajankohtiin.

Kuviossa 3.2 on aluksi kuvattu ennakkoäänestyksen ja varsinaisena vaalipäivänä äänestämisen suosion kehitys vuoden 1992 kuntavaaleista vuoden 2021 kuntavaaleihin. Kuvion aikajänne kattaa sellaiset kuntavaalit, joissa on ollut vain yksi varsinainen vaalipäivä. Vuosien 1992 ja 2021 kuntavaaleissa ennakkoäänestysaika oli kaksi viikkoa.

Kuvion käyrillä on kolme pääsanomaa. Ensinnäkin kuntavaalien ennakkoäänestys on muuttunut lähes koko ajanjakson suositummaksi, ja vastaavasti varsinaisena vaalipäivänä äänestämisen suhteellinen suosio on pääosin laskenut. Toinen pääsanoma on vuoden 2021 heilahduksen poikkeuksellisuus: varsinaisen vaalipäivän äänestyksen suosion hiipuminen noin 40 prosenttiin annetuista äänistä tarkoitti äänestysajankohtien näkökulmasta

Kuvio 3.2 Ennakkoäänien ja vaalipäivän äänten osuus kaikista annetuista äänistä kuntavaaleissa 1992–2021 sekä vaalien äänestysprosentti (%)

käänteistä tilannetta vuoteen 1992 verrattuna, jolloin kaksi viidestä äänestä annettiin ennakkoon.

On tarpeen muistuttaa, että ennakkoäänestyksen suosion lisääntyminen on ollut maassamme viime vuosikymmeninä yleinen trendi kaikissa vaalityypeissä. Ennakkoäänestyksen suosion lisääntyminen ei ole kuitenkaan nähtävästi (tai ainakaan varmasti) vaikuttanut kovinkaan paljon vaalien äänestysprosentteihin, koska ne eivät ainakaan ole systemaattisesti nousseet ennakkoäänestyksen suosion noustessa.

Ilmiö liittyy siihen, että ennakkoon käyvät äänestämässä keskimääräistä useammin sellaiset äänestäjät, joilla on eniten kokemusta äänestämisestä, joista monille äänestämässä käynti on keskimääräistä tärkeämpää ja joille myös äänestyspäätösten teko on keskimääräistä helpompaa (ks. Wass & Borg 2012, 103; Borg 2018, 81). Kuvion 3.2 kolmas pääsanoma onkin se, että

kuntavaalien äänestysprosentin kehityssuunta näyttää riippuvan enemmän varsinaisen vaalipäivän äänestyksen kuin ennakköäänestyksen suosiosta.

Missä väestöryhmissä ja millaisilla alueilla ennakköäänestyksen suosio kasvoi eniten vuoden 2021 kuntavaaleissa? Taulukko 3.4 esittää asian käyttäen indikaattorina ennakkoon äänestäneiden osuutta kaikista äänestäneistä. Valitsijoiden sukupuolen ja asuinkunnan tyyppin mukaiset pohjatiedot on saatu suoraan vaalitulastoista. Ikäryhmien osalta tiedot laskettiin käyttäen apuna useita eri lähteitä.

Taulukko 3.4

Ennakkoon äänestäneiden osuus kaikista äänestäneistä valitsijoiden sukupuolen^a, iän^b ja kuntatyyppin^a mukaan vuosien 2017 ja 2021 kuntavaaleissa (% ja %-yks.)

	2017 (%)	2021 (%)	Muutos %-yks.
Kaikki äänestäneet	45,2	60,0	14,8
Miehet	43,0	57,5	14,5
Naiset	47,2	62,3	15,1
Kaupunkimaiset kunnat	43,9	61,1	17,2
Taajaan asutut kunnat	46,9	56,6	9,7
Maaseutumaiset kunnat	49,7	58,0	8,3
18–24-vuotiaat	38	56	18
25–34-vuotiaat	36	56	20
35–44-vuotiaat	30	50	20
45–54-vuotiaat	35	51	16
55–64-vuotiaat	48	61	13
65–74-vuotiaat	62	73	11
75–	68	76	8

a Lähteet: SVT 2017 ja SVT 2021b.

b Laskettu käyttäen apuna lähteitä SVT 2017, SVT 2021b, Borg 2018 ja Tilastokeskuksen PxWeb-tietokanta. Ikäryhmittäiset tiedot perustuvat sähköiseen äänioikeusrekisteriin, joka osoittaa osuudet luotettavasti mutta kuitenkin vain suuntaa antavasti. Tästä syystä osuudet on pyöristetty kokonaisluvuiksi.

Ennakkoäänestäjien osuus kaikista äänestäjistä ei kasvanut merkittävästi eri tavoin miesten ja naisten tai eri ikäryhmien keskuudessa. Huomion-arvoista on, että ennakkoäänestäneitä oli nyt kaikissa taulukon 3.4 väestöryhmissä enemmistö kaikista äänestäneistä. Tarkasteltavista väestöryhmissä pienintä ennakkoäänestäjien osuuden lisäys oli vanhimmassa ikäryhmässä, jossa muutoksen lähtötasokin oli korkein vuoden 2017 vaaleissa.

Ennakkoäänestäjien osuus kaikista äänestäneistä kasvoi vuoden 2017 vaaleihin verrattuna erityisen paljon kaupunkimaisissa kunnissa (+17,2 %-yksikköä). Tämä viitanee siihen, että kesäsunnuntaille ajoittunut varsinaisen vaalipäivä aiheutti sen, että monet kaupunkilaiset varmistivat ennakkoäänestämislähtönsä mahdollisuuden pitkään mökkiviikonloppuun tai muuhun kesälomailuun. Kaupunkilaisten tarve tähän oli suurempi varsinkin maaseutumaisissa kunnissa asuviin verrattuna.

Taulukko 3.5 kertoo lopuksi toisen indikaattorin eli ennakkoäänestysaktiivisuuden perusteella sen, kuinka paljon suurempi äänestysprosentti oli ennakkoäänestyksen jälkeen vuoden 2021 kuntavaaleissa verrattuna vuoden 2017 kuntavaaleihin. Koulutustason ja ikäryhmien mukaiset pohjatiedot perustuvat Tilastokeskuksen tilastojulkistuksiin, joista muutokset on laskettu

Taulukko 3.5

Kuntavaalien äänestysprosentti ennakkoäänestyksen jälkeen: tason muutos vuodesta 2017 vuoteen 2021 prosenttiyksikköinä valitsijoiden iän ja koulutustason mukaan (%-yks.)

	Kaikki	18–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–74	75–
Perusaste	1,2	6,4	3,1	2,5	2,4	–1,2	–1,0	0,0
Keskiaste	4,7	6,8	4,5	4,9	4,3	1,7	1,3	1,3
Alin korkea-aste	10,2	..	5,3	6,0	8,4	6,2	6,1	4,3
Alempi korkea-aste	10,1	13,5	11,3	10,1	10,5	7,6	9,1	5,8
Ylempi korkea-aste	16,7	..	17,9	16,8	16,5	16,5	12,9	9,3
Kaikki	6,5	6,6	7,3	8,2	7,9	5,0	3,7	3,0

Lähteet: Tiedot on laskettu lähteistä SVT 2017 ja SVT 2021b. Merkintä .. = ei tietoa Tilastokeskuksen pohjatilastossa. Ks. myös taulukon 3.3 selite.

tätä tutkimusta varten. Tietoja on kiinnostavaa verrata myös edellä esillä olleisiin taulukon 3.3 tietoihin samojen ryhmien äänestysprosenttien muutoksista.

Yleissilmäys taulukon 3.5 tuloksiin ennakkoäänestysaktiivisuuden muutoksista kertoo, että ikäryhmien välillä erot eivät olleet kovinkaan suuria. Kahdessa vanhimmassa ikäryhmässä muutokset olivat pienimpiä, ja niissä ennakkoäänestysaktiivisuuskin oli korkeinta jo vuoden 2017 vaaleissa. Sen sijaan koulutustason mukaiset erot ovat erittäin suuria, ja ne todistavat, että koulutetuimmat valitsijat hyödynsivät ennakkoäänestysajan pidentämistä kahteen viikkoon paljon suuremmassa määrin kuin vähemmän koulutetut väestöryhmät.

4 Puolueiden välinen kilpailu kuntavaaleissa

Tutkimus vuoden 2017 kuntavaaleista keskittyi kuvaamaan kuntavaalien puoluevalintoja muun muassa kuntien puoluepoliittisen rakenteen, puolueiden kannatusmuutosten, äänestäjien puolueliikkuvuuden ja puolueläheisyyden sekä puoluevalintojen syiden näkökulmista (Borg 2018). Vaalien asiakysymysten suoraa merkitystä äänestysvalintoihin ei analysoitu laajasti, vaan tätä koskevat arviot perustuivat enimmäkseen siihen, mitä kunnallisia palveluja eri puolueiden kannattajat pitivät tärkeimpinä.

Nyt toteutettava analyysi ei seuraa systemaattisesti mainittujen aiheiden muutoksia vuoden 2017 vaaleista vuoden 2021 kuntavaaleihin. Tarkastelu painottuu muutamiin pääaiheisiin, joista jotkin olivat tilannekohtaisia vuoden 2021 vaaleille ja toiset taas liittyvät laajemmin suomalaisen puoluekannatusrakenteen muutokseen etenkin 2010-luvulta alkaen.

Ensimmäinen pääkysymys kohdentuu siihen, miten äänestysajankohdan muutos ja matalaksi jäänyt äänestysprosentti vaikuttivat puoluekannatukseen vuoden 2021 kuntavaaleissa. Osittain tähän liittyen tarkastelen toiseksi puolueiden alueellista kannatusta ja sitä, miten puolueiden asemat valtuustoissa muuttuivat vuoden 2021 vaaleissa.

Kolmas pääkysymys koskee ajallisesti pitkäkestoisempaa muutosta puolueiden kuntavaalikannatuksessa ja sen selittämistä. Suomen vaalitutkimuskonsortion toteuttamissa kansallisissa eduskuntavaalitutkimuksissa on tutkittu toistuvasti puolueiden kannattajakuntien rakennetta ja äänestäjäkuntien poliittisten tavoitteiden eroavuuksia (Paloheimo & Sundberg 2005; Westinen 2016; Suuronen ym. 2020; Isotalo ym. 2020). Suomalaisen puoluejärjestelmän murrosta käsiteltiin laajasti etenkin vuoden 2019 eduskunta-

vaalitutkimuksessa. Varsinkin Perussuomalaisten eduskuntavaalimenestys vuosien 2011, 2015 ja 2019 eduskuntavaaleissa on muuttanut valtakunnallisella tasolla maamme puoluekannatusrakennetta (Westinen ym. 2020). Asiaan on kytkeytynyt myös Vihreän liiton vaalikannatuksen nousu useissa vaaleissa ja puolueen kannatuksen alueellinen laajeneminen suurimpien kaupunkien ulkopuolelle.

On aiheellista tutkia, missä määrin samankaltainen muutos on nähtävissä kuntavaaleissa, ja jos muutosta on tai ei ole tapahtunut, mistä tämä johtuu. Tätä aihepiiriä arvioidaan ensin kuntavaalien puoluekannatuksen muutoksen kannalta, minkä jälkeen selityksiä haetaan puolueiden asiakysymys-profiloitumisesta.

Mainittujen kysymysten lisäksi tämä luku käsittelee tiiviisti kyselytutkimustiedoin puoluevalinnan syitä. Erityisesti huomio kiinnittyy puolueiden puheenjohtajien merkitykseen puoluevalintojen kannalta sekä mielipiteisiin heidän onnistumisestaan vaalikeskusteluissa. Puheenjohtajanäkökulma istuu varsin luonnollisena osana puoluejärjestelmän muutosta koskevaan analyysiin, koska yleisellä tasolla politiikan henkilöitymisen eri ulottuvuuksien on katsottu olevan seurausta puolueiden aseman heikentymisestä (Karvonen 2010; Rahat & Kenig 2018).

Vaalien siirron ja äänestysprosentin merkitys puolueiden kannatukselle

Tutkimuksen johdannossa käsiteltiin vaalitulosta sekä tietoja viimeisimmistä, ennen vuoden 2021 kuntavaaleja julkistetuista puolueiden kannatusmittauksista ja niiden osuvuudesta suhteessa puolueiden vaalikannatukseen. Tuolloin havaittiin, että ainoastaan Perussuomalaisten vaalikannatus ei osunut puolueiden kannatusmittauksille tavanomaiseen parin prosenttiyksikön virhemarginaaliin (noin ± 2 prosenttiyksikköä). Viimeisimmät mittaukset lupasivat Perussuomalaisille 18 prosentin kannatusta, mutta vaalikannatus jäi 14,5 prosenttiin.

Mittauskannatustaan paremman (mutta virhemarginaaliin mahtuvan) vaalituloksen tekivät Kokoomus ja Keskusta. Kokoomukselle molemmat viimeisimmät mittaukset povasivat 19,6 prosentin kannatusta, mutta puolueen

ääniosuus kohosi lopulta 21,4 prosenttiin. Keskustalla mittaus- ja vaalikannatuksen ero oli samankokoinen. Ylen Taloustutkimuksella teettämä mittaus ja Helsingin Sanomien Kantar TNS:llä teettämä mittaus lupasivat vähän ennen vaalipäivää Keskustalle noin 13 prosentin kannatusta, mutta puolueen vaalikannatus kipusi lähes 15 prosenttiin (14,9 %).

Mittaus- ja vaalikannatuksen eroista ei voida tietenkään suoraan päätellä vaalien äänestysprosentin vaikutusta vaalitulokseen, koska otantatutkimus on mittaus haastatteluajankohdan tilanteesta ja erot gallupin ja vaalituloksen välillä voivat johtua myös tilastosattumasta. Toisaalta edellä mainittujen erojen suuruusluokka on sellainen, että Perussuomalaisen kohdalla vaalikannatuksen mataluus liittyy hyvin todennäköisesti puolueen kannattajien muita heikompaan äänestysvarmuuteen ja äänestysaktiivisuuteen. Kokoomuksen kohdalla kyse on puolestaan sangen todennäköisesti puolueen kannattajien muita vahvemmassa halusta käyttää äänioikeuttaan ja täyttää näin kansalaisvelvollisuutensa.

Keskustalla puolueen alueellinen kannatusrakenne selittää nimenomaan kuntavaaleissa sitä, miksi puolueen kannattajat käyvät monien muiden puolueiden kannattajia varmemmin äänestämässä. Puolueen kannatus on vahvinta sellaisissa harvaan asutuissa kunnissa, joissa kuntavaalien äänestysprosentit ovat keskimääräistä korkeampia ja joissa myös ennakoon äänestäminen on tyypillistä. Puolueen äänestäjien korkealla ennakkoäänestysaktiivisuudella saattoi olla erityistä merkitystä juuri vuoden 2021 kuntavaaleissa, joissa ennakkoäänestysaikaa oli pidennetty, ja vaalipäivän siirtyminen keskelle kesäkuuta laski hyvin merkittävästi äänestysaktiivisuutta varsinaisena vaalipäivänä.

Varsinaisen vaalipäivän ja ennakkoäänestyksen puoluekannatusjakaumat sekä puolueiden äänestäjäkuntien jakautuminen ennakkoäänestäjiin ja varsinaisen vaalipäivän äänestäjiin ilmenee taulukon 4.1 A-osasta. Siitä nähdään, että puolueiden kannattajakunnat kävivät vaaliurnilla varsin eri tahtiin. Vasemmistoliiton, SDP:n, Keskustan ja Kristillisdemokraattien äänestäjissä oli suhteellisesti eniten ennakoon äänestäneitä, yli 60 prosenttia. Ilmiö selittyy siis Keskustan osalta aluetekijöillä, ja ainakin Keskustan ja SDP:n osalta myös kannattaja- ja jäsenkuntien ikärakenteella. Varsinkin SDP:n ja Keskustan osalta tiedetään luotettavasti, että näiden

kahden puolueen kannattaja- ja jäsenkunnat ovat keskimäärin muiden eduskuntapuolueiden kannattaja- ja jäsenkuntia iäkkäämpiä (Koiranen ym. 2017).

Ennakkoäänestyksen tiedetään myös olevan suosituinta iäkkäimpien äänestäjien keskuudessa, ja tämä havainto päti Tilastokeskuksen ennakkoäänestysanalyysin perusteella myös vuoden 2021 kuntavaaleissa (SVT2021a). Taulukon 4.1 perusteella vaaliajankohdan osuminen kesään johti siihen, että Liike Nytin äänestäjiä lukuun ottamatta kaikkien eduskuntapuolueiden äänestäjistä suurin osa äänesti ennakoon. Suhteellisesti suurinta varsinaisen vaalipäivän äänestäjien osuus kaikista äänestäjistä oli Liike Nytin lisäksi Perussuomalaisissa (44,5 %) ja RKP:ssä (45,5 %).

Taulukon 4.1 B-osa kertoo vaalitulosten perusteella sen, millaista puolueiden kannatus oli ennakkoäänissä ja toisaalta varsinaisen vaalipäivän äänissä.

Taulukko 4.1

A) Ennakoon äänestäneiden ja varsinaisena vaalipäivänä äänestäneiden osuudet puolueiden äänestäjistä kuntavaaleissa 2021; B) Eduskuntapuolueiden ja sitoutumattomien ääniosuudet ennakkoäänistä ja varsinaisen vaalipäivän äänistä kuntavaaleissa 2021 (%)^a

	KOK	SDP	KESK	PS	VIHR	VAS	RKP	KD	LIIK	SIT
A)										
Ennakkoääniä %	59,9	63,1	61,0	55,5	59,4	64,7	54,5	61,2	49,4	56,3
Vaalipäivän ääniä %	40,1	36,9	39,0	44,5	40,6	35,3	45,5	38,8	50,6	43,7
YHT	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
B)										
Puoluekannatus/ ennakkoäännet %	21,4	18,7	15,1	13,4	10,5	8,6	4,5	3,7	1,3	1,9
Puoluekannatus/ vaalipvn äännet %	21,3	16,3	14,4	16,0	10,7	7,0	5,6	3,5	2,0	2,2
Vaalitulos 2017	21,4	17,7	14,9	14,5	10,6	7,9	5,0	3,6	1,6	2,1
Ms17–21 (%-yks.)	+0,7	–1,6	–2,7	5,6	–1,9	–0,9	+0,1	–0,5	+1,6	0,0

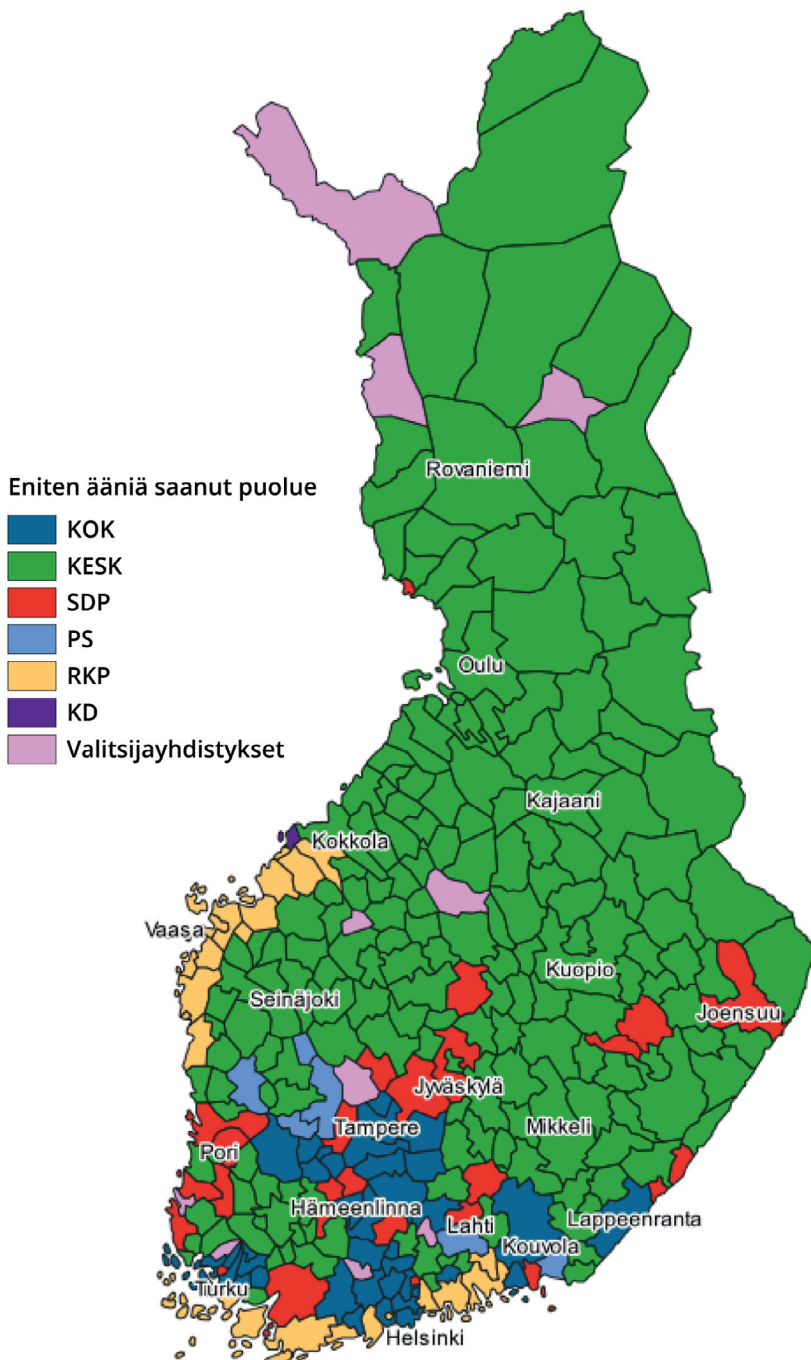
a Taulukko sisältää tiedot vain eduskuntapuolueiden ja sitoutumattomien valitsijayhdistysten osalta. Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen vaalitilastojen PxWeb-tietokannasta.

Havaitaan, että Kokoomuksen, Vihreiden ja Kristillisdemokraattinen kannatus oli suhteellisesti suurin piirtein yhtä suurta molempina ajankohtina. Suurimmat erot löytyvät SDP:n ja Perussuomalaisten kannatuksessa. SDP sai ennakköäänistä 2,4 prosenttiyksikköä enemmän kuin varsinaisen vaalipäivän äänistä ja Perussuomalaiset varsinaisen vaalipäivän äänistä 2,6 prosenttiyksikköä enemmän kuin ennakköäänistä. Tästä voitaneen päätellä, että ennakköäänestyksen laajentaminen kahteen viikkoon tuskin suosi ainakaan Perussuomalaisia, jonka kannattajista keskimääräistä useammat käyttävät äänioikeuttaan varsinaisena vaalipäivänä. Tulos on myös linjassa edellisessä luvussa esitettyihin tietoihin eri-ikäisten ja eritasoisesti koulutettujen äänestysprosenttien muutoksista vuoden 2017 kuntavaaleista vuoden 2021 kuntavaaleihin. Ilmeisesti Perussuomalaiset kärsi vuoden 2021 vaaleissa suhteellisesti eniten siitä, että monet keski-ikäiset duunarit jättivät aiempiin vaaleihin verrattuna todennäköisemmin äänestämättä.

Alueellinen kannatus ja puolueiden asema valtuustoissa

Puolueiden alueellinen kannatus vaihtelee kuntavaaleissa paljon. Perinteiset vaaliekologiset graafiset tarkastelut kykenevät osoittamaan hyvin esimerkiksi kuntien suurimmat puolueet tai ryhmittymät, kuten Tilastokeskuksen vaalisivustolta lainattu kuvio 4.1 osoittaa. Tällaisen graafisen tarkastelun ongelmana on kuitenkin se, että se korostaa kuntien pinta-alaa, mutta jättää huomiotta äänioikeutettujen lukumäärien todella suuret erot kuntien välillä.

Koska kuntavaalit tullaan jatkossa järjestämään aluevaalien yhteydessä, on tarkoituksenmukaista tarkastella vuoden 2021 kuntavaalien alueellista kannatusta maakunnittain. Voidaanhan olettaa, että tällainen alueellinen näkökulma tulee joka tapauksessa vahvistumaan tulevaisuudessa kuntavaalienkin tuloksia esiteltäessä. Vuonna 2021 voimassa oleva maakuntajako vastaa suurin piirtein vuoden 2023 alussa toimintansa aloittavien hyvinvointialueiden aluejakoa. Poikkeuksen muodostaa Uudenmaan maakunta, joka jakautuu tulevaisuudessa neljään hyvinvointialueeseen: Itä-Uusimaa, Keski-Uusimaa, Länsi-Uusimaa sekä Vantaa ja Kerava. Lisäksi Helsinki tulee järjestämään hyvinvointipalveluja.

Kuvio 4.1 Eniten ääniä saanut puolue kunnittain kuntavaaleissa 2021, koko maa. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/kvaa/2021/03/kvaa_2021_03_2021-06-22_kuv_001_fi.htm [viitattu: 1.12.2021].

Taulukossa 4.2 näkyvät puolueiden ääniosuudet vuoden 2021 kunta-vaaleissa maakunnittain. Uudenmaan maakunnan tuloksiin sisältyvät Helsingin ja tulevien neljän Uudenmaan hyvinvointialueen kuntien tulokset. Kokoomuksen kuntavaalikannatus oli vuonna 2021 keskimääräistä vahvempaa maan eteläisissä maakunnissa ja selvästi suurinta Uudellamaalla. Kannatus nousi yli 20 prosenttiin kahdeksassa maakunnassa kahdeksastatoista. SDP menestyi parhaiten vahvojen teollisuuskaupunkien maakunnissa ja kykeni saavuttamaan yhdeksässä maakunnassa yli 20 prosentin kannatuksen.

Taulukko 4.2

Puolueiden kannatus kuntavaaleissa 2021 maakunnittain (%)

	KOK	SDP	KESK	PS	VIHR	VAS	RKP	KD	SIT
Uusimaa	26,1	16,2	4,5	12,3	16,1	8,2	8,3	2,5	2,0
Varsinais-Suomi	23,6	18,0	12,0	14,8	10,6	10,4	5,0	2,1	1,6
Kanta-Häme	24,2	23,4	12,8	17,0	7,2	8,1	0,2	4,3	1,6
Päijät-Häme	21,8	21,8	11,3	17,2	6,9	3,8	0,4	5,1	10,3
Kymenlaakso	22,8	24,3	11,1	21,4	7,1	5,5	0,7	3,6	0,5
Etelä-Karjala	22,0	24,0	20,1	15,0	8,7	2,0	0,0	4,0	3,1
Satakunta	19,7	24,7	16,2	17,6	6,6	10,1	0,2	4,0	0,5
Pirkanmaa	24,2	22,5	9,1	15,7	11,6	8,5	0,1	4,8	1,2
Keski-Suomi	15,1	20,3	21,3	14,7	11,3	8,2	0,2	5,5	1,9
Etelä-Pohjanmaa	22,9	9,9	36,4	18,0	3,2	2,6	0,0	6,0	0,6
Pohjanmaa	8,8	13,0	3,6	8,9	3,1	3,1	48,8	7,3	3,2
Etelä-Savo	17,1	21,0	28,2	13,0	6,4	2,8	0,0	4,8	1,6
Pohjois-Savo	17,1	16,5	28,3	14,4	8,0	7,7	0,1	5,0	0,9
Pohjois-Karjala	11,7	23,6	29,0	15,2	6,8	6,1	0,0	3,8	0,4
Keski-Pohjanmaa	11,9	15,9	33,2	16,6	3,6	3,5	7,3	7,7	0,3
Pohjois-Pohjanmaa	15,8	10,4	34,3	15,2	7,8	11,2	0,2	2,0	1,3
Kainuu	13,4	7,8	34,5	18,1	5,5	16,5	0,0	3,2	0,1
Lappi	13,8	13,9	30,4	14,6	5,0	13,3	0,2	1,3	7,2

Lähde: Tilastokeskuksen vaalitulostot.

Keskustan kannatus kohosi yli 20 prosentin yhteensä kymmenessä maakunnassa, mutta jäi odotetulla tavalla vaatimattomaksi monissa eteläisissä maakunnissa. Perussuomalaisten valtakunnallisen kannatustason jääminen alle 15 prosenttiin tarkoitti sitä, ettei puolue kyennyt ylittämään 20 prosentin kannatusta muualla kuin Kymenlaaksossa. Muista puolueista ainoastaan RKP ylitti viidenneksen kannatustason maakuntatasolla. Puolueen kannatus oli Pohjanmaan maakunnassa lähes 50 prosenttia, ja lisäksi puolueella on merkittävää kuntavaalikannatusta Helsingissä, Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Keski-Pohjanmaalla.

Vihreiden alueellinen kannatus keskittyy yliopistokaupunkeihin, mikä näkyy myös maakuntakannatuksessa. Puolueen suhteellisesti vahvimman kannatuksen maakunnat ja yliopistokaupungit ovat Uusimaa (Helsinki), Pirkanmaa (Tampere), Keski-Suomi (Jyväskylä) ja Varsinais-Suomi (Turku).

Vasemmistoliitto ylitti kymmenen prosentin kannatustason Varsinais-Suomessa, Satakunnassa, Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuussa ja Lapissa. Kristillisdemokraattien kuntavaalikannatus oli puolestaan suhteellisesti vahvinta Pohjanmaan eri maakunnissa sekä Keski-Suomessa. Sitoutumattomien kärkimaakunnat olivat Päijät-Häme ja Lappi.

Muutokset valtuustopaikkaosuuksissa

Entä miten puolueiden asema valtuustoissa muuttui vuoden 2021 kuntavaalituloksen perusteella? Jo vuoden 2017 kuntavaalitutkimuksessa (Borg 2018) puolueiden kuntakohtaisia vaalituloksia tarkasteltiin siltä pohjalta, miten monissa kunnissa puolueella on valtuustossa ehdoton enemmistö, dominoiva tai vahva asema. Dominoivan aseman kriteeriksi asetettiin 35,0–49,9 prosenttia paikoista ja vahvan aseman kriteeriksi 25,0–34,9 prosenttia paikoista. Lisäksi puolueiden kannatuksen alueellista levinneisyyttä ajatellen tutkittiin sitä, kuinka monessa kunnassa eduskuntapuolueet saavat vähintään yhden valtuustopaikan.

Valtuustoasemasta käytettävän kategorian nimi ei tietenkään suoraan kerro sitä, miten puolueet käyttävät laskennallista valta-asemaansa ja kuinka valtuustopäätöksenteko eri kunnissa toimii. Yleisesti on tiedossa, että hyvin monissa kunnissa puolueyhmittymät toimivat laajassa yhteistyössä eivätkä

yhteistyösuhteet juurikaan kytkeydy puolueiden kulloiseenkin hallitus- tai oppositioasemaan eduskunnassa. Valta-asemamuutoksia on kuitenkin hyödyllistä analysoida siksi, että ne tiivistävät mielekkäästi puolueiden kannatusmuutosten tosiasiallisia vaikutuksia niiden toiminnalliseen asemaan kunnissa ja näiden valtuustoissa.

Taulukon 4.3 tiedot osoittavat puolueittain kuntien lukumäärät vuosilta 2017 ja 2021 kussakin mainitussa asemakategoriassa sekä lukumäärissä tapahtuneet muutokset. Muistutettakoon, että vaaleissa mukana olevien kuntien lukumäärä väheni vuodesta 2017 vuoteen 2021 kahdella. Lisäksi tulokinnan taustaksi kannattaa muistaa, että kuntien valtuustokoot ovat hyvin

Taulukko 4.3

Vertailussa kuntavaalit 2017 ja 2021: Manner-Suomen kuntien lukumäärä, joissa puolueella on vähintään puolet valtuustopaikoista, dominoiva asema osuutena valtuustopaikoista (yli 35 %), vahva asema osuutena valtuustopaikoista (25–34,9 %) ja vähintään yksi valtuustopaikka (kuntien lkm.)^a

	KOK	SDP	KESK	PS	VIHR	VAS	RKP	KD	LIIK
Kuntien lkm. 2021									
50– % paikoista	0	0	50	0	0	0	12	1	0
35,0–49,9 % paikoista	5	5	92	1	0	0	5	0	0
25,0–34,9 % paikoista	60	45	50	13	0	4	7	1	0
Vähintään 1 paikka	260	262	276	283	148	184	44	184	21
Kuntien lkm. 2017									
50– % paikoista	1	0	80	0	0	0	13	0	–
35,0–49,9 % paikoista	8	9	83	0	0	1	6	1	–
25,0–34,9 % paikoista	47	73	45	4	1	8	5	1	–
Vähintään 1 paikka	256	271	280	252	153	194	41	176	–
Muutos 2017–2021									
50– % paikoista	–1	0	–30	0	0	0	–1	1	0
35,0–49,9 % paikoista	–3	–4	9	1	0	–1	–1	–1	0
25,0–34,9 % paikoista	13	–28	5	9	–1	–4	2	0	0
Vähintään 1 paikka	4	–9	–4	31	–5	–10	3	8	21

a Vuoden 2017 kuntavaaleissa oli mukana 293 kuntaa ja vuoden 2021 kuntavaaleissa 295 kuntaa.

erilaisia, mikä vaikuttaa tällaisessa tarkastelussa valta-asemien laskennalliseen muutosherkkyyteen. Suurimpien valtuustojen kunnissa puolueet saavat kuntavaaleissa lisää paikkoja tai menettävät niitä jo alle 1,5 prosenttiyksikön ääniosuusmuutoksilla, mutta alle 5 000 asukkaan kunnissa – eli useimmissa tapauksissa korkeintaan 25 valtuutetun kunnissa – yksittäisen puolueen kannatusmuutoksen pitää usein olla vähintään viitisen prosenttiyksikköä suuntaan tai toiseen, jotta ääniosuusmuutos vaikuttaisi puolueen paikkamäärään.

Kokoomuksen vaalivoitto näkyi vuoden 2021 kuntavaaleissa erityisesti siten, että puolue kasvatti merkittävästi sellaisten kuntien lukumäärää, jossa sillä on vahva valta-asema eli vähintään 25 prosenttia mutta alle 35 prosenttia paikoista. Puolue kuitenkin menetti ainoan ehdottoman enemmistön Pyhärannassa, jossa sitoutumattomien ryhmittymä keräsi kaksi kolmannesta kaikista äänistä vuoden 2021 kuntavaaleissa.

SDP:n menetti 1,6 prosenttiyksikön valtakunnalliseen ääniosuustappioonsa nähden yllättävän monessa kunnassa vahvan valta-asemansa pudoten näissä alle 25 prosenttiin paikoista. Monissa tapauksissa kyse oli kunnista, joissa Perussuomalaiset nosti kannatustaan nakertaen SDP:n suosiota. Lisäksi puolue jäi paikoitta selvästi useammassa kunnassa kuin vuoden 2017 vaaleissa.

Keskustan valta-asemamenetykset olivat lukumääräisesti suurimpia, mikä oli tietenkin odotettua vaalien suurimmalle häviäjälle. Puolueen 2,7 prosenttiyksikön valtakunnallinen ääniosuustappio heijastui moniin kuntiin siten, että Keskusta menetti ehdottoman enemmistönsä valtuustossa. Tällaisia kuntia kertyi vuoden 2021 kuntavaaleissa peräti 30. Mainittu muutos näkyy taulukossa 4.3 siten, että nämä kunnat siirtyivät ehdottoman enemmistön kategoriasta dominoivan ja vahvan aseman kategorioihin.

Perussuomalaisten merkittävä valtakunnallinen kannatuslisäys ei sen sijaan näkynyt vuoden 2021 vaaleissa vielä siten, että puolue olisi saavuttanut läheskään samassa määrin dominoivan tai vahvan valtuustoaseman kuntia kuin Keskusta, SDP ja Kokoomus. Puolue onnistui kohoamaan yhdessä kunnassa (Kihniö) yli 35 prosenttiin paikoista ja vähintään 25 prosenttiin mutta alle 35 prosenttiin paikoista 13 kunnassa. Perussuomalaisten vaalivoitto tarkoitti kuitenkin sitä, että puolue lisäsi vähintään yhden

valtuustopaikan kuntien lukumäärää vuoden 2017 kuntavaaleista hyvin merkittävästi (31 kpl). Puolueen kannatuksen yleinen vahvistuminen ja järjestötoiminnan merkittävä laajeneminen näkyvät siinä, että Perussuomalaisilla oli vuoden 2021 vaaleissa eniten kuntia (283 kpl), joissa se saavutti vähintään yhden valtuustopaikan. Muutosta vauhditti puolueen onnistunut ehdokasasettelu.

Vihreille vuoden 2021 vaalit olivat pettymys. Edellisen luvun äänestysprosenttimuutosten analyysin perusteella puolue ei silti ilmeisesti kärsinyt vaalien siirrosta niin paljon kuin Perussuomalaiset. Vihreät jäi ilman valtuustopaikkaa noin joka toisessa kunnassa. Vähintään yhden valtuustopaikan kuntien lukumäärä laski viidellä vuodesta 2017, ja valtuustoasemien hyvin suuret muutokset jäivät taulukon 4.3 kategorisoinnin puitteissa vähäisiksi. Ääniosuuksinkin mitaten Vihreiden tulos jäi vuoden 2021 kuntavaaleissa sikäli heikoksi, että puolue jäi alle 20 prosentin kannatukseen kaikissa suurissa kaupungeissa. Asia ilmenee taulukoista 4.4 ja 4.5. Taulukossa 4.4 on kuvattu eduskuntapuolueiden ja sitoutumattomien ryhmittymien viisi korkeimman kannatuksen kuntaa. Lisäksi taulukossa 4.5 esitetään eduskuntapuolueiden ja sitoutumattomien ryhmittymien ääniosuudet yhdeksässä asukasluvultaan suurimmassa kaupungissa vuoden 2021 kuntavaaleissa sekä kannatusmuutos vuodesta 2017 vuoteen 2021.

Palataan vielä taulukkoon 4.3. Myös Vasemmistoliitto jäi ilman paikkoja selvästi useammassa kunnassa kuin vuoden 2017 vaaleissa. Nyt puolue saavutti vähintään yhden valtuustopaikan 184 kunnassa, joista neljässä tuloksena oli vähintään neljännes paikoista (Tervola, Kemi, Pyhäjärvi ja Suomussalmi). RKP:n ja Kristillisdemokraattien valtuustoasemamuutokset jäivät vähäisiksi. KD tosin onnistui saamaan lisää kahdeksan vähintään yhden valtuustopaikan kuntaa. Liike Nyt sai puolestaan ehdokkaitaan läpi 21 kunnan valtuustoon.

Taulukko 4.4

Eduskuntapuolueiden ja sitoutumattomien ryhmittymien viisi suurimman kannatuksen kuntaa vuoden 2021 kuntavaaleissa (osuus äänistä, %)

KOK		VAS	
Kustavi	45,0	Tervola	29,9
Kuhmoinen	40,5	Kemi	26,9
Naantali	36,1	Pello	26,0
Espoo	35,8	Suomussalmi	25,7
Kauniainen	34,0	Pyhäjärvi	25,4
SDP		RKP	
Harjavalta	42,1	Vöyri	94,5
Rautjärvi	40,4	Närpiö	90,0
Varkaus	35,8	Korsnäs	90,0
Imatra	34,9	Uusikaarlepyy	78,7
Rauma	34,6	Maalahti	75,5
KESK		KD	
Merijärvi	78,6	Luoto	52,1
Lumijoki	71,3	Pedersören kunta	32,2
Toholampi	63,7	Soini	24,1
Lestijärvi	63,7	Halsua	19,1
Perho	63,5	Parkano	19,0
PS		LIIK	
Kihniö	34,9	Vehmaa	19,4
Kankaanpää	31,9	Kiuruvesi	15,9
Alavieska	30,9	Savonlinna	14,3
Kauhajoki	29,2	Kitee	13,3
Alavus	28,1	Tohmajärvi	10,9
VIHR		SIT	
Helsinki	19,8	Pyhäranta	66,8
Espoo	18,0	Pelkosenniemi	66,6
Jyväskylä	17,4	Kolari	48,2
Kirkkonummi	16,0	Kärkölä	42,0
Tampere	15,5	Ruovesi	41,7

Taulukko 4.5

Eduskuntapuolueiden ja sitoutumattomien ryhmittymien ääniosuudet yhdeksässä asukasluvultaan suurimmassa kaupungissa vuoden 2021 kuntavaaleissa ja kannatusmuutos 2017–2021 (% ja %-yks.)

	KOK	SDP	KESK	PS	VIHR	VAS	RKP	KD	LIKE	SIT
Ääniosuus 2021, %										
Helsinki	25,6	14,4	2,4	10,2	19,8	12,7	6,5	1,8	3,3	1,4
Espoo	35,8	13,5	3,0	10,5	18,0	3,6	7,9	3,7	2,6	0,3
Vantaa	24,7	22,6	4,1	17,4	13,3	6,6	2,9	3,7	3,3	0,1
Turku	23,2	18,5	4,5	13,1	14,4	16,2	5,4	1,4	2,2	0,0
Lahti	21,8	24,9	6,0	16,8	7,9	5,0	0,7	6,1	0,8	9,6
Tampere	24,2	24,3	4,2	13,6	15,5	10,2	0,1	3,9	1,2	0,5
Kuopio	20,4	16,0	22,9	13,2	13,3	6,7	0,3	4,2	1,9	0,4
Jyväskylä	18,3	19,1	13,6	12,9	17,4	9,8	0,3	5,7	1,0	0,4
Oulu	21,0	11,6	21,5	13,7	12,3	13,4	0,3	1,9	1,8	1,0
Muutos 2017–21, %-yks.										
Helsinki	-2,7	0,6	-0,4	3,5	-4,3	1,5	0,7	-1,0	3,3	1,3
Espoo	2,1	1,0	-0,9	0,7	-4,3	-0,3	-0,1	0,1	2,6	0,3
Vantaa	0,3	-2,4	-0,2	5,0	-4,5	-0,8	0,0	-0,1	3,3	-0,3
Turku	-0,1	1,4	-0,7	5,7	-5,2	0,1	0,2	-1,1	2,2	-1,3
Lahti	-1,6	-5,7	-1,1	7,8	-3,5	-1,6	0,7	-0,8	0,8	5,0
Tampere	2,6	2,2	-1,4	7,4	-4,5	-0,6	-0,3	-0,1	1,2	-6,5
Kuopio	0,3	-2,5	-0,3	2,6	0,5	-2,5	0,3	-0,9	1,9	0,4
Jyväskylä	0,9	-0,2	-2,3	4,8	-2,5	-0,3	0,2	-0,7	1,0	0,4
Oulu	1,9	-0,7	-2,7	5,4	-2,4	-2,6	-0,1	-0,5	1,8	-0,5

Puoluejärjestelmämuutosten ja politiikan uusien jakolinjojen heijastuminen kuntavaaleihin

Vuoden 2021 kuntavaalien ääniosuus- ja paikkamuutoksissa heijastuvat ainakin jossain määrin samat kehityspiirteet, joita suomalaisten puolueiden valtakunnallisessa kilpailuasetelmassa on ollut nähtävissä 2010-luvulta alkaen. Nämä muutokset, erityisesti Perussuomalaisten ja Vihreiden kannatuksen lisääntyminen, ovat pääosin näkyneet eduskuntavaaleissa, mutta ne ovat vaikuttaneet myös kuntavaaleissa. Vaikutus on kuitenkin riippunut eri vaaleissa niiden tilannekohtaisista tekijöistä ja etenkin siitä, onko puolue ollut vaaleihin käytäessä eduskunnassa hallitus- vai oppositioasemassa.

Kuntavaalien matalamman äänestysprosentin vuoksi ja osittain muistakin syistä puoluekannatuksen kokonaismuutos eli niin sanottu kokonaisvolatiliteetti ei ole noussut kuntavaaleissa yhtä suureksi kuin eduskuntavaaleissa (Borg & Pikkala 2017, 25; ks. myös Söderlund 2020). Vuoden 2021 kuntavaaleissa kokonaisvolatiliteetti eli voittaneiden puolueiden kannatuksen yhteenlaskettu muutos edellisistä vaaleista oli 8,3 prosenttiyksikköä, kun vuoden 2017 kuntavaaleissa se oli 6,4 ja vuoden 2012 kuntavaaleissa 6,9 prosenttiyksikköä. Pidemmässä kuntavaalien kannatusmuutoshistoriassa vuoden 2021 taso on keskimääristä korkeampi ja noususuunnassa 2010-luvun kuntavaaleihin verrattuna. Lisäksi pitää siis ottaa huomioon, että vaalien matala äänestysprosentti lieenee vähentänyt jopa merkittävästi liikkuvuutta vuoden 2021 vaaleissa.

Mistä suomalaisen puoluekentän myllerrys johtuu ja mitkä ovat sen pääpiirteet? Laajimmat pitkän aikavälin selitykset liittyvät yhteiskuntien modernisaatiokehitykseen ja joukkopuolueiden elinkaarikysymyksiin. Kyse on länsimaisten puoluejärjestelmien muutoksesta ja puoluejärjestelmien perustana olevien yhteiskunnallisten ristiriitojen ja jakolinjojen heikentymisestä sekä uusien jakolinjojen muodostumisesta (Ford & Jennings 2020). Ilmiö on hyvin monitahoinen, ja se kytkeytyy myös laajasti puolueiden toimintatapojen sekä kansalaisten poliittisen osallistumisen muotojen muutokseen.

Muutamina viime vuosikymmeninä tälle länsimaita yhdistävälle kehitykselle on ollut tyypillistä kansalaisten puoluesamastumisen heikentyminen,

puolueiden jäsenmäärän väheneminen, vaalien äänestysprosenttien lasku sekä valitsijoiden liikkuvuuden yleistyminen vaaleissa (Mair 2003; Karvonen 2014; Rahat & Kenig 2018).

Suomalainenkin puoluejärjestelmä on aikanaan rakentunut sellaisille yhteiskunnallisille ristiriidoille ja jakolinjoille, jotka eivät yhteiskunnan ammatti- ja elinkeinorakenteen voimakkaan muutoksen myötä ole nykyisin enää yhtä merkityksellisiä kuin joukkopuoluetoiminnan kulta-aikoina useita vuosikymmeniä sitten. Puolueiden ideologiset erot ovat heikentyneet tällaisten yhteiskuntarakenteeseen liittyvien syiden vuoksi, ja toisaalta puolueet ovat myös itse aiheuttaneet muutosta yleispuoluehakuisella toiminnallaan. Otto Kirschheimer kuvasi jo varhain (1966) tällaisen *catch-all*-orientaation sisältöä (ks. Krouwel 2003).

Vanhon poliittisten ristiriitojen ja ideologisten jakojen merkityksen väheneminen puoluevalinnoissa on lisännyt äänestäjien liikkuvuutta vaaleissa. Tämä kehitys on ollut havaittavissa länsimaiden parlamenttivaaleissa jo melko kauan (ks. esimerkiksi jo Knutsen 1988). Myös Suomessa eritoten sosioekonomisen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden selitysvoima puoluevalintoihin on heikentynyt eduskuntavaaleissa, joskaan se ei ole menettänyt merkitystään (Westinen 2015; Kestilä-Kekkonen ym. 2018). Vaikka luokkaaäänestäminen on vähentynyt, ammatin mukaiseen luokka-asemaan, luokkasamastumiseen ja yhteiskuntaluokille tyypillisiin arvoihin perustuvalla äänessämisellä on yhä edelleen selitysvoimaa monien äänestäjien puoluevalintoihin eduskuntavaaleissa (Tiihonen 2022).

Suomen kuntavaaleista ei toistaiseksi ole käytössä sellaisia seurantaaineistoja, joilla voitaisiin pureutua yksityiskohtaisesti valitsijoiden vaalivalintojen perusteiden muutoksiin sekä vanhojen ja uusien jakolinjojen merkitykseen valintojen kannalta. Tässä tutkimuksessa, kuten jo vuoden 2017 kuntavaalitutkimuksessa, asiaa voidaan silti tarkastella poikkileikkausmaisesti arvioimalla sitä, miten eri asiakysymykset ovat painottuneet valitsijoiden äänestysratkaisuihin.

Jo vuoden 2011 eduskuntavaalitulos ja varsinkin vuoden 2019 eduskuntavaalien kannatusmuutokset heijastelivat kehitystä, jossa politiikan uusien jakolinjojen merkitys on voimistunut suomalaisessa puoluekentässä ja vaaleissa. Vuoden 2021 kuntavaalien keskustelluimmat aiheet eivät kuitenkaan

olleet samoja kuin vuoden 2019 eduskuntavaaleissa, joissa ilmastoteeman voidaan sanoa jopa hallinneen vaalikeskusteluja (Raunio 2019).

Vuoden 2021 kuntavaaleissa keskusteltiin paljon paitsi koronatilanteen vaikutuksesta vaaleihin, myös sote-uudistuksesta ja kuntien muista keskeisistä palveluista sekä kuntien muuttuvasta tehtäväkentästä hyvinvointialueuudistuksen myötä.² Puolueiden parlamentaarinen hallitus- tai oppositioasema näkyi esimerkiksi television vaalikeskusteluissa, mutta politiikan uusiin jakolinjoihin liittyvät niin sanotut GAL–TAN-aiheet jäivät vaalikeskusteluissa selvästi pienempään rooliin kuin vuoden 2019 eduskuntavaaleissa.

Kuten tämän tutkimuksen edellisessä luvussa jo kävi ilmi, lyhennepari GAL–TAN viittaa kansainvälisesti vertailevassa puoluejärjestelmä- ja arvotutkimuksessa (Hooghe & Marks 2018; Ford & Jennings 2020) yleisesti omaksuttuun jakolinjaan. Ulottuvuuden GAL-ääripäässä kannatetaan voimakkaasti vihreitä, vähemmistöjen oikeuksia ajavia ja liberaaleja arvoja (Green-Alternative-Libertarian), kun taas TAN-ääripäässä korostuu traditionaalisten, autoritaaristen ja kansallismielisten arvojen kannattaminen (Traditional-Authoritarian-Nationalist). GAL–TAN-dimensio on jossain määrin yhtenevä laajemmin tunnetun konservatiivi–liberaali-arvoulottuvuuden kanssa.

Miten perinteinen sosioekonominen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus ja GAL–TAN-ulottuvuus ilmenevät siinä, millaisia kunnallisia asiakysymyksiä tai palveluja valitsijat pitävät tärkeimpinä omille äänestysratkaisuilleen? Asiaa ei tutkittu vuoden 2021 kuntavaalien seurantakyselyssä yhtä seikka-peräisesti kuin esimerkiksi viimeisimpien kansallisten eduskuntavaalitutkimusten kyselyaineistoissa (FSD3067 ja FSD3467) ja tutkimusartikkeleissa (Suuronen ym. 2020; Isotalo ym. 2020), mutta valitsijoiden käsityksiä tärkeimmistä asiakysymyksistä voidaan arvioida tästä kehyksestä käsin.

Kantar TNS:n toteuttamassa seurantakyselyssä tiedusteltiin vuoden 2021 vaalien jälkeen, missä määrin eri asioilla oli merkitystä vastaajien ratkaisuihin ja valintoihin kuntavaaleissa riippumatta siitä, olivatko he käyneet

² Tämä päätelmä ei perustu systemaattiseen media-analyysiin, vaan kirjoittajan omaan näemykseen vaaliviestinnän painopisteistä.

äänestämässä vai eivät. Vastaajilta tiedusteltiin yhteensä 26 asiakysymystä vastausasteikolla ”ei lainkaan tärkeä”, ”ei kovinkaan tärkeä”, ”melko tärkeä”, ”hyvin tärkeä” sekä ”en osaa sanoa”. Kaikkien mitattujen asioiden koettu tärkeysjärjestys ilmenee ikäryhmittäin ja puoluekannan mukaan liitetaulukoista 1 ja 2 sillä perusteella, kuinka suuren osuuden ”hyvin tärkeä” -vastaus kokosi kaikista vastauksista. Liitetaulukot löytyvät julkaisun lopusta.

Liitetaulukkojen kärkiasiat on tiivistetty kuvioihin 4.2 ja 4.3 ikäryhmittäin ja puoluekannan mukaan. Molemmat sisältävät viisi tärkeimmäksi arvioitua asiaa. Ikäryhmien väliset erot mielipiteissä palvelujen tärkeydestä omien ratkaisujen kannalta ovat paikoin suuria, ja niistä osa selittyy ikä- ja sukupolvivaikutusten tutkimuksessa yleisesti havaitun elämänkaarivaikutuksen pohjalta (*life cycle effect*). Vaikutustyyppille on ominaista, että tietynlainen toiminta tai asennoituminen vaihtelee ikääntymisen myötä samalla tavalla eri sukupolvissa. Nyt elämänkaarivaikutus liittyy siihen, että kussakin elämänvaiheessa oman tai läheisten ihmisten elämänpiirin kannalta akuuteimmat palvelut koetaan tärkeimmiksi ja niitä pidetään keskeisinä myös äänestämisen kannalta.

Tähän näkökulmaan sopivat kuvion 4.2 tiedoista ainakin terveyspalvelujen ja vanhustenhoidon merkityksen korostuminen vanhimmissa valitsijaiäluokissa. Kiinnostavaa on myös ympäristö- ja luonnonsuojeluteeman painotus nuorimmassa valitsijaiäluokassa. Kotikunnan talous ja velkaantuminen painottuvat eniten keski-ikäisten joukossa, jotka maksavat eniten veroja. Näihin ikäluokkiin (41–60-vuotiaat) kuuluvat perheelliset lapsineen käyttävät niin ikään laajasti kunnallisia palveluja.

Lähiympäristön turvallisuus nousee kolmen tärkeimpänä pidetyn äänestämisen asiaperusteen joukkoon sekä 31–40-vuotiaiden että 41–50-vuotiaiden vastaajien joukossa. Puoluekannan mukaisista tuloksista huomataan (kuvio 4.3 ja erityisesti liitetaulukko 2), että turvallisuusteema oli merkityksellinen varsinkin Perussuomalaisten äänestäjille. Sitä tärkeämmiksi asiaperusteiksi nousivat Perussuomalaisten äänestäjille vain kotikunnan talous ja velkaantuminen sekä maahanmuutto.

Perussuomalaisten kohdalla huomataan myös, että puolueen ohjelmalliset vaalitavoitteet (ks. luku 2) ja äänestäjien asiakysymyspreferenssit kohtasivat hyvin toisensa vuoden 2021 kuntavaaleissa. Sekä puolueen ohjelma

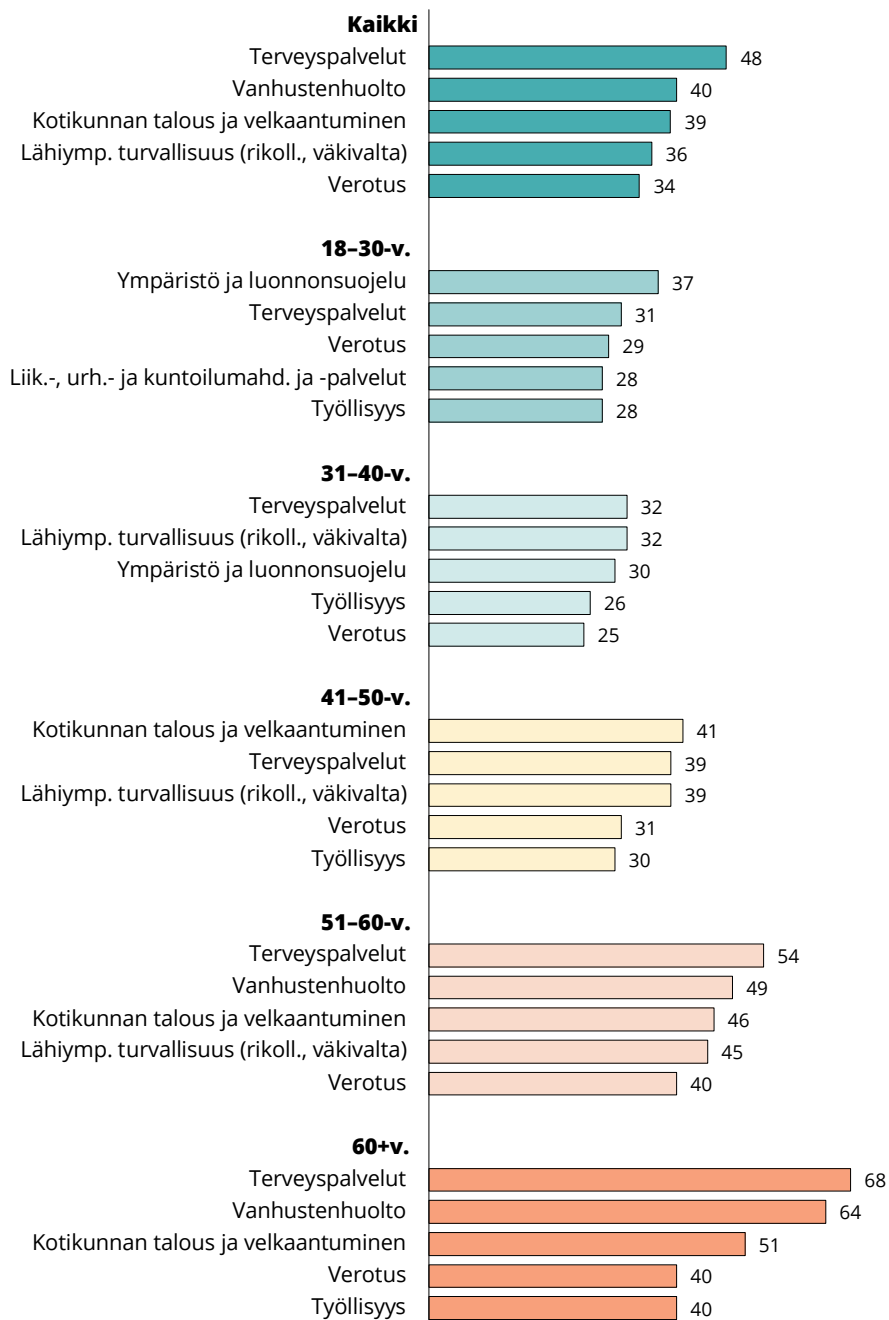
että puolueen äänestäjien preferenssit sijoittuivat selkeästi GAL–TAN-ulottuvuuden konservatiivis-nativistiseen TAN-ääripäähän. Sosioekonomisella vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella puolueen kannattajien preferenssit ovat ainakin talousaiheissa pääsääntöisesti enemmän oikealla kuin vasemmalla.

Kuvion 4.3 tiedot muiden puolueiden kannattajien asiapreferensseistä kertovat, että SDP profiloituu hyvinvointipalvelupuolueeksi (terveys-, vanhus- ja sosiaalipalvelut), Vasemmistoliitto köyhyyttä torjuvaksi vihertäväksi puolueeksi ja Vihreät ympäristökysymyksiä painottavaksi kaupunkipuolueeksi (mm. joukkoliikenteen painotus).

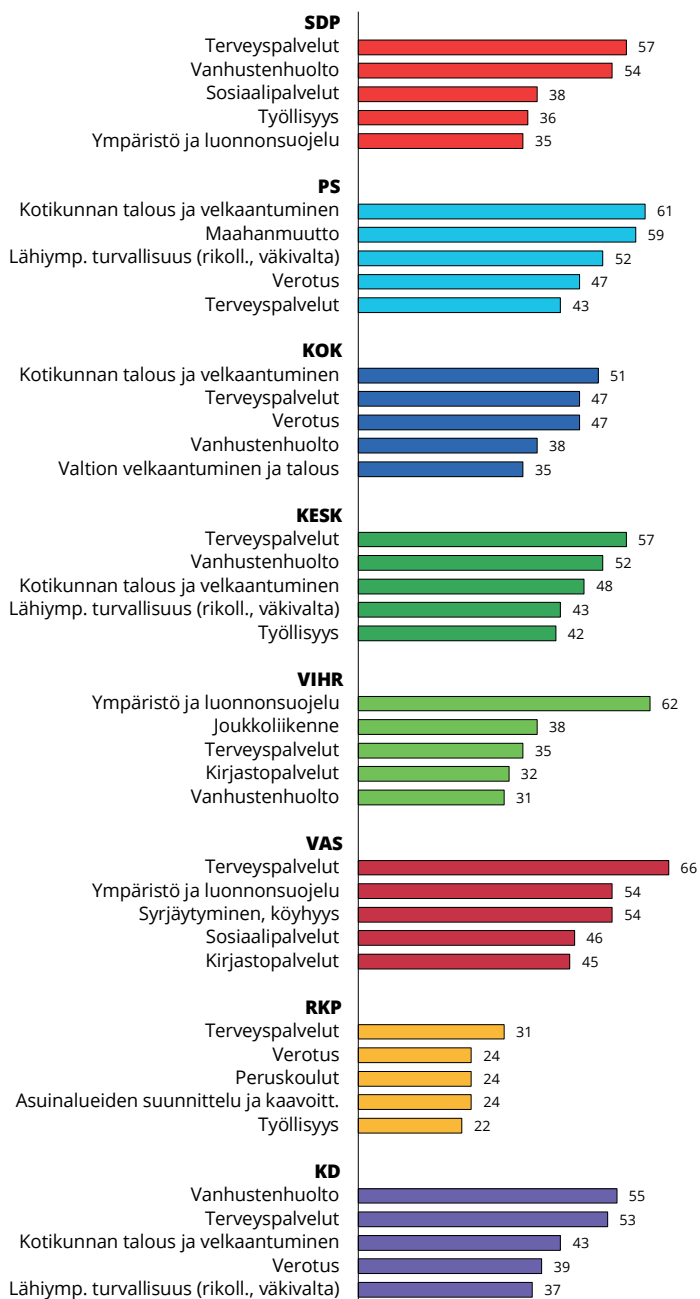
Kokoomuksen äänestäjien tärkeimmät asiaperusteet sijoittuvat selvimmän sosioekonomisen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden oikeaan laitaan (mm. kotikunnan talous ja verotus), kun taas Keskustan äänestäjillä näkyy Kokoomuksen äänestäjiä enemmän talouden painotuksen lisäksi vanhus- ja terveydenhuolto – luultavasti Keskustan kannattajakunnan ikärakenteen vuoksi.

Kristillisdemokraattien asiakysymyspainotus muistuttaa paljolti keskustalaisten asiakysymyspreferenssejä. RKP:n äänestäjien asiapreferenssit eroavat muista puolueista siinä, että mitkään kysytyt teemat eivät nousseet puolueen äänestäjille laajasti hyvin tärkeiksi perusteiksi. Tämä saattaa selittyä sillä, että RKP:n äänestäjät valitsevat puolueensa muilla kuin kysytyillä perusteilla. Kansainvälisessä puoluejärjestelmätutkimuksessa on tyypillistä käsitellä kielivähemmistöjen ja etnisten vähemmistöjen asioihin keskittyviä puolueita erikseen eikä sijoittaa niitä väkipakolla esimerkiksi sosioekonomiselle vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudelle, jonne niiden sijoittaminen ei useinkaan ole mielekästä (ks. esim. Siaroff 2018).

Puolueiden profiloitumista asiakysymyksissä voidaan tarkastella myös eri tavalla siten, että asiakysymykset ja puolueet taulukoidaan ristiin toiseen suuntaan. Tällöin voidaan analysoida, mitä puolueita äänestävät sellaiset valitsijat, jotka pitävät tiettyä asiakysymystä tärkeänä. Tällaisella lähestymistavalla on toki omat rajoituksensa, sillä monet valitsijat pitävät tärkeinä useita seikkoja ja tärkeänä pitäminen voidaan määritellä monin eri tavoin. Analyysin rajoituksia silmällä pitäen taulukkoon 4.6 ei ole koottu täysin kattavasti vastaajien arvioimia aiheita, vaan siihen on kerätty vain sellaiset aiheet,

Kuvio 4.2 Kuntavaalit 2021: "Missä määrin seuraavilla asioilla oli merkitystä ratkaisuihisi ja valintoihisi kuntavaaleissa riippumatta siitä, äänestitkö vai et?" Hyvin paljon -vastausten osuus ikäryhmittäin (%)

Kuvio 4.3 Kuntavaalit 2021: "Missä määrin seuraavilla asioilla oli merkitystä ratkaisuihisi ja valintoihisi kuntavaaleissa riippumatta siitä, äänestitkö vai et?" Hyvin paljon -vastausten osuus puolueittain (%)

jotka osoittavat parhaiten puolueille ja niiden kannattajille ominaisia piirteitä. On luonnollista, että tällaisten rajausten vuoksi analyysi painottuu suuriin ja keskisuuriin puolueisiin.

Taulukko 4.6

Puolueiden profiloituminen niille tärkeimmissä kuntavaalien asiakysymyksissä: kolme suosituinta puoluetta asiaa/palvelua hyvin tärkeänä kuntavaalien ratkaisuilleen pitävien joukossa (%) (Laskettu puoluekannatuksesta asiaa/palvelua hyvin tärkeänä ratkaisuilleen pitävien joukosta)

Pitää asiaa hyvin tärkeänä ratkaisuilleen...	Suosituin puolue	2. suosituin puolue	3. suosituin puolue
Kotikunnan talous ja velkaantuminen	KOK (28 %)	PS (22 %)	KESK (18 %)
Verotus	KOK (29 %)	PS (20 %)	KESK (17 %)
Terveyspalvelut	SDP (21 %)	KOK (21 %)	KESK (18 %)
Vanhustenholto	SDP (23 %)	KOK (20 %)	KESK (19 %)
Maahanmuutto	PS (47 %)	KOK (15 %)	SDP (13 %)
Lähiympäristön turvallisuus (rikollisuus, väkivalta)	PS (21 %)	KOK (21 %)	KESK (18 %)
Ympäristö ja luonnonsuojelu	VIHR (24 %)	SDP (23 %)	VAS (16 %)
Joukkoliikenne	SDP (24 %)	VIHR (18 %)	KOK (14 %)
Sosiaalipalvelut	SDP (26 %)	KESK (18 %)	KOK (15 %)
Syrjäytyminen, köyhyys	SDP (25 %)	VAS (18 %)	KESK (16 %)

Mikäli kuntavaalien äänestäjä piti hyvin tärkeinä seikkoina äänestysvalinnoilleen kotikunnan taloutta ja velkaantumista tai verotusta, hän äänesti todennäköisimmin Kokoomuksen ehdokasta (28 %; ks. taulukko 4.6). Seuraavaksi suosituimmat puolueet näitä asiakysymyksiä hyvin tärkeinä ratkaisuilleen pitäneiden joukossa olivat Perussuomalaiset ja Keskusta. Tulosta voidaan luonnehtia ideologisesti johdonmukaiseksi.

Terveyspalveluita sekä vanhustenhuoltoa hyvin tärkeinä pitäneiden joukossa suosituin puolue oli SDP. Ero Kokoomukseen ja Keskustaan ei ollut kuitenkaan kovin suuri. SDP:n vahva profiili hyvinvointipalvelujen

puolustajana on tullut jo aiemmin esiin eduskuntavaalien äänestysperusteissa (Borg & Paloheimo 2020), ja ilmiö pätee siis myös kuntavaaleissa.

Perussuomalaiset nousee odotetusti erittäin suosituksi sellaisten kuntavaalien äänestäjien keskuudessa, jotka pitivät maahanmuuttoa hyvin tärkeänä teemana äänestysvalinnoilleen. Perussuomalaisten äänestäjillä asenteen suunta on mitä todennäköisimmin maahanmuuttokriittinen. On kuitenkin mahdollista, että osa maahanmuuttoa hyvin tärkeinä pitäneistä suhtautuu maahanmuuttoon toisin päin eli myönteisesti (ks. liitetaulukko 2). Aihe on tähän suuntaan tärkeä myös monille maahanmuuttotauksaisille äänioikeutetuille.

Taulukko 4.6 kertoo lisäksi, että Vihreät nousi ympäristöasioita hyvin tärkeinä pitäneiden joukossa todennäköisimmäksi puoluevalinnaksi siitä huolimatta, että puolueen kokonaiskannatus jäi vuoden 2021 kuntavaaleissa melko kauas suurimmista puolueista. Myös joukkoliikenteen painotus profiloitui Vihreitä, kuten jo kuviossa 4.2 havaittiin.

Vasemmistoliitto nousi kolmen suosituimman puolueen joukkoon niiden joukossa, jotka pitivät hyvin tärkeänä äänestysvalinnoilleen ympäristöä ja luonnonsuojelua tai syrjäytymistä ja köyhyyttä. SDP profiloitui erityisen vahvasti myös sosiaalipalvelu- sekä syrjäytymis- ja köyhyysteemoissa.

Empiirinen näyttö puolueiden ja niiden kannattajien asiakysymysprofiloitumisesta kuntavaaleissa vastaa yleisiä ennakkokäsityksiä ja myös aiempaa tutkimusta. Kannattajien preferenssejä verrattiin puolueiden ohjelmavoitteisiin jo edellä Perussuomalaisten osalta. Muidenkin puolueiden kohdalla huomataan, että puolueiden preferenssit kuntavaalien ohjelmavoitteissa (ks. luku 2) käyvät varsin hyvin yksiin kannattajien äänestysperusteiden kanssa. SDP korosti kuntavaaliohjelmassaan kuntaa hyvinvointipalvelujen turvaajana, Kokoomus lähti liikkeelle ohjelmassaan vahvasta kuntataloudesta ja Keskusta kunnossa olevasta taloudesta palvelujen kivijalkana. Vihreät lupasi, että huomenna Suomi on vihreä, ja Vasemmistoliitto korosti olevansa pienten puolella sekä tarjosi kuntia ilmastomuutoksen ratkaisijoiksi. Suomalainen ei siis näytä ostavan kuntavaaleissakaan ”sikkaa säkissä”, vaan näyttää tuntevan kohtuullisen hyvin äänestämänsä puolueen perusprofiilin.

Puolueiden puheenjohtajien merkitys

Puoluevalintojen analysoinnin lopuksi on syytä kysyä, millainen merkitys puolueiden puheenjohtajilla oli äänestäjien puoluevalintaan vuoden 2021 kuntavaaleissa. Suomessa puheenjohtajien merkitystä on tutkittu aiemmin sekä eduskuntavaaleissa että kuntavaaleissa (von Schoultz ym. 2020; Borg 2018, 106–108). Nyt päivitettävälle tiedolle on tarvetta erityisesti siksi, että vuoden 2021 kuntavaaleissa useimmilla eduskuntapuolueilla oli uudet puheenjohtajat, jotka eivät olleet johtaneet puoluettaan vuoden 2017 kuntavaaleihin.

Konkaripuheenjohtajia olivat tässä mielessä ainoastaan Kokoomuksen Petteri Orpo, RKP:n Anna-Maja Henriksson ja Kristillisdemokraattien Sari Essayah. Myös Vasemmistoliiton Li Andersson toimi puolueensa puheenjohtajana jo vuoden 2017 kuntavaaleissa, mutta Andersson oli lähes koko vuoden 2021 kuntavaalikampanjan äitiyslomalla ja häntä sijaisti Jussi Saramo. Ensimmäisiin kuntavaaleihinsa kävivät eduskuntapuolueiden puheenjohtajista SDP:n Sanna Marin, Perussuomalaisten Jussi Halla-aho, Keskustan Annika Saarikko, Vihreiden Maria Ohisalo sekä Liike Nytin Harry Harkimo.

Puheenjohtajien merkitystä äänestäjien puoluevalintoihin voidaan tutkia monin eri tavoin. Kyselyaineistoihin pohjautuvissa yksittäisissä vaalitutkimuksissa tyypillisiä lähestymistapoja on ollut kaksi: suhteuttaa hyvän puheenjohtajan merkitys puoluevalinnan syynä muihin yleisiksi arvioituihin valintasyihin tai kysyä kyselyvastaajilta heidän arvioitaan puheenjohtajien suoriutumisesta, jolloin puheenjohtajia voidaan suoremmin myös verrata toisiinsa.

Muitakin lähestymistapoja on käytetty: on verrattu puolueiden ja niiden puheenjohtajien suosiota keskenään tai vertailtu pitkittäisaineistoin saman puolueen eri puheenjohtajia vertailukelpoisilla asteikoilla. Näin meneteltiin vuoden 2019 kansallisen eduskuntavaalitutkimuksen perusteellisessa artikkelissa, joka käsitteli laajemmin edustuksellisuuden henkilökohtaista ulottuvuutta (von Schoultz ym. 2020).

Seuraavassa puheenjohtajien merkitystä arvioidaan kahdella perinteisellä tavalla: ensin suhteuttamalla puheenjohtajan merkitys muihin puoluevalinnan ilmoitettuihin syihin ja sitten tutkimalla mielipiteitä siitä, kuinka hyvin tai huonosti nimeltä mainitut puheenjohtajat esiintyivät vaalikampanjan aikana julkisuudessa ennen kuntavaaleja.

Taulukossa 4.7 ja kuviossa 4.4 puolueiden puheenjohtajien merkitystä äänestäjien puoluevalintoihin tarkastellaan osana 15 puoluevalinnan syyn kysymyspatteristoa. Kysymyssarjan pääkysymys kuului seuraavasti: ”Kuinka paljon seuraavat syyt vaikuttivat siihen, minkä puolueen tai muun ryhmittymän ehdokasta äänestit näissä kuntavaaleissa?” Taulukossa ja kuviossa raportoidaan viisiportaisesta vastausasteikosta ”vaikutti ratkaisevasti”- ja ”vaikutti melko paljon” -vastausten yhteenlaskettu prosenttiosuus.

Tulokset osoittavat, että puolueen puheenjohtajalla oli muihin valintasyihin verrattuna keskitasoinen merkitys vuoden 2021 kuntavaalien puolue-

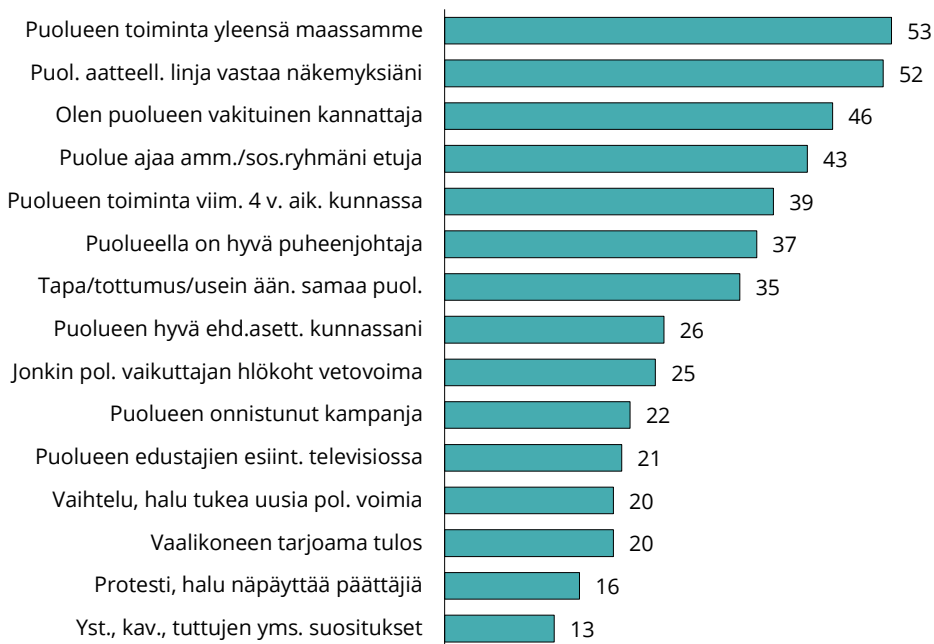
Taulukko 4.7

”Kuinka paljon seuraavat syyt vaikuttivat siihen, minkä puolueen tai muun ryhmittymän ehdokasta äänestit näissä kuntavaaleissa?” Tulokset ikäryhmittäin. (% vaikutti ratkaisevasti tai melko paljon)^a

	18–30	31–40	41–50	51–60	60+	Kaikki
Puol. aatteell. linja vastaa näkemyksiäni	63	56	64	65	59	52
Puolueen toiminta yleensä maassamme	49	45	55	54	57	53
Olen puolueen vakituinen kannattaja	50	44	43	46	47	46
Puolue ajaa amm./sos.ryhmäni etuja	38	45	51	46	41	43
Puolueen toiminta viim. 4 v. aik. kunnassa	36	26	40	35	47	39
Puolueella on hyvä puheenjohtaja	42	30	36	38	36	37
Tapa/tottumus/usein ään. samaa puol.	39	34	27	33	39	35
Puolueen hyvä ehd.asett. kunnassani	32	25	25	24	24	26
Jonkin pol. vaikuttajan hlökoht. vetovoima	39	19	22	22	21	25
Puolueen onnistunut kampanja	27	18	14	24	23	22
Puolueen edustajien esiint. televisiossa	28	20	20	21	17	21
Vaalikoneen tarjoama tulos	38	32	22	20	5	20
Vaihtelu, halu tukea uusia pol. voimia	34	21	17	22	12	20
Protesti, halu näpdyttää päättäjiä	28	14	17	20	10	16
Yst., kav., tuttujen yms. suositukset	34	18	10	7	3	13
(n pienimmillään)	(165)	(142)	(143)	(126)	(302)	(878)

- a Kysymyssarjan pääkysymys kuului seuraavasti: ”Kuinka paljon seuraavat syyt vaikuttivat siihen, minkä puolueen tai muun ryhmittymän ehdokasta äänestit näissä kuntavaaleissa?” Vastausvaihtoehdot olivat ”vaikutti ratkaisevasti”, ”vaikutti melko paljon”, ”vaikutti jonkin verran”, ”ei vaikuttanut” sekä ”en osaa sanoa”.

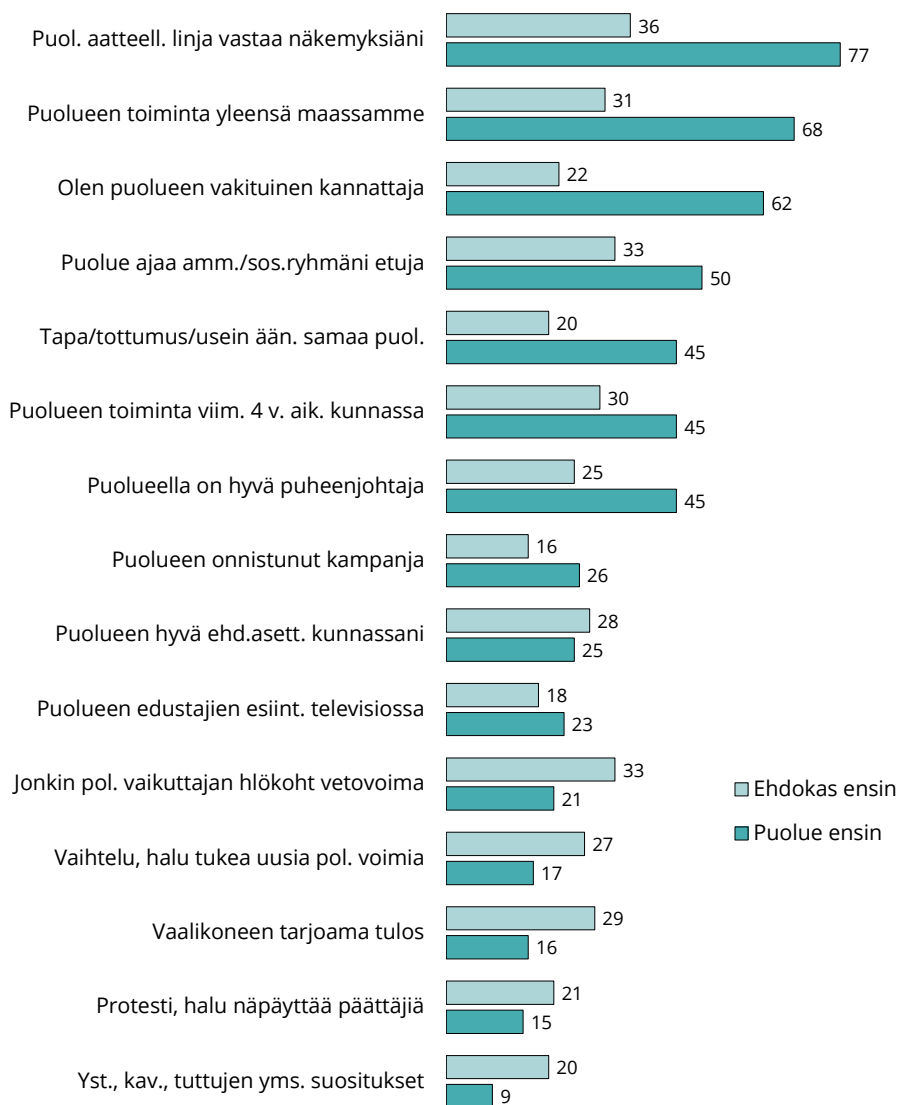
valintaan. Kaikkien tiedusteltujen valintasyiden ja kaikkien äänestäjien joukossa se oli kuudenneksi tärkein valintasy ja kohosi neljänneksi tärkeimmäksi nuorimpien äänestäjien ikäryhmässä (42 %).

Kuvio 4.4 "Kuinka paljon seuraavat syyt vaikuttivat siihen, minkä puolueen tai muun ryhmitymisen ehdokasta äänestit näissä kuntavaaleissa?" (Osuus äänestäneistä, jotka sanoivat asian vaikuttaneen "ratkaisevasti" tai "melko paljon" puoluevalintaan.)

Kaksi tärkeintä puoluevalinnan syytä olivat kaikissa ikäryhmissä samat: puolueen toiminta yleensä maassamme ja se, että puolueen aatteellinen linja vastaa äänestäjän omia näkemyksiä. Kun myös kolmanneksi tärkein puolueen valintaperuste oli useimmissa ikäryhmissä puolueen aatteellinen linja, voidaan kuntavaalien puoluevalinnan syistä tehdä melko luotettavia yleisiä johtopäätöksiä. Vaikka puolueen toiminta kunnassa vaalikauden aikana on kaikkien äänestäjien keskuudessa viidenneksi tärkein valintasy, sitä tärkeämmät syyt osoittavat varsin kiistattomasti, että kuntavaalien puoluevalinnat ovat hyvin usein osa laajempaa arviointi- ja kiinnittymiskokonaisuutta, jossa puolueiden ja niiden politiikan valtakunnallisella linjalla on paljon merkitystä äänestäjille.

Taulukon 4.7 mukaan tämä ilmiö koskee etenkin keski-ikäisten ja vanhimpien äänestäjien ikäluokkia. Lisäksi se pätee kuvion 4.5 tulosten perusteella täysin ymmärrettävästi sellaisiin äänestäjiin, jotka painottavat vaalivalinnoissaan puoluetta enemmän kuin ehdokasta. Puolue- tai ehdokas-

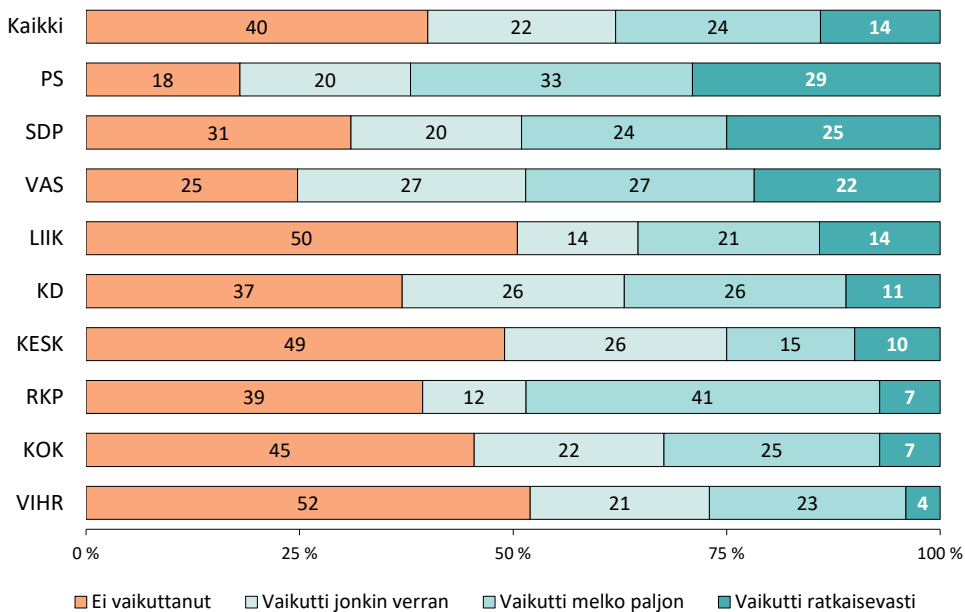
Kuvio 4.5 Puoluevalinnan syyt puoluetta tai ehdokasta ensisijaisesti painottaneiden joukossa vuoden 2021 kuntavaaleissa (osuus äänestäneistä, jotka sanoivat asian vaikuttaneen "ratkaisevasti" tai "melko paljon" puoluevalintaan, %)

valinnan ensisijaisuutta mitattiin kuntavaalien seurantakyselyssä seuraavalla kysymyksellä: ”Miten menettelit kuntavaaleissa?” Vastausvaihtoehdot olivat ”valitsin parhaan ehdokkaan välittämättä hänen puoluekannastaan”, ”valitsin ensin puolueen ja etsin sen listoilta parhaan ehdokkaan” sekä ”en osaa sanoa”. Näin kysyttynä ehdokasta voimakkaasti painottavia oli vuoden 2021 kuntavaalien äänestäjistä 35 prosenttia ja puoluetta painottaneita 61 prosenttia äänestäneistä. Neljä prosenttia äänestäjistä ei osannut sanoa kantaansa. Kuvion 4.5 pääsanoma on, että puoluetta tai ehdokasta ensisijaisesti painottavien äänestäjien puoluevalintojen perusteet ovat hyvin erilaisia, kuten aiemmassakin tutkimuksessa on havaittu (Borg 2018, 116).

Palataan vielä taulukon 4.7 tuloksiin. Kiinnostava yksityiskohta on, että puheenjohtajan merkitys puoluevalinnalle arvioitiin kahdessa ikäryhmässä suuremmaksi kuin äänestetyt puolueen toiminta omassa kunnassa viimeksi kuluneiden neljän vuoden aikana (18–30-vuotiaat sekä 51–60-vuotiaat). Lisäksi tietyt puoluevalinnan syyt ovat selvästi tärkeimpiä nuorille äänestäjille. Puheenjohtajakin on tällainen, mutta verrattuna muihin ikäryhmiin nuorille ovat tärkeitä vaalikoneet, halu tukea uusia poliittisia voimia, ystävien suositukset sekä jonkun poliittisen vaikuttajan henkilökohtainen vetovoima.

Ikäryhmien erojen lisäksi puolueen hyvän puheenjohtajan merkitystä puoluevalinnan syynä analysoidaan luonnollisesti myös äänestäjien puoluevalinnan mukaan. Tätä koskevat perustulokset löytyvät kuviosta 4.6. Niiden perusteella eri puolueiden välillä oli vuoden 2021 kuntavaaleissa merkittäviä eroja sen suhteen, kuinka tärkeänä puoluevalinnan perusteena puolueen puheenjohtajaa pidettiin. Perussuomalaisten, SDP:n ja Vasemmistoliiton äänestäjät erottuivat tässä suhteessa muiden puolueiden äänestäjistä melko selvästi. Perussuomalaisten äänestäjille Jussi Halla-aho, SDP:tä äänestäneille Sanna Marin ja Vasemmistoliiton äänestäjille Li Andersson olivat keskeisiä puoluevalinnan syitä. Muiden puolueiden kohdalla ”vaikutti ratkaisevasti” -vastausten osuus jäi kuviossa 4.6 paljon pienemmäksi.

Entä mitkä puoluevalinnan syyt liittyvät erityisesti puheenjohtajan merkityksen korostamiseen? Tätä varten laskettiin kaikkien tiedusteltujen puoluevalinnan syiden parittaiset järjestyskorrelaatiot puheenjohtajan merkitystä koskevaan kysymykseen. Kaikki yhteydet olivat positiivisia, ja useimmat olivat myös tilastollisesti merkitsevästi nollakorrelaatiota suurempia. Selvästi

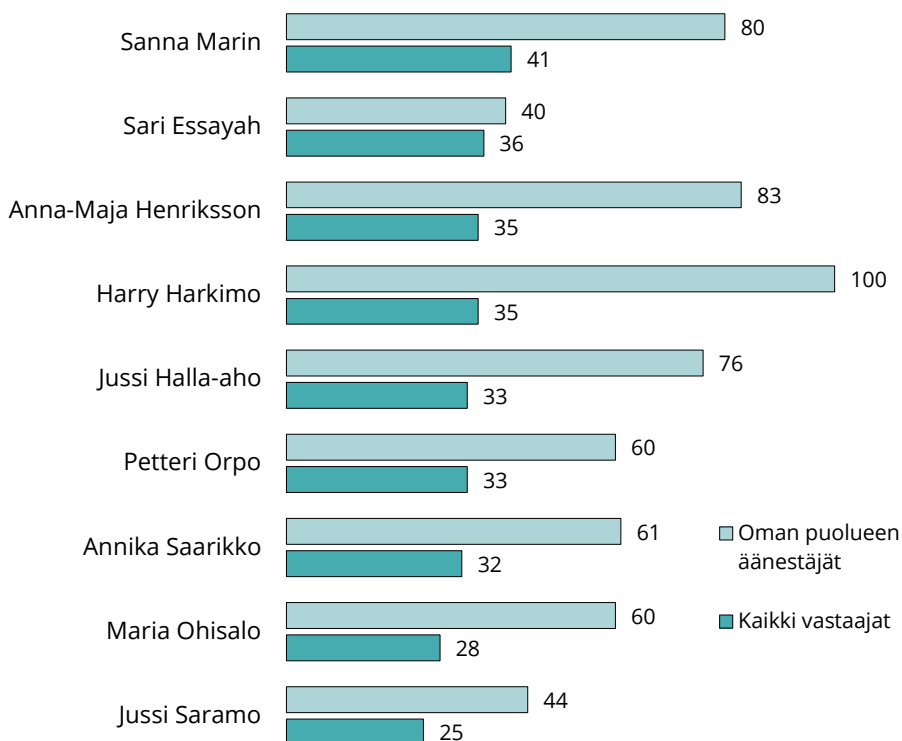
Kuvio 4.6 ”Puolueella on hyvä puheenjohtaja” -valintasyyn merkitys vuoden 2021 kuntavaalien puoluevalintaan äänestäjien puoluekannan mukaan (%)

voimakkaimmin puheenjohtajan merkitys korreloitiin kahteen valintasyyn: puolueen edustajien esiintymiseen televisiossa (Spearmanin rho = .651) sekä puolueen onnistuneeseen kampanjaan (Spearmanin rho = .490). Tästä voidaan päätellä, että puheenjohtajia koskevat arviot liittyvät nimenomaan heidän onnistumiseensa puolueensa vaalikampanjan vetureina.

Tämä onkin tärkeä taustahavainto toiselle perusanalyysille, jolla analysoitiin valitsijoiden mielikuvia puheenjohtajien suoriutumisesta (kuvio 4.7). Analyysi perustuu seurantakyselyn kysymyssarjaan, jonka pääkysymys kuului seuraavasti: ”Kuinka hyvin tai huonosti seuraavat poliitikot esiintyivät vaalikampanjan aikana julkisuudessa ennen kuntavaaleja?” Vastajat arvioivat jokaista eduskuntapuolueen puheenjohtajaa erikseen viisiportaisella asteikolla ”erittäin hyvin”, ”melko hyvin”, ”ei hyvin eikä huonosti”, ”melko huonosti” ja ”erittäin huonosti”. Lisäksi tarjottiin mahdollisuus ”en osaa sanoa” -vastaukseen. Vasemmistoliiton osalta kyselyssä mitattiin mielipiteitä

Jussi Saramon suoriutumisesta, koska hän vastasi varahenkilönä suurimmas-
ta osasta puoluejohtajan työstä Vasemmistoliiton kampanjoinnissa.

Kysymyssarjaan saadut vastaukset esitetään kuviossa 4.7 siten, että erit-
tään tai melko hyvän suoriutumisen prosenttiosuudet on laskettu yhteen.
Tulokset osoittavat sekä kaikkien kyselyvastaajien että kunkin puheenjohtajan
oman puolueen äänestäjien arviot puheenjohtajan esiintymisestä. Näiden
kahden ryhmän erot puheenjohtajien arvioissa kertovat odotetun systemaat-
tisesti, että oman puolueen äänestäjät arvioivat puheenjohtajansa esiintymis-
tä myönteisemmin kuin kaikki kyselyvastaajat. Tämä johtuu useista syistä,

Kuvio 4.7 "Kuinka hyvin tai huonosti seuraavat poliitikot esiintyivät vaalikampanjan aikana jul-
kisuudessa ennen kuntavaaleja?" Puolueiden puheenjohtajia koskevat arviot oman puolueen
äänestäjien ja kaikkien kantansa ilmaisseiden valitsijoiden mukaan (% erittäin tai melko hyvin)
(Muut vastausvaihtoehdot olivat "ei hyvin eikä huonosti", "melko huonosti", "erittäin huonosti"
sekä "en osaa sanoa". EOS-vastaukset koodattiin puuttuvaksi tiedoksi. Pienten vastaajamäärien
vuoksi etenkin KD:n ja Liike Nytin äänestäjien arviot oman puolueensa puheenjohtajan suoriu-
tumisesta ovat vain suuntaa antavia.)

ja tärkein niistä lienee se, että esiintymisarviot perustuvat harvoin pelkääntään itse puheenjohtajan (havaittuun) esiintymiseen, vaan mielipiteissä heijastuu vastaajien yleisempi suhtautuminen hänen edustamaansa puolueeseen ja sen edustamiin arvoihin ja tavoitteisiin.

Kuvio 4.7 ei osoita hyvin suuria eroja kaikkien kyselyvastaajien arvioissa: parhaiten onnistuneeksi katsottiin SDP:n puheenjohtaja Sanna Marin (41 %) ja heikoimmin onnistuneeksi Vasemmistoliiton Jussi Saramo (25 %). Kukaan puoluejohtajista ei kuitenkaan päässyt edes kovin lähelle 50 prosentin rajaa kaikkien vastaajien arvioissa, mutta toteutuessaan se olisi tarkoittanut, että enemmistö vastaajista olisi pitänyt esiintymistä onnistuneena. Marinin kärkisijoitus ei ole yllättävää, sillä hän oli ollut jo kuntavaaleihin mennessä koronapandemian aikana paljon julkisuudessa pääministerinä ja useat kuntavaalikauden aikana tehdyt mielipidekyselyt pääministerin suoriutumisesta olivat Marinille suosiollisia. Esimerkiksi Uutissuomalaisen gallupit osoittivat Marinin olevan keväällä 2021 suosituin puoluejohtaja, vaikka hänen suosionsa olikin tuolloin jo hieman laskusuunnassa (Gråsten 2021). Toisaalta Marin on kuvion 4.7 tuloksissa sikäli poikkeus, että muilta osin konkari-puheenjohtajat menestyivät kaikkien vastaajien arvioissa paremmin kuin tuoreet puheenjohtajat. Tämäkin on yleensä ottaen ymmärrettävää, koska puheenjohtajavuosien mukanaan tuomasta esiintymiskokemuksesta voidaan ajatella olevan hyötyä esiintymisarvioissa.

Puheenjohtajien omien puolueiden äänestäjien arviot esiintymisestä vaihtelivat enemmän kuin kaikkien vastaajien arviot. Joiltakin osin suurempi vaihtelu voi johtua kyselyn pienistä puoluekohtaisista vastaajamääristä ja siitä johtuvasta tulosten satunnaisuudesta. Osa tuloksista onkin tästä syystä vain karkeasti suuntaa antavia (Essayah/KD ja Harkimo/Liike Nyt).

Päälinja näyttää silti olevan, että myönteisten arvioiden osuus tuplaantuu omien joukossa verrattuna kaikkiin vastaajiin. Tätä suurempi suhdeluku on vain Anna-Maja Henrikssonilla ja Jussi Halla-aholla, joiden esiintymisen arvioi hyväksi neljä viidestä oman puolueen äänestäjästä. Kolmas erittäin myönteisen esiintymisarvion omiltaan saanut oli Sanna Marin. Jussi Saramo oli puolestaan ainoa, jonka esiintymistä julkisuudessa omien enemmistö ei pitänyt erittäin tai melko hyvänä.

5 Ehdokkaiden kilpailu kuntavaaleissa

Edellisessä luvussa tarkasteltiin puolueiden kilpailua kuntavaaleissa äänestysaktiivisuuden, äänestysajankohtien, alueellisen kannatuksen ja laskennallisten valta-asemien sekä vaalien asiakysymysten ja puheenjohtajien merkityksen kannalta. Kuntavaalien kokonaisasetelman ja puoluekannatuksen rakentumista ajatellen joukosta puuttui ehkä keskeisin eli ehdokkaiden näkökulma, jota tarkastellaan erikseen tässä luvussa.

Suomalaisessa, niin sanottujen avointen listojen vaalijärjestelmässä puolue tai ryhmittymä saa ääniä ainoastaan ehdokkaille annettujen äänten kautta, joten ehdokkaiden merkitys puolueiden kannatukselle on täysin ratkaiseva. Kuntavaalien ehdokasasettelua ja ehdolle asettumisen motiiveja on tutkittu Suomessa aiemmin sekä puolueiden että ehdokkaiden näkökulmista. Puolueilla on hyvin moninaisia tavoitteita ehdokasrekrytoinnissa, kuten ehdokkaillakin rekrytoitumisessaan puolueiden ja ryhmittymien listoille (Kuitunen 1999; Sipinen 2021).

Kansainvälisesti vertailevissa rekrytoitumistutkimuksissa ehdokasrekrytoitumisen päänäkökulmat jaetaan tavallisesti kysyntä- ja tarjontatekijöihin (Norris & Lowenduski 1995). Pelkistetysti voidaan sanoa, että kysyntätekijöillä viitataan puolueiden tavoitteisiin ehdokasrekrytoinnissa ja tarjontatekijöillä ehdokkaaksi pyrkivien ja ehdokkaiksi päätyvien tavoitteisiin ja resursseihin. Varsinkin enemmistövaalijärjestelmissä ja niiden yhden edustajan vaalipiireissä kilpailu ehdokkuuksista on kovaa. Puolueet kampanjoivat lopulta vaalipiirissä vain yhden ehdokkaan puolesta, ja ehdokkaat ovat hyvin motivoituneita kampanjointiin.

Suomalaisessa avointen listojen järjestelmässä kaikki puolueet ja muut ryhmittymät saavat sen sijaan asettaa jokaiseen kuntaan puolitoistakertaisen

määrän ehdokkaita. Vaikka valtuustojen koot vaihtelevat merkittävästi, pienimpienkin kuntien kuntavaaleissa voi teoriassa olla satoja ehdokkaita, jos ehdolle asettavia puolueita ja ryhmittymiä on riittävästi. Käytännössä näin ei kuitenkaan usein ole, kuten luvun 2 ehdokasasettelua koskevassa alaluvussa todettiin.

Ehdolle asettumisen motiiveja kuntavaaleissa on tutkittu aiemmin jonkin verran (Kuitunen 2000; Helander 2003; Borg 1998) ja niitä on analysoitu myös hiljattain ilmestyneessä väitöskirjassa. Josefina Sipilén tutkimus (2021) analysoi maahanmuuttotustaisten ehdokkaiden rekrytoitumista ja rekrytointia vuoden 2017 kuntavaalien ehdokkaiksi ja vertaili ehdolle asettumisen taustatekijöitä ja vaikuttimia muihin, ei-maahanmuuttotustaisiin ehdokkaisiin. Lisäksi uudessa Tulevaisuuden kuntapäätäjät -hankkeessa tutkitaan vuoden 2021 kuntavaalien ehdokkaille lähetetyn kyselyn pohjalta laaja-alaisemmin kuntavaaliehdokkuuteen ja valtuutettuna toimimiseen liittyviä aiheita (ks. Sipilén ym., tulossa).

Vuoden 2017 kuntavaalitutkimuksen tulokulma ehdokkaisiin (Borg 2018, luku 7) painotti valitsijoiden ehdokasvalintoja ja niiden perusteita. Analyysin kohteina olivat muun muassa sukupuolen mukainen äänestäminen ja ehdokasvalinnoille annetut perustelut, kysymys siitä, kuinka hyvin tai huonosti äänestäjä tuntee valitsemansa ehdokkaan, ja se, missä määrin valitsijat äänestävät peräkkäisissä kuntavaaleissa samaa tai eri ehdokasta.

Koska viimeaikaiset ja käynnissä olevat kuntavaaliehdokkaita tarkastelevat tutkimukset perustuvat lähinnä kyselyaineistoihin, nyt on järkevää keskittyä rekisteriaineistoihin. Lisäsyynä tähän on se, että tähänastisessa kotimaisessa tutkimuksessa ei ole toistaiseksi pyritty muodostamaan kokonaiskuvaa kuntavaalien ehdokaskannatuksen rakenteesta ehdokkaiden saamien äänen perusteella.

Aihetta olisi periaatteessa voitu tutkia rekisteriaineistoin aiemminkin, koska ehdokkaiden saamat äänimäärät ovat julkista tietoa ja äänimäärät ovat olleet koottavissa Tilastokeskuksen vaaleja koskevista tietokannoista muutamista edellisistäkin kuntavaaleista. Lisäksi oikeusministeriö on tarjonnut 2000-luvulta alkaen kuntavaaleista avoimena datana tutkimuksen käyttöön ehdokastietoja, jotka ovat yhdistettävissä äänimäärätietoihin ja vaikkapa ilmoitusvelvollisten ehdokkaiden vaalirahoitustietoihin. Tiedot ovat kuitenkin

edelleen melko hajallaan, ja niiden kokoamiseen ja yhdistämiseen kuluu paljon aikaa.

Tämän luvun päätavoite on tuottaa kuvailevaa perustietoa kuntavaalien ehdokaskannatuksen rakenteesta ehdokkaiden äänimäärien ja vaalirahoituksen pohjalta. Aihepiiristä voidaan esittää joukko perustavia kysymyksiä, joita kuntavaalitutkimuksessa ei ole ennen käsitelty systemaattisesti. Analyysissä otetaan huomioon kuntien ja valtuustojen kokoerot ja tätä kautta myös välillisesti kuntien eriasteinen poliittinen kilpailullisuus. Analyysi nimittäin osoittaa, että kuntavaaleissa puoluekilpailu ja tätä kautta myös ehdokkaiden kilpailu valtuustopaikoista kasvaa huomattavasti kunnan koon kasvaessa.

Tulokset perustuvat ainoastaan vuoden 2021 kuntavaalituloksiin, joten esimerkiksi ehdokaskannatuksen liikkuvuus ja muutokset peräkkäisissä vaaleissa ja näitä selittävät tekijät jäävät tulevien tutkimusten aiheiksi. Nyt huomion kohteena on joukko pelkistettyjä mutta ehdokaskannatuksen rakenteen kannalta olennaisia tutkimuskysymyksiä. Kuvaileva analyysi kohdistuu seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia ovat ehdokaskilpailun yleiset lähtökohdat? Kuinka suuri osa ehdokkaista tulee valituksi ja millaisia läpipääsyn kynnykset ovat erikokoisissa kunnissa?
- Minkä asteista puoluekilpailu on erikokoisissa kunnissa? Moniko puolue tai ryhmittymä saa keskimäärin edustajia valtuustoon kunnissa?
- Millaisia ovat ehdokkaiden tyypilliset äänimäärät erikokoisissa kunnissa ja kuinka paljon ehdokkaiden saamat äänimäärät vaihtelevat?
- Keitä olivat absoluuttisesti ja suhteellisesti laskien vuoden 2021 kuntavaalien ääniharavat?
- Millainen on kansanedustajien merkitys ehdokkaina äänimäärien ja äänten keskittymisen näkökulmasta?
- Kuinka paljon eri väestöryhmiin kuuluvat ehdokkaat saivat yhteensä ääniä vuoden 2021 kuntavaaleissa ja miten nämä tiedot suhteutuvat ryhmiin kuuluvien osuuksiin ehdokkaista?

- Kuinka suuren osan valtuustoihin valitut ehdokkaat kokoavat kuntavaalien äänistä erikokoisissa kunnissa?

Tämä jälkeen viimeisen analyysiosan pohja-ajatuksena on, että myös ehdokkaiden kampanjakuluja voidaan käyttää puolue- ja ehdokaskilpailun karkeana ja epäsuorana mittarina. Kuluissa on kyse ehdokkaiden omasta panostuksesta vaalikilpailuun. Mikäli kuntavaaliasetelma ei ole juurikaan kilpailullinen sen paremmin puolue- kuin ehdokaskilpailun osalta, ehdokkaiden ei ole järkevää käyttää rahojaan kampanjointiin. Ehdokasanalyysi päättyy sen arviointiin, miten kuntien koko ja siihen kytkeytyvä poliittinen kilpailullisuus heijastuvat ehdokkaiden kampanjakuluihin.

Puolue- ja ehdokaskilpailun yleiset lähtökohdat kuntavaaleissa

Kunnan koko on siis ratkaisevassa asemassa kuntavaalien poliittisessa kilpailullisuudessa. Kilpailullisuudella voidaan viitata yleisesti sekä puolueiden että ehdokkaiden väliseen vaalikilpailuun ja myös siihen, kuinka helppoa tai vaikeaa yksittäisten puolueiden ja ehdokkaiden on saada paikkoja valtuustosta. Kunnan koko liittyy kuntavaalikontekstissa ja nyt toteutettavassa analyysissä kunnan asukasmäärään, joka määrittää valtuustojen vähimmäiskoon. Asiaa tarkasteltiin lyhyesti jo luvun 2 taulukossa 2.1, ja seuraavassa samaa tematiikkaa hyödynnetään puolue- ja ehdokaskilpailun tarkempaan jäsentämiseen.

Taulukko 5.1 osoittaa tarkastelun taustaksi, kuinka paljon kuntia, ehdokkaita ja valtuutettuja kuului kuhunkin valtuustokoon ja kunnan asukasluvun mukaiseen ryhmään vuoden 2021 kuntavaaleissa. Asukasmäärän mukainen ryhmittely on otettu mukaan muistuttamaan siitä, minkä kokoisissa kunnissa eri valtuustokokoa käytetään. Asukasluvun ja valtuustokoon välinen tilastollinen yhteys ei ole täysin suoraviivainen, koska valtuustokoko on porrastettu luokitellusti kunnan asukaslukuun ja kunnat voivat käyttää asukasluvun perusteella määräytyvää minimikokoa suurempaa valtuustoa. Joissakin tapauksissa kahdessa samaa valtuustokokoa käyttävässä kunnassa asukasluku voi vaihdella hyvin paljon: toisessa kunnassa voi olla jopa kaksin verroin

Taulukko 5.1

Kuntien, ehdokkaiden ja valtuutettujen lukumäärä vuoden 2021 kuntavaaleissa valtuustokoon ja kunnan asukasluvun mukaan

	-5 000	5 001– 10 000	10 001– 20 000	20 001– 50 000	50 001– 100 000	100 001–	Kaikki
Kuntien lkm.							
Valtuustokoko							
13–23	117	0	0	0	0	0	117
27–33	7	61	5	0	0	0	73
35–39	0	12	24	0	0	0	36
43–55	0	0	12	34	9	0	55
59–85	0	0	0	0	3	9	12
YHT.	124	73	41	34	12	9	293
Valittujen lkm.							
Valtuustokoko							
13–23	2 223	0	0	0	0	0	2 223
27–33	189	1 707	151	0	0	0	2 047
35–39	0	420	850	0	0	0	1 270
43–55	0	0	516	1 550	463	0	2 529
59–85	0	0	0	0	177	613	790
YHT.	2 412	2 127	1 517	1 550	640	613	8 859
Ehdokkaiden lkm.							
Valtuustokoko							
13–23	5 389	0	0	0	0	0	5 389
27–33	492	5 059	672	0	0	0	6 223
35–39	0	1 226	2 934	0	0	0	4 160
43–55	0	0	1 852	7 468	3 002	0	12 322
59–85	0	0	0	0	1 256	6 277	7 533
YHT.	5 881	6 285	5 458	7 468	4 258	6 277	35 627
Valtuutettuja saaneita puolueita/ryhmittymiä, keskiarvo							
	4,91	6,00	6,37	7,38	7,42	8,22	5,88

asukkaita toiseen kuntaan verrattuna. Taulukon 5.1 asukaslukutiedot ovat vuoden 2020 lopusta, ja asukasluvun korrelaatio kunnan valtuustokokoon on korkea (Pearsonin $r = .681$).

Suomen kuntarakenteen vuoksi suurin osa valtuustoista on pienten kuntien valtuustoja. Taulukon 5.1 tietojen mukaisesti lähes 200 valtuustoa toimii korkeintaan 10 000 asukkaan kunnissa, ja näistä selvä enemmistö alle 5 000 asukkaan kunnissa. Valituksi tulevien valtuutettujen lukumäärä vaihtelee kunnan asukaslukuryhmittelyssä suurin piirtein samalla tavalla kuntien lukumäärän mukaan. Valtuutetuista yli puolet valitaan korkeintaan 10 000 asukkaan kuntien valtuustoihin, joissa valtuuston koko on korkeintaan 39 valtuutettua.

Ehdokkaiden lukumäärät kuntien asukasluvun mukaisissa ryhmissä osoittavat sen, että ehdokasmäärät eivät enää noudata samaa laskevaa kaavaa. Kunnan koon kasvaessa ja kunnan äänioikeutettujen määrän suurentuessa myös kuntavaalien ehdokkaiden määrä kasvaa. Näin ehdokkaiden kokonaismäärä kuudessa eri kuntakokoryhmässä on yllättävänkin tasakokoinen verrattuna kuntien ja valtuutettujen määriin.

Yksinkertainen selitys piilee poliittisen kilpailullisuuden lisääntymisessä kunnan koon kasvaessa. Asia saa vahvistuksen taulukon 5.1 alimmalta numeroriviltä, johon on laskettu valtuustopaikkoja saaneiden puolueiden tai ryhmittymien lukumäärän keskiarvo erikokoisissa kunnissa. Vuoden 2021 kuntavaaleissa korkeintaan 5 000 asukkaan kuntien valtuustoihin sai paikkoja keskimäärin alle viisi puoluetta tai ryhmittymää (4,91). Keskiarvo nousee melko tasaisesti suurimman kuntakokoluokan lukuun, joka ylittää reilusti kahdeksan puolueen tai ryhmittymän rajan.

Taulukko 5.2 osoittaa tämän karkean puoluekilpailuindikaattorin mukaisia tietoja vielä yksityiskohtaisemmin. Tarkastelu koskee kaikkia Manner-Suomen kuntia, jotka on luokiteltu sen mukaan, kuinka monta puoluetta tai ryhmittymää sai kunnassa vähintään yhden valtuustopaikan. Kuntien lukumäärän jakaumasta voidaan tehdä useita poliittisen kilpailullisuuden kannalta olennaisia huomioita.

Ensinnäkin erittäin vähäisen tosiasiallisen puoluekilpailun kuntia on hyvin vähän, vaikka esimerkiksi Keskustan ja RKP:n hallitsemia kuntia on Suomessa edelleen melko paljon. Yli 90 prosenttia kunnista (282 kpl) on kuitenkin sellaisia, joiden valtuustopaikat jakaantuvat neljän tai useamman puolueen tai ryhmittymän kesken.

Toinen päähuomio on, että Suomen kunnissa on keskimäärin tarjolla melko paljon sellaisia puoluepoliittisia vaihtoehtoja, jotka saavat valtuustoon

Taulukko 5.2

Kuntien puoluepoliittinen kilpailullisuus mitattuna valtuustopaikkoja saaneiden puolueiden tai ryhmittymien lukumäärällä vuoden 2021 kuntavaaleissa (lkm., %, kumulatiivinen %)

Paikkoja saaneiden puolueiden/ryhmitt. lkm.	Kuntien lkm.	Osuus, %	Kumulatiivinen osuus, %
1	1	0,3	0,3
2	3	1	1,4
3	7	2,4	3,8
4	46	15,7	19,5
5	55	18,8	38,2
6	73	24,9	63,1
7	73	24,9	88,1
8	28	9,6	97,6
9	7	2,4	100
YHT.	293	100	100

vähintään yhden paikan. Indikaattorin jakauman keskiluvut ovat kuutosia tai lähellä sitä: keskiarvo on 5,88, tyypillisin luku eli moodi on kuusi ja myös keskimäinen luku eli mediaani on kuusi. Luvuissa näkyy esimerkiksi Perussuomalaisten, Vihreiden ja Liike Nytin kannatuksen alueellinen laajentuminen. Varsinkin ennen 2010-lukua indikaattorin luvut olisivat olleet pienempiä. Paikkoja saaneiden puolueiden lukumäärä korreloituu kuntaineiston perusteella ($N=293$) positiivisesti kunnan asukaslukuun ($r=.401$) ja varsinkin valtuustokokoon ($r=.691$).

Kolmanneksi jakauman tuloksia kannattaa arvioida lähinnä eduskunta-puolueiden lukumäärää vasten, koska eduskunnan ulkopuolisista puolueista vain Sininen tulevaisuus onnistui samaan vuoden 2021 kuntavaaleissa valtuustopaikkoja. Siniset saivat ehdokkaitaan läpi Rääkkylän ja Outokummun valtuustoihin. Lisäksi sitoutumattomat valitsijayhdistykset saivat edustajia 61 kunnan valtuustoon, yhteen laskettuna 292 paikkaa. Yhdeksän eduskuntapuolueen määrään suhteutettuna kuuteen yltänyt keskimääräinen valtuustopuolueiden lukumäärä on varsin kohtuullinen, varsinkin kun

jotkin eduskuntapuolueet eivät asettaneet edes ehdokkaita läheskään kaikkiin kuntiin. Tällaisia eduskuntapuolueita olivat etenkin RKP ja Liike Nyt.

Ehdokaskilpailu erikokoisissa kunnissa

Taulukkoon 5.3 on koottu monia eri tietoja kuntien poliittisesta kilpailullisuudesta ja ehdokkaiden vaalituloksista. Taulukossa tarkastellaan kilpailullisuus- ja äänimäärätietoja valtuustokoon mukaan. Ehdokkaiden ja valituksi tulleiden lukumäärät ja prosenttiosuudet ovat taustainformaatiota, joka määrittää ehdokkaiden läpimenon yleisen todennäköisyyden erikokoisiin valtuustoihin.

Korkeintaan 21 valtuutetun valtuustoja käyttävissä kunnissa noin joka toinen ehdokas pääsi valtuustoon vuoden 2021 kuntavaaleissa. Läpi meni näissä kunnissa noin 40–50 prosenttia ehdokkaista valtuustokoosta riippuen. Toisessa ääripäässä Helsingin valtuustoon valittiin hieman yli seitsemän prosenttia ehdokkaista. Suurimmissa kaupungeissa korkeintaan joka kymmenes ehdokas pääsi läpi. Useissa keskisuurissakin kaupungeissa valtuustoon valittiin korkeintaan joka viides ehdokas.

Niin sanottu piilevä (laskennallinen) äänikynnys kertoo kuntavaaleissa sen, kuinka suuri osuus äänistä puolueelta tai ryhmittymältä vaaditaan vähintään yhteen varmaan valtuustopaikkaan. Tämä osuus on taulukon 5.3 osoittamalla tavalla pienimmissä kunnissa yli seitsemän prosenttia, ja suurimmissa kunnissa se putoaa lähelle yhtä prosenttia. Osuus kuvaa suurin piirtein myös sen, kuinka suuria ääniosuusmuutoksia lista tarvitsee verrattuna edellisiin vaaleihin, jotta kannatusmuutokset johtaisivat yksittäisen puolueen tai ryhmittymän kohdalla myös paikkamäärämuutoksiin.

Korkeat piilevät äänikynnykset ylläpitävät pienimmissä kunnissa asetelmia, joihin uusien puolueiden tai tulokasryhmittymien ei ole helppoa murtautua. Edellisessä luvussa käsitelty puolueiden valtakunnalliset kannatusmuutokset ovatkin olleet kuntavaaleissa vain harvoin niin suuria, että samantasoinen ääniosuusvaihtelu aiheuttaisi merkittäviä paikkamäärämuutoksia ainakaan pienimmissä kunnissa.

Toisaalta joskus kunnittaiset kannatusmuutokset ovat kuntavaaleissa huomattavasti muutosten valtakunnallista keskitasoa suurempia, kuten oli asian

laita myös vuonna 2021. Esimerkkeiksi käyvät sitoutumattomien valitsijayhdistysten murskavoitot Pyhärannassa (+13 paikkaa) ja Karkkilassa (+11 paikkaa).

Taulukko 5.3

Vuoden 2021 kuntavaalien ehdokkaiden ja valituksi tulleiden äänimäärätietoja ja kuntien kilpailullisuustietoja valtuustokoon mukaan (lkm., mediaani, % ja %-yksikkö)

	Ehdokkaat		Valitut		Valitut/ ehdokkaat	Piilevä ääni- kynnys	Ehdokas- ääni- määrän	Valittujen äänten	Valitun pienin
	lkm.	%	lkm.	%	(suhde, %)	(%-yks.)	mediaani	lkm., mediaani	ääni- määrä
Valtuuston koko									
13	55	0,2	26	0,3	47,3	7,1	18	27	6
15	418	1,2	210	2,4	50,2	6,3	18	30	9
17	1 339	3,8	544	6,1	40,6	5,6	19	38	5
19	554	1,6	228	2,6	41,2	5,0	23	45	12
21	2 472	6,9	1 008	11,4	40,8	4,5	22	43	9
23	551	1,5	207	2,3	37,6	4,2	24	51	23
27	4 263	12,0	1 458	16,5	34,2	3,6	26	62	16
29	279	0,8	87	1,0	31,2	3,3	21	66	21
31	1 303	3,7	403	4,5	30,9	3,1	26	72	21
33	378	1,1	99	1,1	26,2	2,9	31	90	46
35	3 756	10,5	1 155	13,0	30,8	2,8	29	80	17
37	150	0,4	37	0,4	24,7	2,6	31	93	48
39	254	0,7	78	0,9	30,7	2,5	34	100	55
43	6 266	17,6	1 505	17,0	24,0	2,3	32	112	29
51	5 674	15,9	969	10,9	17,1	1,9	35	163	48
55	382	1,1	55	0,6	14,4	1,8	33	208	86
59	2 307	6,5	295	3,3	12,8	1,7	40	265	103
67	3 291	9,2	335	3,8	10,2	1,5	57	440	100
75	772	2,2	75	0,8	9,7	1,3	65	602	263
85	1 163	3,3	85	1,0	7,3	1,2	79	1 164	436
Kaikki	35 627	100	8 859	100	24,9	–	32 ^a	81	5

a Mediaani on ns. keskimäinen luku. Kussakin ryhmässä on yhtä paljon mediaania suurempia ja pienempiä äänimääriä. Ehdokkaiden äänimääräkeskiarvo oli 68,7. Ilman ainuttakaan ääntä jäi 76 ehdokasta.

Ehdokkaiden äänimäärien vaihtelu ja läpikäymisen kynnykset

Taulukon 5.3 kolme oikeanpuolimmaista numerosaraketta kuvaavat ehdokkaiden ja valittujen tyypillisiä äänimääriä sekä sen, millaisia ovat läpimenoon oikeuttavat pienimmät äänimäärät kuntavaaleissa erikokoisissa kunnissa. Tyypillisen äänimäärän tunnuslukuna käytetään nyt mediaania, koska se kuvaa keskiarvoa paremmin äänimäärien keskimääräistä sijoittumista. Kaikkien ehdokkaiden äänimäärämediaani (32) kertoo tilastollisena tunnuslukuna keskimäisen äänimäärän, kun kaikki äänimäärät listataan suuruusjärjestykseen.

Valtuustokoon mukainen tarkastelu kertoo, että pienimmästä valtuustokoosta aina 55 valtuutetun kuntiin ehdokasäänimäärien mediaani vaihtelee välillä 18–35, eli keskimääräiset äänimäärät olivat pieniä. Sen jälkeen mediaanin arvo nousee melko tasaisesti edettäessä Helsingin käyttämään valtuustokokoon.

Taulukko 5.3 kertoo myös valituksi tulleiden mediaaniäänimäärät sekä pienimmät äänimäärät, joilla ehdokkaat tulivat valituiksi tietyn kokoisiin valtuustoihin. Kuten tunnettua, valituksi tulleiden äänimäärät voivat olla joskus hyvinkin pieniä. Suomalaisessa vaalijärjestelmässä ja d'Hondtin laskentatavassa³ kullekin ehdokkaalle lasketaan vertausluku, jonka perusteella hän tulee tai ei tule valituksi edustajaksi. Vertausluku määräytyy kaikkien puolueen, ryhmittymän tai vaaliliiton ehdokkaiden äänistä sekä ehdokkaan sijoituksesta äänimääräjärjestyksen mukaisella listalla. Listan eniten ääniä saanut saa vertausluvukseen listan kokonaisäänimäärän jaettuna yhdellä, toiseksi eniten ääniä koonnut listan äänimäärän jaettuna kahdella ja niin edelleen. Mikäli ehdokkaan puolueen kaikki ehdokkaat ovat siis esimerkiksi saaneet kunnassa yhteensä 300 ääntä eikä puolue ole vaaliliitossa ja ehdokas saa puolueen listalla kolmanneksi eniten ääniä, hän saa vertausluvukseen arvon 100 (listan äänimäärä jaettuna kolmella). Vaalitulokset määräytyvät jokaisessa kunnassa siten, että kaikki ehdokkaat asetetaan vertaus-

³ Suomalainen vaalijärjestelmä on useimmille lukijoille tuttu, mutta se selostetaan tässä kaiken varalta.

luvun mukaiseen järjestykseen ja valtuutetuiksi valitaan valtuustokoon mukainen määrä ehdokkaita vertauslukulistan kärjestä. Tämän jälkeen lista määrittää vielä varavaltuutettujen valinnan.

Taulukon 5.3 mukaan valituksi tulleiden mediaaniäänimäärät nousivat vuoden 2021 kuntavaaleissa melko tasaisesti ja loivasti 13–43 valtuutetun valtuustokokoa käyttävissä kunnissa edettäessä pienimmistä suurempiin kuntiin. Pienimmät valtuustopaikkaan oikeuttavat äänimäärät jäivät yhtä poikkeusta lukuun ottamatta 50:tä pienemmiksi korkeintaan 51 valtuutetun kunnissa. Suurissakin kaupungeissa saattoi päästä läpi noin sadalla äänellä, mutta 67–85 valtuutetun kunnissa (jotka ovat kaikki yli 100 000 asukkaan kaupunkeja) valittujen äänimäärämediaani on tyypillisimmin lähellä viittäsatua ääntä ja Helsingissä jopa selvästi yli tuhat ääntä.

Politiittisen kilpailullisuuden arvioinnin kannalta on lisäksi kiinnostavaa verrata ehdokkaiden ja valtuutetuiksi valittujen mediaaniäänimääriä erikokoisissa kunnissa. 13–23 valtuutetun kunnissa valittujen äänimäärämediaani on vain noin kaksinkertainen suhteessa ehdokasäänimäärien mediaaniin. Tämä kielii varsin vähäisestä ehdokaskilpailusta pienissä kunnissa.

Kun valtuustokoko vaihtelee välillä 27–43, valittujen äänimäärämediaani on jo noin kolme kertaa ehdokkaiden äänimäärämediaania suurempi. Tämän jälkeen suhde kasvaa valtuustokokoluokan mukaan varsin tasaisesti siten, että Espoon 75 valtuutetun kokoluokassa valittujen äänimäärämediaani on noin yhdeksän kertaa ehdokkaiden äänimäärämediaania suurempi. Helsingissä suhde kasvaa hyppäyksenomaisesti viisitoistakertaiseksi.

Helsingin kilpailutilanteen merkittävä poikkeaminen muista kuntavaalien kunnista ilmenee hyvin myös taulukosta 5.4, johon on koottu läpimenotietoja 20:stä eri valtuustokokoa käyttävästä kunnasta. Kunnat on valittu siten, että jokaista valtuustokokoa käyttävästä ryhmästä mukana on se kunta, jonka asukasluku oli pienin vuoden 2020 lopussa. Taulukko 5.4 osoittaa näistä kunnista niin sanotun viimeisen läpimenijän vertausluvun ja hänen äänimääränsä. Pienin läpimeno-oikeuttanut vertausluku oli Helsingissä selvästi yli kaksinkertainen Espoon vastaavaan verrattuna ja noin kolminkertainen Turun viimeisen läpimenijän vertauslukuun verrattuna.

Viimeisen läpimenijän vertausluvut ovat pienimmissä kunnissa hyvin pieniä. Valtuustokokoluokissa 13–21 ne vaihtelevat välillä 27–43 ja jäävät alle

sadan korkeintaan 31 valtuutetun kunnissa. Pienet epäjatkuvuudet vertauslukujen kasvussa pienimmistä valtuustoista suurimpiin johtuvat kuntien valtuustokoon ja asukasluvun suhteen merkittävistä eroista suurin piirtein samaa valtuustokokoa käyttävien kuntien välillä. Osin erikokoiset viimeisen läpimenijän vertausluvut samankokoisissa kunnissa johtuvat myös

Taulukko 5.4

Pienimmät valtuustopaikkaan oikeuttaneet vertausluvut eri valtuustokokoa käyttävissä kunnissa vuoden 2021 kuntavaaleissa: esimerkkinä 20 kuntaa

Valtuuston koko	Kunta ^a	Pienin läpimeno-oikeuttanut vertausluku	Pienimmällä vertausluvulla läpipäässeän äänimäärä
85	Helsinki	3 671,8	887
75	Espoo	1 627,3	399
67	Turku	1 298,3	285
59	Joensuu	477,2	137
55	Vaasa	521,4	86
51	Kangasala	255,2	113
43	Uusikaupunki	138,3	54
39	Kuusamo	155,9	55
37	Loimaa	170,1	70
35	Mynämäki	81,8	43
33	Hattula	116,0	56
31	Parkano	95,7	32
29	Nakkila	77,3	31
27	Tohmajärvi	65,2	29
23	Karstula	69,5	34
21	Kihniö	43,3	25
19	Miehikkälä	46,0	18
17	Hailuoto	30,3	14
15	Luhanka	26,8	10
13	Pelkosenniemi	27,0	25

a Kunnat ovat asukasluvultaan pienimpiä kuntia, jotka käyttivät vuoden 2021 kuntavaaleissa mainittua valtuustokokoa. Ehdokkaan vertausluvun ja äänimäärän lähteenä on käytetty Ylen vaalitulospalvelua.

puoluekannatuseroista ja yksittäisten ehdokaslistojen sisällä erilaisesta ehdokaskannatuksen hajautuneisuudesta.

Taulukon 5.4 pienimmän läpimenijän äänimääriä kannattaa verrata taulukon 5.3 tietoihin valituksi tulleiden pienimpiin äänimääriin eri valtuustokokoa käyttävissä kunnissa. Vertailu osoittaa, että samankokoisiin valtuustoihin voi päästä läpi paljon pienemmälläkin äänimäärällä kuin mikä valtuustokoon pienimmän asukasluvun kunnan viimeisellä läpimenijällä on. Helsingissä läpimenijöiden pienin äänimäärä oli 436 ääntä, mutta vertauslukulistan viimeisen läpimenijän äänisaalis oli 887 ääntä.

Yleisenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että kuntavaalien poliittinen kilpailullisuus vaihtelee hyvin paljon kuntakoon mukaan. Yhteys ei kuitenkaan ole täysin suoraviivainen. Kilpailullisuus on vähäistä, ja ehdokkaiden läpimenomahdollisuudet ovat erittäin hyvät alle 5 000 asukkaan kunnissa, joissa lähes joka toinen ehdokas pääsee valtuustoon. Lisäksi kilpailullisuus on melko vähäistä sitä suuremmissa mutta alle 10 000 asukkaan kunnissa, joissa joka neljäs tai jopa joka kolmas ehdokas tulee valituksi valtuustoon.

Kiistämättömän kilpailullisia kuntavaalit ovat ehdokkaiden näkökulmasta yleensä vasta yli 20 000 asukkaan kaupungeissa, joissa ehdokkaalta vaaditaan läpipääsyyn tyypillisesti vähintään sata ääntä. Yli sadantuhannen asukkaan kaupungeissa ehdokkaiden läpimenoon tyypillisesti tarvittavat äänimäärät ovat jo niin suuria, että ehdokkaiden on panostettava kunnolla vaalikampanjointiin päästäkseen läpi.

Absoluuttiset ja suhteelliset ääniharavat sekä kansanedustajien kuntavaalimenestys

Edellä mainitut erot Helsingin ja Espoon viimeisen läpimenijän ja pienimmällä äänimäärällä valtuustoon päässeän välillä johtuvat siitä, että joillakin listoilla hyvin paljon ääniä keräävät ehdokkaat vetävät valtuustoihin melko vaatimattoman äänisaaliin ehdokkaita. Eniten tai poikkeuksellisen paljon ääniä kokoavia ehdokkaita on tapana kutsua termillä ääniharava.

Kuntavaalien ääniharavien kannatuksen rakennetta ei ole juurikaan tutkitu Suomessa, eikä sitä tehdä nytkään yksityiskohtaisesti. Myös eduskuntavaaleista tehdyt aiemmat ääniharava-analyysit ovat olleet lähinnä kuvailevia.

Ne ovat keskittyneet pitkittäisaineistoin joko pelkästään absoluuttisten ääniharavien näkökulmaan (Ruohonen & Salonranta 2018) tai vertailleet absoluuttisten ja suhteellisten ääniharavien äänimääriä ja ääniosuuksia (Borg ym. 2015; Pitkänen & Westinen 2019). Eduskuntavaaleissa suurin osa ääniharavista on yleensä ollut miehiä (Ruohonen & Salonranta 2018), mutta myös naiset ovat nousseet esiin 2000-luvulta alkaen (Pitkänen & Westinen 2019). Yleensä ottaen eduskuntavaalien absoluuttiset ääniharavat ovat olleet valtakunnallisesti tunnetuimpia poliitikkoja, lähes aina kansanedustajia tai jopa ministereitä tai suurten puolueiden puheenjohtajia, ja tyypillisimmin he ovat kotoisin Helsingistä tai muista suurista kaupungeista.

Eduskuntavaaleissa pitäytyminen pelkästään absoluuttisten ääniharavien näkökulmaan on sikäli perusteltua, että Helsinkiä lukuun ottamatta vaalipiirien äänioikeutettujen määrät ovat joitakin muita poikkeuksia lukuun ottamatta melko samansuuruisia. Kuntavaaleissa kuntien kokoerot ovat niin suuria, että suhteellisen kannatuksen huomioiva lähestymiskulma on välttämätön. Suhteelliset ääniharavat voidaan laskea siten, että heidän äänimääränsä suhteutetaan vaalipiirin eli kuntavaaleissa kunnan kaikkiin annettuihin ääniin. Tällainen tarkastelu tuo tasa-arvoisemmin esiin erikokoisissa kunnissa erittäin hyvin menestyneet ehdokkaat.

Taulukko 5.5 kertoo valtakunnallisesti tarkasteltuna vuoden 2021 kuntavaalien absoluuttiset ja taulukko 5.6 suhteelliset ääniharavat. Molemmista on listattu 20 ehdokkaan kärki. Absoluuttisten ääniharavien listalla on 11 naista ja yhdeksän miestä. Kaikki ovat ymmärrettävästi väkirikkaimmista kaupungeista: Helsingistä 11, Turusta kolme sekä Espoosta, Tampereelta ja Vantaalta kustakin kaksi. Fatim Diarraa ja Minja Koskelaa lukuun ottamatta listalle ylsi vain nykyisiä tai entisiä kansanedustajia.

Eniten vuoden 2021 kuntavaaleissa sai ääniä Perussuomalaisten Jussi Halla-aho ja toiseksi eniten Kokoomuksen Elina Valtonen. Juhana Vartiainen sai kuntavaaleissa valtakunnallisesti kolmanneksi eniten ääniä ja tuli valituksi vaalien jälkeen Helsingin pormestariksi. Tampereella toiseksi eniten ääniä kerännyt Kokoomuksen Anna-Kaisa Ikonen tuli puolestaan valituksi Tampereen pormestariksi sen jälkeen, kun SDP:n listan sekä Kokoomuksen ja RKP:n vaaliliiton hyvin tasainen kisa suosituimman listan asemasta oli ratkennut Kokoomuksen eduksi.

Taulukko 5.5

Vuoden kuntavaalien ääniharavat absoluuttisten äänimäärien perusteella

Sukunimi	Etunimi	Puolue	Kunta	Ääniä
Halla-aho	Jussi	PS	Hki	18 978
Valtonen	Elina	KOK	Hki	15 793
Vartiainen	Juhana	KOK	Hki	13 898
Marin	Sanna	SDP	Tre	10 541
Razmyar	Nasima	SDP	Hki	7 954
Sinnemäki	Anni	VIHR	Hki	7 137
Heinäluoma	Eveliina	SDP	Hki	6 980
Mykkänen	Kai	KOK	Esp	6 540
Koskela	Minja	VAS	Hki	5 612
Lindtman	Antti	SDP	Van	5 129
Ikonen	Anna-Kaisa	KOK	Tre	5 078
Andersson	Li	VAS	Tku	5 002
Harkimo	Harry	LIIKE	Hki	4 377
Lindén	Aki	SDP	Tku	4 377
Arhinmäki	Paavo	VAS	Hki	4 362
Guzenina	Maria	SDP	Esp	4 356
Tavio	Ville	PS	Tku	3 880
Diarra	Fatim	VIHR	Hki	3 857
Rydman	Wille	KOK	Hki	3 816
Multala	Sari	KOK	Van	3 386

Suhteellisten ääniharavien lista kertoo kunnissaan suhteellisesti suosituimmat kuntavaalien ehdokkaat. Tälle listalle ei ole yltänyt kukaan absoluuttisten ääniharavien listalta. Lähimmäksi pääsi SDP:n puheenjohtaja ja pääministeri Sanna Marin, joka keräsi Tampereella 9,2 prosenttia kunnan kaikista hyväksytyistä äänistä.

Suhteellisten ääniharavien listalle päässeiden ehdokkaiden äänten osuus kaikista kunnan hyväksytyistä äänistä oli vähintään 11,2 prosenttia ja korkeimmillaan peräti 25,7 prosenttia, johon ylsi RKP:n Henrik Wikström Inkoossa. Suhteellisten ääniharavien listan 20 kärkeen ylsivät pienten kuntien

Taulukko 5.6

Vuoden kuntavaalien ääniharavat suhteellisten äänimäärien perusteella (%)

Sukunimi	Etunimi	Puolue	Kunta	Ääniä	% kunnan äänistä
Wickström	Henrik	RKP	Inkoo	750	25,7
Kankaanranta	Markku	SIT	Pelkosenniemi	86	17,6
Villman	Sanna	SDP	Kannonkoski	101	15,5
Saarikko	Annika	KESK	Oripää	97	14,7
Henriksson	Anna-Maja	RKP	Pietarsaari	1 293	14,6
Hämäläinen	Miia	KOK	Pertunmaa	117	14,4
Hamari	Helvi	VAS	Simo	194	14,2
Vestman	Heikki	KOK	Sipoo	1 352	12,9
Salo	Taisto	SDP	Siikainen	84	12,4
Koskinen	Markku	SIT	Kärkölä	243	12,3
Jaakkola	Jani	SIT	Pelkosenniemi	60	12,3
Nyman	Teuvo	SIT	Reisjärvi	156	12,1
Sorri	Johanna	KESK	Hyrnsalmi	109	11,9
Karola	Lilli	SIT	Sysmä	235	11,9
Andersson	Otto	RKP	Loviisa	774	11,5
Hoskonen	Hannu	KESK	Ilomantsi	236	11,4
Ollikainen	Mikko	RKP	Maalahti	336	11,3
Merivirta	Marjo	KESK	Luhanka	50	11,3
Murtomäki	Elisa	KESK	Multia	78	11,2
Nivala	Esko	KESK	Merijärvi	57	11,2

suosituimmat ehdokkaat. Myös tämä lista jakautui hyvin tasaisesti eri sukupuolten kesken (11 miestä ja 9 naista), ja ehdokkaiden puoluetusta oli luonnollisesti pienille kunnille luonteenomainen. Keskustan ehdokkaita nousi listalle kuusi, ja sitoutumattomien listoilta ehdokkaita ylsi mukaan viisi ja RKP:n ehdokkaita yhteensä neljä. Pietarsaassa RKP:n puheenjohtaja ja oikeusministeri Anna-Maja Henriksson kokosi lähes 15 prosenttia kunnan hyväksytyistä äänistä.

Varsinkin absoluuttisten ääniharavien lista osoittaa, kuinka tärkeitä kuntavaaliehdokkaita nykyiset ja entiset kansanedustajat ovat puolueilleen. Erityi-

sesti tämä koskee näkyvimpiä poliitikkoja. Henkilöityneessä politiikassa puolueiden puheenjohtajien kehno henkilökohtainen vaalitulos olisi imagotappio myös puolueelle. Lisäksi joissakin suurissa kaupungeissa, kuten Helsingissä, Turussa ja Tampereella, ääniharavakysymykseen liittyy myös kova valtakamppailu kaupungin suurimman puolueen asemasta, joka määrittää kaupungin pormestarivalintaa. Jos puolueen asettama pormestariehdokas saa heikon äänisaaliin, asiaa voidaan käyttää häntä ja hänen puoluettaan vastaan neuvoteltaessa alkavan valtuustokauden pormestaratkaisusta.

Toisaalta suuri ehdokasmäärä ja paikallinen konteksti näyttävät yleensä pienentävän paikallisvaaleissa valtakunnallisesti näkyvimpien ehdokkaiden suosiota. He eivät nimittäin kerää kuntavaaleissa kunnissaan suhteellisesti aivan niin paljon ääniä kuin kärkiääniharavat eduskuntavaaleissa vaalipiireissään. Eduskuntavaalien ääniharavaraportointi 2000- ja 2010-luvuilta on osoittanut, että eri vaalipiireissä suosituimpien ääniharavien osuus kaikista vaalipiirien äänistä on noussut melko usein yli kymmenen prosentin (Pitkänen & Westinen 2019). Kuitenkin vuoden 2021 kuntavaaleissa kaikki kansanedustajat jäivät alle tämän osuuden omissa kunnissaan.

Vuoden 2021 kuntavaaleissa oli ehdolla 177 kansanedustajaa, noin 89 prosenttia Manner-Suomen kansanedustajista. Luku on merkittävästi suurempi kuin vuosien 2012 ja 2017 kuntavaaleissa, joissa molemmissa oli ehdolla noin 160 kansanedustajaa (Laatikainen & Tiihonen 2017). On vaikea sanoa, mistä ero johtuu. Saattaa olla, että puolueiden kiristynyt valtakunnallinen kamppailu on lisännyt puolueiden halua saada kansanedustajia ehdolle. On myös mahdollista, että valtakunnallisen puoluekannatuksen turbulenssi on vahvistanut suoraan myös kansanedustajien omaa motivaatiota ehdolle asettumiseen, usein osana seuraaviin eduskuntavaaleihin valmistautumista.

Vuoden 2021 kuntavaaleissa istuvat kansanedustajat valittiin valtuutetuiksi yhtä lukuun ottamatta.⁴ Yhteensä 23 kansanedustajaa tuli valituksi valtuustoon korkeintaan 10 000 asukkaan kunnissa, 47 heistä valittiin 10 001–50 000 asukkaan kunnissa ja loput 107 yli 50 000 asukkaan kaupungeissa.

⁴ Ainoa valitsematta jäänyt oli juvalainen kansanedustaja Ano Turtiainen, joka irtaantui kesällä 2020 Perussuomalaisten eduskuntaryhmästä perustaen oman eduskuntaryhmänsä Valta kuuluu kansalle. Juvan kuntavaaleissa hän oli ehdokkaana oman valitsijayhdistyksensä listalla, jonka äänimäärä ei riittänyt valtuustopaikkaan.

Taulukko 5.7 esittää kansanedustajien äänimäärien keskiarvot ja mediaanit tiivistetyn valtuustokokoluokittelun mukaan. Oikeanpuolimmaiseen numerosarakkeeseen on lisäksi koottu taulukosta 5.3 kaikkien valituksi tulleen ehdokkaiden äänimäärämediaanin vaihteluväli.

Taulukko 5.7

Vuoden 2021 kuntavaaleissa valtuutetuiksi valittujen kansanedustajien äänimäärien mediaani ja keskiarvo valtuustokokoluokittain (lkm., %, keskiarvo ja mediaani)

Valtuustokoko	Kuntien lkm.	Valittuja kansanedustajia		Kansanedustajien äänimäärien		Kaikki valitut / mediaani
		lkm.	%	keskiarvo	mediaani	
13–23	117	6	3,4	116	93	27–51
27–33	73	15	8,5	219	208	62–90
35–39	36	6	3,4	389	337	80–100
43–55	55	64	36,2	751	655	112–208
59–85	12	86	48,6	2 598	1668	265–1 164
Kaikki	293	177	100	1 570	965	81

Ensimmäinen päähuomio tuloksista on, että kansanedustajat todellakin keskittyvät keskisuuriin ja suuriin kaupunkeihin. Kansanedustajien äänimäärien aritmeettinen keskiarvo vaihtelee valtuustokokoluokittelun ryhmissä selvästi enemmän kuin mediaani, mikä johtuu suurimpien kaupunkien ääniharavien poikkeuksellisen suurista äänipoteista.

Toisaalta kansanedustajien mediaaniäänimäärätkin ovat todella merkittävästi suurempia kuin kaikkien valittujen mediaaniäänimäärät eri valtuustokokoa käyttävissä kunnissa. Pienimmissä kunnissa kansanedustajien äänimäärämediaanit ovat ainakin kaksin verroin suurempia ja keskikokoisissa kunnissa (35–39 valtuustopaikkaa) noin kolminkertaisia. Suurimmillaan mediaanierojen suhdeluku on valtuustokokoa 43–55 käyttävissä kunnissa.

Suurimmissa kaupungeissa kansanedustajien suhteellinen osuus valituista on suurin, ja isoissa kaupungeissa on ylipäänsä eniten voimakkaasti kampanjoivia ehdokkaita, joten ehdokaskilpailu on siellä kovinta. Tämän seurauksena mediaanierot kansanedustajien ja kaikkien valittujen välillä eivät enää ole yhtä moninkertaisia.

Väestöryhmien edustus: läpimenon todennäköisyys ja läpimenijöiden äänet

Kansanedustajien suuret äänimäärät kertovat äänten vahvasta keskittymisestä vaalien suosituimmille ehdokkaille. Väestöryhmien poliittisen edustuksen toteutumista on tavanomaisinta tarkastella eri vaaleissa niiden ehdokasosuuksien perusteella sekä siltä osin, kuinka suuri osuus valituiksi tulleista kuuluu eri väestöryhmiin.

Koska Tilastokeskus laatii kaikista vaaleista tämän kaltaisia tilastojulkaisuja (esim. SVT 2021a) ja kuntavaalienkin osalta tiedot selviävät helposti Tilastokeskuksen datatietokannoista, seuraava analyysi hahmottaa edustuskysymystä pääosin toisesta näkökulmasta. Se tarkastelee vuoden 2021 kuntavaalien ehdokasrekisteritietoihin yhdistettyjä vaalitulostietoja siltä kannalta, kuinka suuren äänimäärän eri väestöryhmiin kuuluvat ehdokkaat kokosivat kuntavaaleissa. Lisäksi analyysi osoittaa eri väestöryhmiin kuuluvien ehdokkaiden läpimenon todennäköisyydet.

Kaikkiaan taulukko 5.8 kertoo ehdokkaiden ja valittujen sukupuolen, iän ja puoluetustan mukaan sen, kuinka paljon eri ryhmissä oli ehdokkaita ja valittuja sekä kuinka suuri osuus eri väestöryhmiin kuuluvista ehdokkaista tuli valituksi. Lisäksi se summaa valituksi tulleiden äänet kussakin väestöryhmässä ja osoittaa, kuinka suuren osuuden valituksi tulleiden äänet muodostivat ryhmän kaikkien ehdokkaiden yhteenlasketuista äänistä.

Valituksi tulleiden osuus vaihtelee väestöryhmittäin siten, että tulokset kielivät paikoin vakavasta aliedustuksen kaksoisongelmasta. Esimerkiksi nuorten osuus ehdokkaista (ks. myös taulukko 2.2) on ollut kuntavaaleissa aina merkittävästi pienempi kuin heidän osuutensa kuntavaalien valitsijakunnasta. Ryhmän aliedustus ehdokasasettelussa muodostaa ensimmäisen perusongelman. Tämän lisäksi myös valituksi tulleiden osuus ehdokkaista jää alle 30-vuotiaiden ikäryhmässä selvästi jälkeen muista ikäryhmistä (noin 16 %), mikä on nuorten aliedustuksen toinen keskeinen syy.

Taulukossa 5.8 on huomioarvoista, että mies- ja naisehdokkaiden välillä kakkosvaiheen ongelmaa ei näytä esiintyvän, vaan mies- ja naisehdokkaiden valituksi tulemisen todennäköisyys on suurin piirtein yhtä suuri. Toisaalta kuntavaaleissakin on yhä ratkaisematta ykkösvaiheen ongelma eri sukupuolten osalta – naisten sitkeä aliedustus vaalien ehdokaskunnassa.

Naisia on enemmistö äänioikeutetuista, mutta vain kaksi viidestä ehdokkaasta.

Puolueiden väliset erot valittujen osuuksissa ehdokkaista johtuvat useista tekijöistä. Joiltakin osin erot aiheutuvat ehdokaskunnan alueellisen sijoit-

Taulukko 5.8

Valituksi tulleiden ehdokkaiden määrät ja yhteenlaskettujen äänten osuus ehdokasryhmän kaikista yhteenlasketuista äänistä vuoden 2021 kuntavaaleissa ehdokkaiden sukupuolen, ikäryhmän sekä puolueen tai muun ryhmittymän mukaan (%)

	Ehdokkaiden lkm.	Valittujen lkm.	Valittujen osuus ehdokkaista, %	Valittujen äänet yhteensä	Valittujen äänet ryhmän kaikkien ehd. yht. lask. äänistä, %
Kaikki	35 627	8 859	24,87	1 442 079	58,95
Miehet	21 480	5 300	24,67	787 786	58,42
Naiset	14 147	3 559	25,16	654 393	59,59
18–29-vuotiaat	3 036	489	16,11	87 784	46,12
30–39-vuotiaat	5 870	1 419	24,17	309 803	61,15
40–49-vuotiaat	8 375	2 255	26,93	370 712	59,65
50–59-vuotiaat	8 242	2 134	25,89	323 895	59,34
60–69-vuotiaat	7 053	1 903	26,98	267 145	62,02
70 vuotta täyttäneet	3 051	659	21,60	82 740	54,65
SDP	5 620	1 454	25,87	275 750	63,53
PS	5 953	1 354	22,74	216 374	61,00
KOK	6 010	1 552	25,82	327 189	62,71
KESK	6 871	2 437	35,47	227 767	62,99
VIHR	2 803	433	15,45	127 602	49,25
VAS	3 010	510	16,94	102 173	52,09
RKP	1 385	463	33,43	81 677	67,23
KD	1 945	311	15,99	41 034	46,32
Liike Nyt	469	49	10,45	15 539	39,98
Muut puolueet	435	4	0,92	226	1,15
Sitoutumattomat valitsijajyhdistykset	1 126	292	25,93	26 748	52,99

tumisen eroista ja puolueiden kannatuksen alueellisesta keskittymisestä. Keskusta ja RKP ovat monissa pienissä kunnissa hallitsevia puolueita, ja kuten taulukko 5.3 edellä osoitti, pienimmissä kunnissa valituksi tullaan paljon suuremmalla todennäköisyydellä kuin suurissa kunnissa. Kokoomus, SDP ja Perussuomalaiset ovat puolestaan valtakunnallisesti suurimpia puolueita, joiden ehdokkaat ylittävät monissa kunnissa todennäköisimmin läpipääsyn kynnyksiä.

Muiden eduskuntapuolueiden ehdokkaille läpipääsy ei ole yhtä todennäköistä kuntavaaleissa. Niiden kannatuksen pullonkauloina ovat heikon suosion alueet, joissa ehdokkaiden läpimeno on epätodennäköistä. Vihreiden ehdokkaiden muita matalampi läpimenoprosentti liittyy ehdokkaiden keskittymiseen poliittisen kilpailun voimakkaimmille alueille eli suurimpiin kaupunkeihin. Sekä Vihreät että Liike Nyt lienevät esimerkkejä myös siitä, että monet ehdokasasetteluaan alueellisesti laajentavat puolueet kohtaavat uusilla alueilla vasta-alkajan tavalliset ongelmat. Poliittisen kannatuksen rakentaminen ottaa aikansa, koska uudet yrittäjät lähtevät kisaan niin sanotusti takamatkalta. Perussuomalaisten kohdalla puolueen erittäin hyvä menestys eduskuntavaaleissa näyttää puolestaan tarjonneen merkittävää vetoapua puolueen kannatuksen vahvistamiseen kuntavaaleissa.

Taulukko 5.8 tarjoaa myös valtakunnallisen näkökulman siihen, kuinka suuren osuuden valituksi tulleet ehdokkaat keräsivät kaikista äänistä. Vuoden 2021 kuntavaalien koko ehdokaskunnassa osuus oli noin 59 prosenttia. Osuus on selvästi suurempi kuin kansanedustajiksi valittujen äänten osuus kaikista hyväksytyistä äänistä eduskuntavaaleissa. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa tämä osuus oli 46 prosenttia. Toisaalta eduskuntavaalien korkeamman äänestysprosentin vuoksi kansanedustajiksi valitut keräsivät vuonna 2019 ääniä lähes yhtä paljon kuin kaikki valituksi tulleet vuoden 2021 kuntavaaleissa. Kuntavaaleissa valittujen ääniä kertyi yhteensä 1,44 miljoonaa, ja eduskuntavaaleissa luku oli lähes 1,42 miljoonaa.⁵

⁵ Äänestysprosentin lisäksi eroavuuteen vaikuttaa myös äänioikeutettujen määrä. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa äänioikeutettuja oli hieman enemmän kuin vuoden 2021 kuntavaaleissa. Eduskuntavaaleissa ulkosuomalaisten äänestysprosentti on varsin matala (Peltoniemi 2018), mutta toisaalta myös kuntavaaleissa muiden kuin Suomen kansalaisten äänestysaktiivisuus on usein hyvin vaatimaton (Sipinen 2021).

Eri väestöryhmissä valittujen äänten osuus kaikista ehdokkaiden keräämistä äänistä vaihtelee melko luonnollisesti sen mukaan, mikä oli valittujen osuus ehdokkaista. Vain muutamissa tarkastelluissa väestöryhmissä ryhmän valituksi tulleiden kokonaisäänimäärä jäi alle puoleen ryhmän kaikkien ehdokkaiden kokonaisäänimäärästä. Tällaisia ryhmiä ovat nuoret, suurin osa eduskunnan keskisuurista ja pienistä puolueista sekä eduskunnan ulkopuoliset puolueet. Sitoutumattomien valitsijayhdistysten ehdokkaiden joukossa läpimenneet keräsivät noin 53 prosenttia kaikista sitoutumattomille ehdokkaille annetuista äänistä. Kaikkiaan läpimenneillä ehdokkailla on kuntavaaleissa varsin vahva tuki äänestämässä käyneiltä. Vahvaa valtuutusta varjostaa kuitenkin kuntavaalien matala äänestysaktiivisuus.

Ehdokkaiden vaalikampanjakulut erikokoisissa kunnissa

Lopuksi ehdokaskilpailua on tarkoituksenmukaista analysoida rekisteritiedoin vielä siitä näkökulmasta, kuinka paljon ehdokkaat panostavat kampanjointiinsa erikokoisissa kunnissa. Tässä voidaan käyttää apuna tietoja kampanjabudjettien koosta, jotka selviävät ehdokkaiden vaalirahoitusilmoituksista.

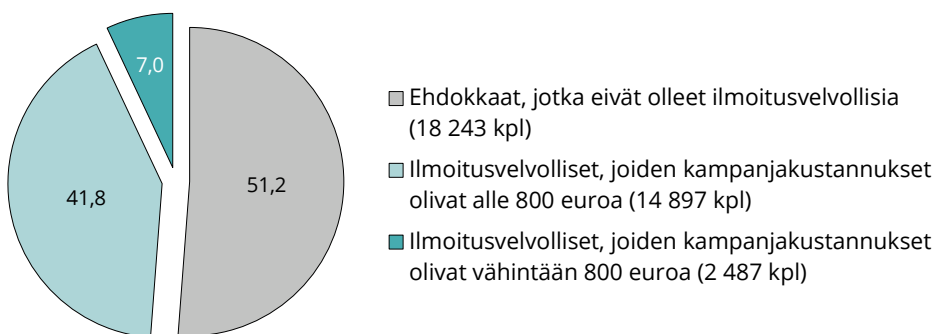
Valtiontalouden tarkastusvirasto VTV vastaanottaa vaalirahoitusilmoitukset ilmoitusvelvollisilta ehdokkailta kuntavaalien jälkeen, ja tiedot ovat pian sen jälkeen saatavilla VTV:n vaalirahoitussivustolta. Vaikka avoimet datatiedostot sisältävät yksityiskohtaista tietoa myös ehdokkaiden kampanjoiden tulorahoituksesta, seuraavassa tarkastellaan vain kampanjabudjettien kokoa. Tavoitteena on vastata kysymykseen, miten kuntien koko ja siihen liittyvä puoluepoliittisen kilpailullisuuden aste heijastuvat ehdokkaiden kampanjakuluihin kuntavaaleissa.

Vaalirahoitusilmoitukset eivät valitettavasti kerro kaikkien kuntavaali-ehdokkaiden kampanjabudjetteja. Laki ehdokkaan vaalirahoituksesta (273/2009) määrittelee kuntavaaleissa ilmoitusvelvollisiksi vain valtuute-
tuiksi ja varavaltuutetuiksi yltäneet. Heitä oli vuoden 2021 kuntavaalien ehdokkaista yhteensä 17 384 eli lähes joka toinen (48,8 %).

Aiempi vaalirahoitustutkimus on osoittanut, että puolueiden ja ehdokkaiden viralliset vaalirahoitusilmoitukset eivät anna kaikissa tapauksissa kovinkaan tarkkaa kuvaa puolueiden ja ehdokkaiden vaaleihin käyttämistä euromääristä (Venho 2012; Venho 2015). Ehdokkaiden osalta vaalirahoitusilmoitukset ovat kuitenkin paras käytettävissä oleva lähdeaineisto kampanjabudjettien koon tarkasteluun.

Aiempi kuntavaalitutkimus on osoittanut (Borg 2018, 51), että valtuuteista ja varavaltuutetuista ylivoimaisesti suurin osa ilmoittaa käyttäneensä kuntavaalikampanjansa kuluihin alle 800 euroa. Heitä oli vuoden 2017 kuntavaaleissa 87 prosenttia ilmoitusvelvollisista, ja osuus oli lähes sama vuoden 2021 kuntavaaleissa (86 %). Täten vuoden 2021 kuntavaalien ilmoitusvelvollisista ehdokkaista vain noin joka seitsemäs (14 %) käytti vaalikampanjansa kuluihin yli 800 euroa.

Kaikista ehdokkaista laskettuna osuus puolittuu seitsemään prosenttiin, kuten kuvio 5.1 kertoo. Suurin osa vuoden 2021 kuntavaalien ehdokkaista ei siis ollut ilmoitusvelvollinen vaalirahoituksestaan. Kaikista ehdokkaista noin 42 prosentilla oli ilmoitusvelvollisuus, mutta he eivät kampanjoineet yli 800 eurolla.

Kuvio 5.1 Vuoden 2021 kuntavaalien ehdokkaiden jakautuminen vaalirahoitusilmoitusten mukaan (lkm., %)

Vuoden 2021 kuntavaalien ehdokkaiden ilmoitusvelvollisuuden perustietoja ja kuntien poliittisen kilpailullisuuden yhteyksiä ehdokkaiden ilmoitettuihin kampanjakuluihin tutkitaan taulukossa 5.9. Kunnan poliittisen kilpailulli-

suuden indikaattorina käytetään pelkistetysti valtuustokokoa, jonka todettiin edellä olevan vahvasti yhteydessä kunnan puoluepoliittiseen kilpailullisuuteen.

Taulukko 5.9

Vaalirahoituksesta ilmoitusvelvollisten (IV) ehdokkaiden kampanjakulut vuoden 2021 kuntavaaleissa kunnan valtuustokoon mukaan (lkm., %)

A Valtuusto- koko	B Ehdok- kaiden lkm.	C Ilmoitus- velvollis- ten (IV) lkm.	D IV:t, joiden kulut < 800 e, lkm.	E IV:t, joiden kulut min. 800 e, lkm.	F IV:den osuus kaikista ehdokkaista	G IV/min. 800 e osuus ehdokkaista	H IV/ > 800 e osuus IV:sta
13	55	46	46	0	83,6	0,0	0,0
15	418	365	363	2	87,3	0,5	0,5
17	1 339	1 000	990	10	74,7	0,7	1,0
19	554	424	421	3	76,5	0,5	0,7
21	2 472	1 905	1 883	22	77,1	0,9	1,2
23	551	412	402	10	74,8	1,8	2,4
27	4 263	2 847	2 753	94	66,8	2,2	3,3
29	279	176	165	11	63,1	3,9	6,3
31	1 303	815	763	52	62,5	4,0	6,4
33	378	198	175	23	52,4	6,1	11,6
35	3 756	2 294	2 135	159	61,1	4,2	6,9
37	150	74	65	9	49,3	6,0	12,2
39	254	157	122	35	61,8	13,8	22,3
43	6 266	3 023	2 566	457	48,2	7,3	15,1
51	5 674	1 949	1 385	564	34,3	9,9	28,9
55	382	110	71	39	28,8	10,2	35,5
59	2 307	592	299	293	25,7	12,7	49,5
67	3 291	672	230	442	20,4	13,4	65,8
75	772	150	38	112	19,4	14,5	74,7
85	1 163	171	21	150	14,7	12,9	87,7
Kaikki	35 627	17 380	14 893	2 487	48,8	7,0	14,3

Taulukon 5.9 A-, B- ja C-sarakkeet kertovat vuoden 2021 vaaleista kuntaryhmän valtuustokoon, ehdokkaiden lukumäärän ja ilmoitusvelvollisten lukumäärän. Kaksi seuraavaa saraketta (D ja E) esittävät valtuustokokoryhmittäin ilmoitusvelvollisten jakaantumisen alle tai yli 800 euron kampanjakustannusten ehdokkaisiin. F-sarake kertoo ilmoitusvelvollisten osuuden ryhmän kuntien kaikista ehdokkaista ja taulukon kaksi oikeanpuoleisinta saraketta vähintään 800 eurolla kampanjoineiden ilmoitusvelvollisten ehdokkaiden osuudet ehdokkaista ja ilmoitusvelvollisista.

Taulukon 5.9 F-sarakkeen mukaan ilmoitusvelvollisten eli valtuutettujen ja varavaltuutettujen osuus kaikista ehdokkaista oli noin puolet tai merkittävästi yli 50 prosenttia alle 50 valtuutetun kunnissa. Yli 50 valtuutetun kuntiin siirryttäessä osuus laskee nopeasti. Se putoaa viidennekseen yli 100 000 asukkaan kaupungeissa, joista useimpien valtuustokoko on 67. Helsingissä ilmoitusvelvollisten osuus kaikista ehdokkaista oli enää noin 15 prosenttia.

Pienimpien kuntien kuntavaaleissa ehdokkaat eivät kampanjoi siten, että siitä syntyisi heille juurikaan kustannuksia. Tämä näkyy siinä, että korkeintaan 21 valtuutetun kunnissa alle prosentti ehdokkaista kampanjoi yli 800 eurolla.⁶ Tällaisten ehdokkaiden osuus säilyy hyvin pienenä vielä 37 valtuutetun valtuustokokoon asti, minkä jälkeen osuus vaihtelee 7–14 prosenttiin.

Puolueiden ja ehdokkaiden välisen kilpailun kiristymisen vaikutukset ehdokaskampanjoinnin kustannuksiin näkyvät parhaiten sarakkeesta H, joka osoittaa yli 800 eurolla kampanjoineiden ilmoitusvelvollisten osuudet kaikista valtuutetuista ja varavaltuutetuista. Tämän sarakkeen tiedot ovat erittäin suoraviivaisessa yhteydessä kunnan kokoon: H-sarakkeen arvojen korrelaatio valtuustokokoon on tässä 20 kuntaryhmän aineistossa lähellä yhtä ($r = .967$).

⁶ Voitaneen olettaa, että ainakin pienimmissä kunnissa juuri kukaan muista kuin ilmoitusvelvollisista ehdokkaista ei kampanjoinut yli 800 eurolla. Täsmällisesti ottaen sarakkeen G tiedot osoittavat siis yli 800 eurolla kampanjoineiden ilmoitusvelvollisten ehdokkaiden osuuden kaikista ehdokkaista. Keskisuurissa ja suurissa kunnissa tällä summalla kampanjoineita on toki myös niiden ehdokkaiden joukossa, joiden ei ole täytynyt ilmoittaa vaalirahoitustaan.

Taulukon 5.9 F- ja H-sarakkeiden prosenttiosuuksien muutosten perusteella kilpailullisuuden kriittiset raja-arvot kulkevat suurin piirtein valtuustokokojen 43 ja 59 kohdalla: 13–43 valtuutetun kunnissa ehdokaskilpailu näyttää olevan kampanjakulujen perusteella yleensä varsin vähäistä. Keskitasoista ehdokaskilpailu on kampanjabudjettien näkökulmasta valtuustokoon 51–59 kunnissa, ja voimakasta se on asukasluvultaan suurimmissa kunnissa. Näihin kuuluvat kaupungit, jotka käyttävät 67 valtuutetun valtuustoa (Jyväskylä, Oulu, Tampere, Turku ja Vantaa) sekä 75 valtuutetun Espoo ja 85 valtuutetun Helsinki. Pääkaupungin ilmoitusvelvollisista ehdokkaista lähes 90 prosenttia kampanjoi vuoden 2021 kuntavaaleissa vähintään 800 euron kampanjakuluin.

6 Keskeisiä tuloksia ja päätelmiä

Tämä tutkimus on kohdistunut lukuisiin vaalitutkimukselle tyypillisiin kysymyksenasetteluihin. Joidenkin analyysien pohjaksi oli käytettävissä Kantar TNS:n seurantakysely, joka koottiin pian kesäkuun 2021 kuntavaalien jälkeen ja joka edustaa valtakunnallisesti vaalien 18–79-vuotiaita äänioikeutettuja.

Toisin kuin neljän vuoden takaisessa kuntavaalitutkimuksessa (Borg 2018), nyt tutkimuksen pääaineistona ei kuitenkaan ollut tutkimusta varta vasten koottu kyselyaineisto. Vuoden 2021 kuntavaaleja analysoitiin suurimmaksi osaksi aineistoin, jotka perustuivat sähköisestä äänioikeusrekisteristä tuotettuihin tuloksiin äänestysaktiivisuudesta, kuntavaalien ehdokasrekisteriin, Tilastokeskuksen ylläpitämiin tilastoihin ja tietokantoihin puolueiden ja ehdokkaiden äänimääristä, median teettämiin puolueiden kannatusmittauksiin, puolueiden vaaliohjelmiin sekä Valtiontalouden tarkastusviraston tarjoamaan avoimeen dataan ilmoitusvelvollisten kuntavaaliehdokkaiden vaalirahoituksesta.

Näistä aineistoista tuotetut tiedot ovat niin runsaslukuisia, että seuraavassa arvioidaan tutkimuksen tuloksia vain kolmen asiakokonaisuuden kannalta: äänestysprosentti sekä vaalitulos ja koronan vaikutukset vaaleihin, Suomen puoluekannatusrakenteen muutosten heijastuminen kuntavaaleihin sekä kuntavaalien tulevaisuus.

Äänestysprosentti, vaalitulos ja koronan vaikutukset vaaleihin

Vuoden 2021 kuntavaalit siirrettiin kesälle koronapandemian vuoksi, ja vaalien äänestysprosentti jäi vaatimattomaksi. Äänestysaktiivisuus ylsi vain 55,1

prosenttiin, matalimmaksi sitten vuoden 1945 kuntavaalien. Äänestysprosentti laski vuoden 2017 kuntavaaleista 3,8 prosenttiyksikköä. Vuoden 2019 eduskuntavaalien kotimaan äänestysprosentista (72,1 %) vuoden 2021 kuntavaalien äänestysprosentti jäi peräti 17 prosenttiyksikköä.

Kuntavaalien matalalle äänestysprosentille sekä kunta- ja eduskuntavaalien äänestysprosentin merkittävälle erolle ei ole mahdollista osoittaa tarkkoja syitä. Kaikissa vaaleissa äänestysprosenttiin vaikuttavat sekä pitkäkestoiset että tilannekohtaiset syyt, ja äänestämättä jättämisen syyt ovat usein yksilöllisiä.

Ikä- ja koulutustasoryhmien äänestysaktiivisuusvertailu vuosien 2017 ja 2021 kuntavaalien välillä osoitti, että äänestysaktiivisuuden pudotus vuodesta 2017 oli suurinta matalasti koulutettujen keski-ikäisten joukossa. Ennakkoäänestyksen suosion muutoksen analyysi osoitti puolestaan, että matalasti koulutetut osasivat (tai halusivat) vähiten hyödyntää pidennettyä ennakkoäänestysaikaa vuoden 2017 vaaleihin verrattuna. Pelkistetysti voidaan sanoa, että ennakkoäänestysajan pidentäminen viikosta kahteen viikkoon hyödytti enemmän heitä, jotka olisivat todennäköisesti muutenkin käyttäneet äänioikeuttaan.

Useat havainnot viittaavat siihen, että ennakkoäänestysajan pidentäminen ei nostanut merkittävästi äänestysprosenttia, mutta vaikutti hyvin paljon siihen, milloin ihmiset kävivät äänestämässä. Ennakoon äänestäneiden osuus nousikin ennätyskorkeaksi, 60 prosenttiin. Ennakkoäänestyspäivien tuplaaminen tuskin suosi ainakaan Perussuomalaisia, jonka kannattajista keskimääräistä useammat käyttävät äänioikeuttaan varsinaisena vaalipäivänä. Puolueen kannattajista merkittävä osa tulee niistä väestöryhmistä, joissa äänestysaktiivisuus laski eniten vuosien 2017 ja 2021 vaalien vertailussa.

Vuoden 2021 kuntavaalien matalan äänestysprosentin tilannekohtaisista selityksistä tärkein lienee korona-aika ja siitä seurannut vaalien siirto kesäsununtaille, joka ei varsinaisena vaalipäivänä innostanut väkeä vaaliuurnille. Muistutettakoon, että vaalien siirtopäätöksellä huhtikuulta kesäkuulle oli Perussuomalaisia lukuun ottamatta kaikkien eduskuntapuolueiden tuki. Keväällä 2021 julkistettujen kyselyjen mukaan myös kansan selvä enemmistö tuki eduskunnan päätöstä siirtää kuntavaalit kesäkuulle.

Tutkimuksen kolmannessa luvussa pohdittiin myös kunta- ja eduskuntavaalien äänestysprosenttien erkaantumista 1990-luvun loppupuolelta nykypäivään. Syitä koskevissa arvioissa viitattiin moniin kehityspiirteisiin tai tilannekohtaisiin syihin, joiden empiirinen koettelu jälkikäteen ei ole mahdollista. Seuraavassa listattavien syiden perustelut löytyvät kolmannen luvun alkupuolelta: (A) kuntavaalien ehdokasmäärien merkittävä väheneminen 1980-luvulta nykypäivään; (B) eduskuntavaalien merkityksen ja huomioarvon kasvu suhteessa muihin vaaleihin; (C) kuntavaalien statukseen vaikuttaneet politiikan julkisuuden yleiset muutospiirteet (medioitumis- ja henkilöitymiskehitys); (D) ajatus toisen asteen vaaleista; (E) puoluejärjestelmän uusiutuminen ja politiikan uudet jakolinjat; ja (F) keskeiset erkaantumisen tilannekohtaiset selitykset (mm. vaalien samanaikainen toimittaminen, vaaliväsymys ja korona).

Vuoden 2021 kuntavaalitulokset olivat sikäli tyypillisiä, että suurin osa hallituspuolueista menetti suosiotaan ja suurin osa oppositiopuolueista lisäsi suhteellista kannatustaan. Ääniosuusmuutoksia mitattuna oppositiopuolueet voittivat Kristillisdemokraatteja lukuun ottamatta ja hallituspuolueet hävisivät RKP:tä lukuun ottamatta.

Matalan äänestysprosentin ennakoitiin jo ennen vaaleja suosivan etenkin Kokoomusta, jonka kannattajien äänestysvarmuus on keskimääräistä suurempaa. Tähän vaikuttavat puolueen monien äänestäjien keskimääräistä korkeampi koulutus ja sosiaalinen asema sekä vaalien osallistumisnormien vahva omaksuminen. Kokoomus säilyttikin asemansa ääniosuudeltaan suurimpana kuntavaalipuolueena ja erottui selkeästi kannatukseltaan muista puolueista (21,4 %).

2010-luvun eduskuntavaaleissa toteutuneet suuret puoluekannatusmuutokset ovat heijastuneet kuntavaaleihin, mutta ne eivät ole olleet yhtä suuria kuin eduskuntavaaleissa. Kuntavaalien pitkittäistarkastelussa tämä on tarkoittanut etenkin Perussuomalaisten ja Vihreiden kannatuksen nousua. Kumpikaan näistä puolueista ei kuitenkaan onnistunut tavoitteitaan vastaavasti vuoden 2021 kuntavaaleissa.

Perussuomalaiset nosti vaaleissa selvästi eniten kannatustaan vuoden 2017 kuntavaaleista – 5,6 prosenttiyksikköä – mutta toisaalta puolue jäi vaalikannatuksessaan melko kauaksi kannatusmittausten ennakoimasta äänisääliistä. Suuremman vaalivoiton mahdollisuus oli käsillä, sillä puolue oli onnistunut ehdokasasettelussaan ja lähti kuntavaaleihin oppositioasemasta.

Matala äänestysprosentti madalsi Perussuomalaisten kannatusta. Vaalien siirto kesäsunnuntauille leikkasi puolueen kannattajien osallistumishaluja. Ilmeisesti myöskään vaalien yleinen toimintaympäristö ja keskusteluaiheet eivät olleet puolueen kannatuksen mobilisoimiseksi yhtä otolliset kuin esimerkiksi vuoden 2019 eduskuntavaaleissa.

Kuntavaalien ennakoäänestysajan laajentaminen kaksiviikkoiseksi ei juurikaan hyödyttänyt puoluetta, jonka äänestäjät päättävät kannastaan ja äänestämään lähtemisestään keskimääräistä myöhemmin.

Puheenjohtajan merkitystä ja suoriutumista koskevissa arvioissa mikään ei viitannut siihen, että puolueen puheenjohtaja Jussi Halla-aho olisi epäonnistunut toiminnassaan puolueen vaalikampanjan veturina. Myös puolueen mittauskannatus viittaisi Halla-ahon kohtuullisen hyvään onnistumiseen kampanjoinnissa.

Vihreille lähes kahden prosenttiyksikön tappio valtakunnallisessa kuntavaalikannatuksessa oli pettymys, koska vuoden 2017 kuntavaalit olivat olleet puolueelle hyvin menestykselliset. Vihreiden kannatuskehitys voisi hyvinkin olla nouseva ajatellen puolueen nuorehkoa kannattajakuntaa ja yleisiä yhteiskuntarakenteellisia muutoksia, kuten kaupungistumista ja koulutustason nousua. Nyt puolue oli kuitenkin kuntavaaleissa hallitusasemassa, eikä se myöskään saanut vuoden 2019 eduskuntavaalikampanjan tapaan enää merkittävää tukea puolueen kannatukselle otollisista keskusteluteemoista (mm. ilmasto ja maahanmuutto). Puolueen omien äänestäjien mielestä puheenjohtaja Maria Ohisalo ei onnistunut mediaesiintymisissään erityisen hyvin, mutta ei myöskään huonosti verrattuna muihin puoluejohtajiin.

Keskusta kärsi ääniosuusmuutoksissa suurimman vaalitappion (–2,7 prosenttiyksikköä), mutta ylsi kannatusmittauksiin verrattuna ennakoitua parempaan tulokseen. Ennakoäänestyksen analyysi viittasi siihen, että Keskusta kärsi todennäköisesti monia muita puolueita vähemmän varsinaisen

vaalipäivän siirtymisestä keskelle kesäkuuta. Kuntavaaleissa puolueen paikallisesta järjestövoimasta on ilmeisesti Keskustalle suhteellisesti enemmän hyötyä kuin eduskuntavaaleissa.

Puoluekannatusrakenteen muutosten heijastuminen kuntavaaleihin

Suomen valtakunnallinen puoluekannatusasetelma muuttui merkittävästi 2010-luvulla. Perussuomalaisten vaalitulokset vuosien 2011, 2015 ja 2019 eduskuntavaaleissa sekä erityisesti Vihreiden kannatuksen nousu joissakin vaaleissa ovat merkinneet Suomessa samaa kuin monessa muussa länsi-eurooppalaisessa maassa: politiikan uusille jakolinjoille asemoituvat puolueet nostavat kannatustaan samalla, kun vanhalle sosioekonomiselle vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle selvemmin asemoituvat puolueet menettävät kannatustaan.

Tämän kehityskulun merkittävä välietappi koettiin vuoden 2019 eduskuntavaaleissa, kun SDP nousi vaalien suurimmaksi puolueeksi alle 18 prosentin ääniosuudella. Ainakin periaatteessa tämänkaltaisen puoluekannatuksen tasapäästyminen luo myös kuntavaaleihin yleisasetelman, jossa puoluekilpailu kiristyy ja sitä myötä myös ehdokkaiden kilpailu edustajapaikoista käy tiukemmaksi.

Kuntavaalien puoluekannatusrakenne ei ole kuitenkaan muuttunut yhtä nopeasti kuin eduskuntavaaleissa, mille voidaan esittää useita syitä. Keskeisimpänä syynä voidaan pitää kuntavaalien selvästi matalampaa äänestysprosenttia verrattuna eduskuntavaaleihin, mikä näyttää leikkaavan juuri sellaisten puolueiden kuntavaalikannatusta, jotka ovat toimineet kannatusmuutosten airuina monissa eduskuntavaaleissa. Perussuomalaisten ja Vihreiden kannattajat eivät käy vaaleissa äänestämässä yhtä varmasti kuin muiden puolueiden kannattajat; Perussuomalaisten kannattajat keskimääräistä matalamman koulutustaustan ja sosioekonomisen aseman vuoksi ja Vihreiden kannattajat nuorehkon ikärakenteen takia.

Näiden puolueiden kannattajien äänestysvarmuuteen kuntavaaleissa kytkeytyy myös muita tekijöitä. Molempien puolueiden ajamat poliittiset tavoitteet ovat sellaisia, joiden taakse lienee ainakin jonkin verran helpompaa

mobilisoida kannatusta eduskuntavaaleissa kuin kuntavaaleissa. Eduskuntavaaleissa Perussuomalaisten oppositioasema on tarjonnut kuntavaaleja uskottavamman position nativistiselle, EU-kriittiselle, eliitinvastaiselle, maahanmuuttokriittiselle ja osin populistiselle kampanjoinnille, jollaisiksi puolueen kuntavaalitavoitteet tässäkin tutkimuksessa havaittiin. Valtakunnallisilla teemoilla on toki merkitystä myös kuntavaaleissa, ja teemat näkyvät kuntatasolle sanoitettuina vaaliviestinnässä eri tavoin. Tästä huolimatta monien pienten ja keskisuurten kuntien käytännön arki ja kiperimmät asiakysymykset eivät kohtaa kuntavaaleissa samalla tavalla Perussuomalaisten agenda kuin eduskuntavaaleissa.

Paradoksaalista kyllä, tämä Perussuomalaisten kuntavaalihaaste saattaa samalla haitata Vihreitä, joka on totuttu näkemään PS:n vastapoolina keskusteltaessa esimerkiksi ilmasto- ja maahanmuuttopolitiikasta. Varsinkin hallitusasemasta käsin Vihreillä vaikuttaa olevan hankaluuksia saada kannatuspotentiaaliaan vastaavaa vaalitulosta kuntavaaleissa. Ilmeisesti Vihreiden järjestötyön alueellinen kattavuus ei myöskään vielä tue riittävästi puolueen kannatuspotentiaalin realisoitumista erikokoisissa kunnissa.

Kuntavaaleissa punnitaankin paitsi puolueiden järjestö- ja kampanjatyön suorituskyky, myös äänestäjien halukkuus äänestää tarjolla olevia uusia vaihtoehtoja. Perussuomalaiset (ja Liike Nyt) onnistuivat saamaan ainoina eduskuntapuolueista vuoden 2021 kuntavaaleihin selvästi enemmän ehdokkaita kuin vuoden 2017 kuntavaaleissa. Hyvä ehdokasasettelu tarjoaa silti vain hyvät lähtökohdat vaalimenestykselle, jonka edellytyksissä ei ole kyse pelkästään ehdokkaiden määrästä.

Vaalin lopputuloksen ratkaisevat puolueiden ja ehdokkaiden kampanjoin- ti sekä viime kädessä valitsijoiden äänestyspäätökset. Kuntavaaleissa suu- rella osalla valitsijoista on vakiintunut puoluekanta ja suuri osa heistä ha- luaa äänestää itselleen tuttua ehdokasta (Borg 2018). Tämä tukee vakiintu- neimpien puolueiden tuttujen ehdokkaiden mahdollisuuksia tulla valituik- si. Kuten tämän tutkimuksen viidennessä luvussa havaittiin, kuntavaalien läpimienijöiden tyypilliset äänimäärät ovat joko suuria tai keskisuuria

kaupunkeja lukuun ottamatta yleensä niin pieniä, että ehdokas saattaa hyvin tulla valituksi valtuustoon ainoastaan oman lähipiirinsä ja omien vakiintuneimpien kannattajiensa äänten turvin. Tästäkin syystä on luonnollista, että muiden kuin vakiintuneimpien puolueiden ei ole yleensä helppoa lisätä merkittävästi kannatustaan monissakaan kuntavaalien kunnissa.

Toisaalta vuoden 2021 kuntavaaleissa nähtiin myös merkkejä puoluekannatusrakenteen muutoksesta. Puolueiden valtuustopaikkojen määrään ja niiden muutoksiin kuntakohtaisesti pureutuva analyysi osoitti, että nimenomaan Perussuomalaiset onnistui lisäämään sellaisten kuntien lukumäärää, joissa puolue on edustettuna valtuustossa.

Valtuustojen tosiasiallisiin valtasuhteisiin näillä muutoksilla ei välttämättä ole monissakaan kunnissa paljon merkitystä. Suomen kuntarakenne ja puolueiden kannatusasetelmat ovat sellaiset, että useimmissa kunnissa puolueiden kannatusmuutosten täytyy olla varsin suuria, jotta niillä olisi sanottavaa vaikutusta valtuustojen päätöksentekoon.

Puoluekannatusrakenteen muutosten näkökulmasta on niin ikään olen-naista, että kuntavaalit vahvistavat muiden vaalien tavoin valitsijoiden kä-sityksiä puolueista ja niiden tavoitteista. Kuntien laajan tehtäväkentän vuoksi äänestäjille tärkeät asiakysymykset olivat ainakin vielä vuoden 2021 kunta-vaaleissa suurelta osin samoja kuin eduskuntavaaleissa. Tämä tarjosi puo-lueille mahdollisuuden profiloitua kuntavaaleissa sellaisissa teemoissa ja asiakysymyksissä, joista ne katsovat hyötyvänsä tulevilla eduskuntavaaleis-sa tavoitellessaan hallitusvaltaa.

Tämän tutkimuksen havaintojen perusteella eri puolueiden äänestäjien painottamat kuntavaalikysymykset vastasivat varsin hyvin niitä tavoite-priorisointeja, jotka puolueet ilmaisivat kuntavaaliohjelmissaan. Lisäksi puo-lueiden äänestäjien asiakysymysprofiloituminen kuntavaaleissa vastasi pal-jolti niiden äänestäjien asiakysymysprofiloitumista eduskuntavaaleissa (ks. Borg & Paloheimo 2020). Havaitut samankaltaisuudet tukevat yleistä käsi-tystä, jonka mukaan kuntavaalit ovat valtakunnallistuneet vaaliviestinnäl-tään (ks. Hatakka ym. 2013) ja toimivat nykyisin yhä selvemmin välivaalei-na eduskuntavaaleille.

Vaalijulkisuuden ja valintaperusteiden osin valtakunnallisesta luonteesta huolimatta kuntavaalit eivät näytä henkilöityvän yhtä vahvasti puolueiden

puheenjohtajiin kuin eduskuntavaalit. Tämä on ymmärrettävää pelkästään siitä syystä, että vaalit toimitetaan lähes 300 kunnassa, joissa kussakin on paljon paikallispoliittista omaleimaisuutta. Kokonaisuudessaan havainnot puheenjohtajien esiintymisarvioista ja heidän merkityksestään äänestäjien puoluevalinnoissa eivät oikeuta päättämään, että puheenjohtajilla olisi hyvin paljon merkitystä puolueiden kuntavaalitulokseen. Puolueella ja valtakunnallista politiikkaa koskevilla käsityksillä on kuitenkin vaikutusta kuntavaaleissa, ja puheenjohtajat antavat kasvot puolueiden valtakunnalliselle toiminnalle.

Kuntavaalien tulevaisuus

Kuntavaalien seuraamisesta tehdyt kyselyhavainnot eivät viitanneet siihen, että korona-aika olisi haitannut erittäin merkittävästi vaalikampanjointia. Ehdokashankinnan ja kampanjoinnin ajat pitenivät vaalien siirron vuoksi, ja vaalimainonta-aika piteni ennakköänestyksen muututtua kaksiviikkoiseksi.

Vaalitilaisuuksien merkitys ei ole ollut vaalitutkimusten mukaan enää pitkään aikaan kovinkaan keskeinen vaaleja koskevassa tiedonsaannissa. Vuoden 2021 kuntavaalien seurantakyselyn kaikkien vastaajien ilmaisemat viisi tärkeintä tietolähdettä olivat television uutis- ja ajankohtaisohjelmat (34 %), TV:n vaaliohjelmat (27 %), vaalikoneet (26 %), sanomalehtien kirjoittelu (25 %) sekä perinteisen median verkkopalvelut (23 %). Vaalitilaisuuksia piti erittäin tai melko tärkeänä omille kuntavaaliratkaisuilleen vain kahdeksan prosenttia vastaajista. Vaalitilaisuuksien ilmoitettu merkitys on ollut samansuuruinen myös aiemmissa kuntavaalitutkimuksissa.

Peräti 53 prosenttia 18–30-vuotiaista nuorista sanoi vaalikoneiden antaneen tietoa erittäin tai melko paljon omien ratkaisujensa tueksi, kun seuraavaksi tärkeimmällä tietolähteellä eli ehdokkaiden kohdennetulla some-mainonnalla osuus oli nuorilla 36 prosenttia. Nuorten kolmanneksi tärkeimpänä tietolähteenä toimivat perinteisen median verkkopalvelut (34 %), joista erityisesti nuoret seuraavat nykyisin kaikkea uutis- ja ajankohtaisviestintää (Reunanen ym. 2021).

Tiedonsaantikanavien esiin nostaminen on erityisen tärkeää kuntavaalien tulevaisuuden kannalta. Eri toimijoiden tulisi kyetä lähestymään vaaleissa

eri valitsijaryhmiin kuuluvia sellaisia kanavia pitkin, joita he muutoinkin käyttävät yhteiskunnallisten asioiden seuraamiseen.

Seuraavien, vuonna 2025 samanaikaisesti aluevaalien kanssa toimitettavien kuntavaalien haasteena ei ole pelkästään matalan äänestysprosentin kohottaminen. Puolueilla riittää työsarkaa kunta- ja aluevaalien ehdokasrekrytoinnissa sekä vaalikampanjoiden suunnittelussa ja toteuttamisessa. Puolueiden ja ehdokkaiden lisäksi myös medialla ja vaaliviranomaisilla on pohtimista vaaliviestinnässään. Äänioikeutetuilla pitäisi riittää kiinnostusta molempiin vaaleihin, ja heillä tulisi olla molemmissa vaaleissa hyvät mahdollisuudet informoituihin äänestyspäätöksiin.

Suomessa on vain vähän kokemusta samanaikaisesti toimitetuista valtakunnallisista vaaleista, eivätkä kokemukset ole kaikilta osin positiivisia. Esimerkiksi vuonna 1996 samanaikaisesti toimitetuissa kunta- ja europarlamenttivaaleissa annettiin poikkeuksellisen paljon hylättyjä ääniä ja kuntavaalien äänestysprosentti putosi merkittävästi vuodesta 1992. Puolueen ja ehdokkaan valitseminen kaksissa vaaleissa oli monille vaikeaa. Puolue- ja ehdokasvalinnan vaikeudet on havaittu aiemmissa tutkimuksissa keskeiseksi nuorten äänestämättömyyden syiksi, ja siksi riski nuorten äänestämättä jättämiseen saattaa kasvaa samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa. On liikaa päätettävää.

Yksi keskeinen kysymys molempien vaalien äänestysprosentteille on, millaisia ehdokkaita vaaleihin saadaan. Jos molempiin vaalityyppeihin saadaan ehdolle nykyistä enemmän sellaisia ehdokkaita, jotka kiinnostavat matalan äänestysaktiivisuuden valitsijaryhmiin kuuluvia, äänestysprosenttien kohutuutasolle ja jopa nousulle on olemassa hyvät mahdollisuudet. Valitettavasti kehityssuunta saattaa myös olla päinvastainen. Voi olla, että varsinkin aluevaalien ehdokasasettelusta tulee ajan myötä kuntavaalien ehdokaslistoja asiantuntijavaltaisempi, mikä saattaa etäännyttää vaalipassiivisuuteen taipuvaisia valitsijoita aluevaaleista.

Tulevien kuntavaalien ehdokasasettelun kattavuudella ja kiinnostavuudella tuleekin olemaan paljon merkitystä sekä kunta- että aluevaalien äänestysprosentteille. Samanaikaisesti järjestettävien vaalien äänestysprosentit nimittäin asettuvat jatkossa suurella varmuudella lähes samalle tasolle. Olennainen kysymys tuplavaaleissa on, ratkaiseeko äänestämään lähdön

halu äänestää edes toisissa vaaleissa vai riittääkö osallistumattomuuteen haulttomuus äänestää jommassakummassa vaalissa.

Vuoden 2023 alussa toimintansa aloittavat hyvinvointialueet, ja niiden hallinnot ovat tässäkin kysymyksessä paljon vartijoina. Jos uudistus takkuilee, kompuroinnilla voi olla ennalta arvaamattoman suuria vaikutuksia kansalaisten äänestyshalukkuuteen vuoden 2025 keväällä.

Puolueiden, vaaliviranomaisten ja myös median kannattaisi hyvissä ajoin miettiä sellaisia uudistuksia, jotka lieventäisivät puolue- ja ehdokasvalinnan vaikeuksia vuoden 2025 kunta- ja aluevaaleissa ja jotka saattaisivat kohottaa näiden vaalien äänestysprosentteja. Nyt toteutetun tutkimuksen valossa esimerkiksi ennakkoäänestysajan pidentäminen ei ole toimiva keino osallistumisestaan epävarmimpien valitsijoiden mobilisoimiseksi vaaliuurnille. Todennäköisesti heitä hyödyttäisi enemmän esimerkiksi äänestyspaikkojen lisääminen varsinaiselle vaalipäivälle.

Media ei ole juurikaan reagoinut ennakkoäänestyksen suosion kasvuun. Viimeisimpien television vaalikeskustelujen tavoitavuus ja merkitys saatavat jäädä perin vaatimattomiksi. Vaalikeskustelujen tyypillisiin seuraajaryhmiin kuuluvista todennäköisesti ainakin kaksi kolmesta oli käynyt äänestämässä jo ennakkoon siihen mennessä, kun vaalikampanjoiden kliimakseiksi tarkoitetut kuntavaalien viimeiset TV-keskustelut käytiin.

Puolue- ja ehdokasvalinnan vaikeuksia voitaisiin puolestaan vähentää hyväksymällä useiden Suomen vaalitutkimuskonsortion jäsenten esittämä ehdotus siitä, että Suomen vaaleissa tarjottaisiin mahdollisuus myös pelkkään puoluevalintaan. Käytännössä ehdotusta ei olisi lainkaan vaikea toteuttaa, koska äänestämistapa ja vaalituloksen määräytyminen säilyisivät lähes ennallaan. Kullakin ehdokaslistalla olisi ehdokkaiden numeroiden lisäksi erillinen numero puolueelle, jonka saamat äänet otettaisiin huomioon ainoastaan laskettaessa listalle kuuluvien henkilöehdokkaiden vertausluvut. Puolueäänet eivät täten vaikuttaisi ehdokkaiden järjestykseen listan sisällä. Todennäköisesti tällainen uudistus helpottaisi eniten sellaisia valitsijoita, jotka tuntevat vaalien ehdokkaita vähiten.

Lähteet

- Borg, Sami (1998) *Puolueet ja edustuksellinen kunnallisdemokratia: Tutkimus poliittisesta edustautumisesta ja legitimitetistä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Borg, Sami (2018) *Kuntavaalitutkimus 2017*. Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisusarja julkaisu nro 108. Helsinki: KAKS.
- Borg, Sami & Paloheimo, Heikki (2020) Valitsijoiden korostamat asiakysymykset ja hallituksen toimien arviointi. Teoksessa Borg, Sami & Kestilä-Kekkonen, Elina & Wass, Hanna (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: oikeusministeriö, 148–168.
- Borg, Sami & Kestilä-Kekkonen, Elina & Wass, Hanna (2020) Johdanto. Teoksessa Borg, Sami & Kestilä-Kekkonen, Elina & Wass, Hanna (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: oikeusministeriö, 45–65.
- Borg, Sami & Koljonen, Kari (2020) *Käyttöliittymä vaaleihin: Tutkimus vaalikoneista kansalaisten, ehdokkaiden ja journalistien näkökulmista*. Tampere: Tampere University Press.
- Ford, Robert & Jennings, Will (2020) The Changing Cleavage Politics of Western Europe. *Annual Review of Political Science*, 23: 295–314.
- FSD3067. Grönlund, Kimmo & Kestilä-Kekkonen, Elina: *Eduskuntavaalitutkimus 2015* [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 4.0 (2021-09-14). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja].
- FSD3251. Borg, Sami: *Kuntavaalitutkimus 2017* [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 2.0 (2020-01-29). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3251>
- FSD3467. Grönlund, Kimmo & Borg, Sami: *Eduskuntavaalitutkimus 2019* [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 2.0 (2021-09-15). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja].
- Gråsten, Hanna (2021) USU-gallup: Sanna Marinin suosio on laskenut. Iltalehden verkkojuttu 6.4.2021.
- Hakanen, Yrjö (2020) Vaalit siirtyvät, missä ministeriö? Blogikirjoitus 7.3.2021. <https://www.yrjohakanen.fi/vaalit-siirtyvat-missa-ministerio/>
- Hatakka, Niko & Railo, Erkki & Ruohonen, Sini (2013) *Kuntavaalit 2012 mediassa*. Helsinki: KAKS.
- Heikkilä, Kiia (2021) Kuntavaalien äänestysaktiivisuus oli historiallisen matala – Kaikkein vähiten ääniä annettiin Pieksämäellä. Verkkouutisjuttu Seura-lehdessä 14.6.2021. <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/kuntavaalien-aanestysaktiivisuus-oli-historiallisen-matala-kaikkein-vahiten-aanestettiin-pieksamaella/>
- Helander, Voitto (2003) *Vallantavoittelijan muotokuva. Analyysi vuoden 2000 kunnallista vaalien ehdokkaista*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Hooghe, Liesbet & Marks, Gary & Wilson, Carol (2002) Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration? *Comparative Political Studies*, 35 (8): 965–989.
- Hooghe, Liesbet & Marks, Gary (2018) Cleavage Theory Meets Europe's Crises: Lipset, Rokkan and the Transnational Cleavage. *Journal of European Public Policy*, 25 (1): 109–135.

- HS (2021) Kokoomus johtaa kuntavaalimittauksessa, kakkossijasta taistelevat Sdp ja perussuomalaiset. Marjukka Liitenin juttu HS-Gallupista <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000008032276.html>
- Hämäläinen, Unto (2020) Veljekset kuin ilvekset. Teoksessa Borg, Sami & Kestilä-Kekkonen, Elina & Wass, Hanna (toim.) *Politiikan ilmastomuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: oikeusministeriö, 66–79.
- Isotalo, Veikko & Söderlund, Peter & von Schoultz, Åsa (2020) Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosiirtymät 2003–2019. Teoksessa Borg, Sami & Kestilä-Kekkonen, Elina & Wass, Hanna (toim.) *Politiikan ilmastomuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: oikeusministeriö, 288–307.
- Jokelainen, Antto & Saarimaa, Tuukka & Tukiainen, Janne & Valkonen, Antti (2021) *Koronan yhteys kuntavaalien äänestyskäyttäytymiseen, ehdokasasetteluun ja valtaan valikoitumiseen*. Helsinki GSE Tilannehuone. Verkkoraportti 25.10.2021. <https://www.helsinkigse.fi/corona/koronan-yhteys-kuntavaalien-aanestyskayttaytymiseen-ehdokasasetteluun-ja-valtaan-valikoitumiseen/>
- Karvonen, Lauri (2009) *The Personalisation of Politics. A Study of Parliamentary Democracies*. Colchester: ECPR Press.
- Karvonen, Lauri (2014) *Parties, Governments and Voters in Finland*. Colchester: ECPR Press.
- Kervinen, Elina (2021) Lähes joka toinen vastustaa kuntavaalien siirtämistä. HS-gallup 20.2.2021.
- Kestilä-Kekkonen, Elina & Tiihonen, Aino & Westinen, Jussi (2018) Vääriä kysymyksiä vai vääriä vastauksia? Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus vuosien 2003–2015 vaalitutkimusten valossa. *Politiikka*, 60 (2): 92–111.
- Kestilä-Kekkonen, Elina & Sipilinen, Josefina (2021) Naisten epävarmuus omista kyvyistään on kuntavaaliehdokkuuden jarruna. Kolumni Turun Sanomissa 6.6.2021. <https://www.ts.fi/lukijoilta/5332611>
- Kiander, Jaakko & Vartia, Pentti (1998) *Suuri lama. Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu*. Helsinki: ETLA.
- Kirschheimer, Otto (1966) The Transformation of Western European Party Systems. Teoksessa LaPalombara, J. & Weiner, M. (toim.) *Political Parties and Political Development*. New Jersey: Princeton University Press, 177–200.
- Knutsen, Oddbjorn (1988) The Impact of Structural and Ideological Party Cleavages in West European Democracies: A Comparative Empirical Analysis. *British Journal of Political Science*, 18 (3): 323–352.
- Koiranen, Ilkka & Koivula, Aki & Saarinen, Arttu (2017) Puoluejäsenet suurennuslasin alla. Jäsenten sosiaalinen rakenne. *Tieteessä tapahtuu* 2, 11–18.
- Koiranen, Ilkka & Koivula, Aki & Saarinen, Arttu & Räsänen, Pekka (2017) *Puolueiden rakenteet ja jäsenistön verkostot*. Helsinki: KAKS.
- Koskinen, Mika (2021) Keskustan ehdokashankinta tökkii ja puolue hyötyy nyt vaalien lykkäämisestä – ”No, luulen, että kaikki hyötyvät”. Iltalehden uutisjuttu 9.3.2021. <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/1fd12c7b-9b63-4579-b5d0-a058da30091a>

- Kriesi, Hanspeter & Grande, Edgar & Lachat, Romain & Dolezal, Martin & Bornschier, Simon & Frey, Timotheos (2006) Globalization and the Transformation of the National Political Space: Six European Countries Compared. *European Journal of Political Research*, 45 (6): 921–956.
- Kriesi, Hanspeter & Grande, Edgar & Lachat, Romain & Dolezal, Martin & Bornschier, Simon & Frey, Timotheos (2008) *West European Politics in the Age of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Krouwel, A. P. M. (2003) Otto Kirchheimer and the Catch-All Party. *West European Politics*, 26 (2): 23–40.
- Kuitunen, Soile (2000) *Kuntalaisesta ehdokkaaksi, ehdokkaasta valtuutetuksi: Poliittinen rekrytointi vuoden 1996 kunnallisvaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa*. Turku: Turun yliopisto.
- Laatikainen, Outi & Tiihonen, Iida (2017) Kansanedustajat mielivät kunnanvaltuustoihin – maakuntavaalit eivät jarruttele. Juttu Uusimaa-lehden verkkoversiossa 21.3.2017.
- Lahtinen, Hannu (2019) *Socioeconomic Differences in Electoral Participation: Insights from the Finnish Administrative Registers*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Laine, Oona (2020) On selvää, että toinen aalto on alkanut, sanovat asiantuntijat – ”Tämä on uusi normaali vähintään ensi kesään asti”. Uutisjuttu Helsingin Sanomissa 13.10.2020.
- Mair, Peter (2003) Political Parties and Democracy: What Sort of Future? *Central European Political Science Review*, 4 (13): 6–20.
- Mediuutiset (2020) Milloin koronan toinen aalto saavuttaa huippunsa Suomessa? THL:n ylilääkäri: Pandemia on vasta alussa. Mediuutiset 21.10.2020.
- Mickelsson, Rauli (2021) *Suomen puolueet. Vapaudenajasta maailmantuskaan*. Tampere: Vastapaino.
- Nazarenko, Salla (2021) Tutkimus kartoittaa, miksi ihmiset lopulta asettuivat tai eivät asettuneet ehdolle kuntavaaleissa. Polemiikki-lehden juttu 12.2.2021.
- Niemonen, Reeta (2021) Ylen kysely: Sosiaalinen media vaikuttaa lähes joka toisen äänestyspäätökseen kuntavaaleissa – tulos yllätti tutkijankin. Ylen verkkouutisjuttu 30.1.2021. <https://yle.fi/uutiset/3-11761178>
- Norris, Pippa & Joni Lovenduski (1995) *Political Recruitment: Gender, Race and Class in the British Parliament*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nurmi, Lauri (2017) *Perussuomalaisten hajoamisen historia*. Helsinki: Into.
- OM (2019) Parlamentaarisen vaalityöryhmän hankkeen asettamisen verkkosivusto. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM034:00/2019>
- OM (2021a) Muistio kuntavaalien järjestämisestä Covid-19 pandemian aikana. Oikeusministeriön demokratia- ja julkisoikeusosaston muistio 6.3.2021. Helsinki: oikeusministeriö.
- OM (2021b) Kuntavaalit siirtyvät kesäkuulle. Oikeusministeriön tiedote 6.3.2020. <https://vaalit.fi/-/1410853/kuntavaalit-siirtyvat-kesakuulle>
- Paloheimo, Heikki & Sundberg, Jan (2005) Puoluevalinnan perusteet. Teoksessa: Paloheimo, Heikki (toim.) *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 169–201.

- Pekola-Sjöblom, Marianne & Piipponen, Sirkka-Liisa (2021) Valtuustokoot Manner-Suomen kunnissa 1.6.2021 alkavalla valtuustokaudella. Power Point -esitys 29.1.2021. Helsinki: Kuntaliitto.
- Peltoniemi, Johanna (2018) On the Borderlines of Voting. Finnish Emigrants' Transnational Identities and Political Participation. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Pikkala, Sari (2005) *Kunta päättäjän perspektiivistä. Tutkimus kuntien luottamushenkilöistä ja viranhaltijoista 1995–2003*. Turku, Helsinki: Åbo Akademi & Suomen Kuntaliitto.
- Pitkänen, Ville & Westinen Jussi (2019) *Tietopaketti eduskuntavaaleista – mitä aikaisemmat vaalit osoittavat?* Helsinki: e2 Tutkimus.
- Rahat, Gideon & Kenig, Ofer (2018) *From Party Politics to Personalised Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Raunio, Tapio (2019) The Campaign. *Scandinavian Political Studies*, 42 (3–4): 175–181.
- Reif, Karlheinz & Schmitt, Hermann (1980) Nine Second-Order National Elections – a Conceptual Framework for the Analysis of the European Election Results. *European Journal of Political Research*, 8 (1): 3–44.
- Reunanen, Esa & Alanne, Noora & Rätty, Reetta & Nousuniemi, Niiles & Harakka, Timo & Nuorgam, Emmi & Toivanen, Jussi & Luoma-Aho, Veera (2021) *Uutismedia verkossa 2021*. Reuters-instituutin Digital News Report - Suomen maaraportti.
- Reunanen, Esa & Kunelius, Risto (2021) *Medioitunut valta ja politiikan paluu. Kyselytutkimus suomalaispäättäjien suhteesta mediaan 2009 ja 2019*. Tampere: Tampere University Press.
- Riipinen, Kirsi (2021) Lykätä vai ei – Kuntavaalit voi siirtää viime tingassa, mutta silloin ollaan todellisessa pakkoraossa. Juttu Kuntalehdessä 26.1.2021.
- Ruohonen, Sini & Salonranta, Jussi (2018) *Puolueiden kannatusrakenne. Eduskuntavaalit 2007, 2011 ja 2015*. Helsinki: Ajatuspaja Toivo.
- Ruostetsaari, Ilkka & Holttinen, Jari (2001) *Luottamushenkilö ja valta*. Helsinki: KAKS.
- Sandberg, Siv (2016) *Kunnallisten luottamushenkilöiden ajankäyttö vuosina 1995–2015*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Siaroff, Alan (2018) *Comparative European Party Systems. An Analysis of Parliamentary Elections Since 1945*. London: Routledge.
- Sipinen, Josefina (2021) *Recruitment of Immigrant-origin Candidates in Finnish Municipal Elections*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Strandberg, Kim (2014) Mapping the Online Campaign Audience: an Analysis of Online Participation and its Mobilizing Potential in the 2011 Finnish Parliamentary Campaign. *Journal of Information Technology & Politics*, 11 (3): 276–290.
- Strandberg, Kim (2016) Ehdokkaiden ja kansalaisten internetin ja sosiaalisen median poliittinen käyttö vuosien 2003–2015 eduskuntavaaleissa. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: oikeusministeriö, 95–116
- Suuronen, Aleks & Grönlund, Kimmo & Siren, Rasmus (2020) Puolueiden äänestäjät. Teoksessa Borg, Sami & Kestilä-Kekkonen, Elina & Wass, Hanna (toim.) *Politiikan ilmastomuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: oikeusministeriö, 260–287.

- SVT (2017) *Suomen virallinen tilasto: Kunnallisvaalit 2017. Äänestäneet kuntavaaleissa 2017* [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus.
- SVT (2021a) *Suomen virallinen tilasto: Kunnallisvaalit 2021, ehdokasasettelu ja ehdokaiden tausta-analyysi*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/kvaa/2021/01/kvaa_2021_01_2021-06-04_tie_001_fi.html
- SVT (2021b) *Suomen virallinen tilasto: Kunnallisvaalit [verkkojulkaisu]*. Äänestäneet kuntavaaleissa 2021. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tarasti, Lauri & Taponen, Heimo (1996) *Suomen vaalilainsäädäntö*. Helsinki: Edita.
- Tiihonen, Aino (2022) *The Mechanisms of Class-Party Ties Among the Finnish Working-Class Voters in the 21st Century*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- THL (2021) THL:n tilasto koronatilanteen kehittymisestä. <https://www.koronatilastot.fi/fi/>
- Venho, Tomi (2012) *En tiedä – en muista – en kommentoi. Tutkimus suomalaisen vaalirahoituksen perusteista*. Helsinki: KAKS.
- Venho, Tomi (2015) *Rahastaa, ei rahasta, rahastaa – suomalaisen vaalirahoituksen seurantalutkimus*. Helsinki: KAKS.
- VNK (2021) Valtioneuvoston kanslian Tilastokeskuksella teettämän Kansalaispulssikyselyn tulokooste. VNK 24.3.2021.
- von Schoultz, Åsa & Järvi, Theodora & Mattila, Mikko (2020) Edustuksellisuuden henkilökohtainen ulottuvuus – puoluejohtajat ja ehdokkaat. Teoksessa Borg, Sami & Kestilä-Kekkonen, Elina & Wass, Hanna (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: oikeusministeriö, 169–195.
- Wass, Hanna & Borg, Sami (2012) Äänestysaktiivisuus. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 97–115.
- Wass, Hanna & Borg, Sami (2016) Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: oikeusministeriö, 177–199.
- Wass, Hanna & Kauppinen, Timo M. & Saikkonen, Paula & Hiilamo, Heikki (2021) *Kenen hyvinvoinnista puolueet välittävät?* Helsinki: KAKS.
- Westinen, Jussi (2016) Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Wass, Hanna (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: oikeusministeriö, 249–272.
- Westinen, Jussi & Pitkänen, Ville & Kestilä-Kekkonen, Elina (2020) Perussuomalaisten äänestäjäkunnan muutos 2011–2019. Teoksessa Borg, Sami & Kestilä-Kekkonen, Elina & Wass, Hanna (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: oikeusministeriö, 308–331.
- Yle (2021) Ylen kuntavaalimitaus: Kokoomus jatkaa johdossa, SDP luisuu ja keskustan kannatus osoittaa elpymisen merkkejä. Matti Koiviston verkkojuttu Ylen kannatusmittauksesta. <https://yle.fi/uutiset/3-11974089>

Puolueiden kuntavaaliohjelmat

Pohtiva (2021) Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva>>. (Viitattu 17.11.2021.)

KESK (2021) Puolueen kuntavaaliohjelma 2021. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/1389>>. (Viitattu 17.11.2021.)

KD (2021) Puolueen kuntavaaliohjelma 2021. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/1401>>. (Viitattu 17.11.2021.)

KOK (2021) Puolueen kuntavaaliohjelma 2021. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/1410>>. (Viitattu 17.11.2021.)

Liike Nyt (2021) Puolueen kuntavaaliohjelma 2021. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/LIIK/1419>>. (Viitattu 17.11.2021.)

PS (2021) Puolueen kuntavaaliohjelma 2021. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/1411>>. (Viitattu 17.11.2021.)

RKP (2021) Puolueen suomenkielinen kuntavaaliohjelma 2021. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP/1399>>. (Viitattu 17.11.2021.)

SDP (2021) Puolueen kuntavaaliohjelma 2021. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/1422>>. (Viitattu 17.11.2021.)

VAS (2021) Puolueen kuntavaaliohjelma 2021. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1412>>. (Viitattu 17.11.2021.)

VIHR (2021) Puolueen kuntavaaliohjelma 2021. Puolueohjelmien tietokanta POHTIVA [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/1416>>. (Viitattu 17.11.2021.)

Liitetaulukko 1

Kuntavaalit 2021: "Missä määrin seuraavilla asioilla oli merkitystä ratkaisuihisi ja va intoihisi kuntavaaleissa riippumatta siitä, äänestitkö vai et?" Hyvin paljon -vastausten osuus ikäryhmittäin (%)^a

	18-30	31-40	41-50	51-60	60-	Kaikki
Terveyspalvelut	31	32	39	54	68	48
Vanhustenhuolto	21	21	28	49	64	40
Kotikunnan talous ja velkaantuminen	24	25	41	46	51	39
Lähiymp. turvallisuus (rikoll., väkivalta)	27	32	39	45	38	36
Verotus	29	25	31	40	40	34
Työllisyys	28	26	30	36	40	33
Sosiaali- ja terveyspalv. sote-uudistus	16	17	25	34	39	28
Ympäristö ja luonnonsuojelu	37	30	24	28	20	27
Sosiaalipalvelut	21	21	27	32	32	27
Peruskoulut	22	22	29	26	28	26
Tekniset palvelut (kadut, vesi, puht.pito)	18	19	24	31	33	26
Valtion velkaantuminen ja talous	22	17	25	27	30	25
Asuinalueiden suunnittelu ja kaavoitt.	21	17	21	28	31	25
Syrjäytyminen, köyhyys	23	21	24	29	25	24
Yrityspalvelut ja elinkein. kehittäminen	24	17	25	28	24	24
Kirjastopalvelut	18	24	16	22	33	24
Joukkoliikenne	25	19	19	23	22	22
Kunnallisten palv. kilpailutt. ja ulkoist.	15	18	18	28	22	20
Liik.-, urh.- ja kuntoilumahd. ja -palvelut	28	18	17	19	16	19
Lukiot ja ammatilliset oppilaitokset	24	12	17	14	19	18
Maahanmuutto	20	18	19	21	14	18
Koronavirusepidemia Suomessa	15	12	10	19	28	18
Alkoholi ja huumeet asuinympäristössä	13	13	14	20	19	16
Kulttuuripalv. esim. teatterit, musiikki	20	12	10	14	18	16
Lasten päivähoito	19	16	12	14	16	16
Suomen osall. EU:n elpymisrahastoon	16	12	12	15	17	15
Kuntaliitokset	13	6	9	11	10	10
(n pienimmillään)	(196)	(178)	(169)	(145)	(335)	(1 024)

a Lähde: Kuntavaalien seurantakysely, Kantar TNS. Asiakysymyksiä tiedusteltiin vastausasteikolla "ei lainkaan tärkeä", "ei kovinkaan tärkeä", "melko tärkeä" ja "hyvin tärkeä" sekä "en osaa sanoa"

Liitetaulukko 2

Kuntavaalit 2021: ”Missä määrin seuraavilla asioilla oli merkitystä ratkaisuihisi ja valintoihisi kuntavaaleissa riippumatta siitä, äänestitkö vai et?” Hyvin paljon -vastausten osuus puoluevalinnan mukaan (%)^a

	SDP	PS	KOK	KESK	VIHR	VAS	RKP	KD
Terveyspalvelut	57	43	47	57	35	66	31	53
Vanhustenhuolto	54	38	38	52	31	42	19	55
Kotikunnan talous ja velkaantuminen	30	61	51	48	21	21	20	43
Lähiymp. turvallisuus (rikoll., väkivalta)	32	52	34	43	25	28	19	37
Verotus	30	47	47	38	12	25	24	39
Työllisyys	36	38	31	42	19	38	22	20
Sosiaali- ja terveyspalv. sote-uudistus	32	30	25	37	15	36	19	23
Ympäristö ja luonnonsuojelu	35	15	16	21	62	54	14	10
Sosiaalipalvelut	38	25	18	32	16	46	10	20
Peruskoulut	31	26	22	41	17	30	24	27
Tekniset palvelut (kadut, vesi, puht.pito)	30	29	26	28	17	29	19	30
Valtion velkaantuminen ja talous	17	42	35	30	7	17	20	33
Asuinalueiden suunnittelu ja kaavoitt.	29	22	29	27	25	26	24	27
Syrjäytyminen, köyhyys	34	22	12	25	21	54	10	23
Yrityspalvelut ja elinkein. kehittäminen	25	25	30	34	13	12	12	30
Kirjastopalvelut	35	12	18	32	32	45	21	20
Joukkoliikenne	30	18	15	19	38	32	19	10
Kunnallisten palv. kilpailutt. ja ulkoist.	24	20	21	20	15	33	5	13
Liik.-, urh.- ja kuntoilumahd. ja -palvelut	23	18	22	26	16	24	5	7
Lukiot ja ammatilliset oppilaitokset	27	16	15	19	9	29	17	10
Maahanmuutto	13	59	12	12	6	17	5	3
Koronavirusepidemia Suomessa	25	20	12	30	10	23	12	27
Alkoholi ja huumeet asuinympäristössä	14	18	11	27	7	16	10	19
Kulttuuripalv. esim. teatterit, musiikki	25	7	13	13	20	32	19	7
Lasten päivähoito	22	15	11	18	7	22	17	17
Suomen osall. EU:n elpymisrahastoon	16	35	12	14	6	12	12	17
Kuntaliitokset	12	13	8	11	9	6	5	14
(n pienimmillään)	(147)	(120)	(177)	(124)	(88)	(65)	(41)	(29)

a Lähde: Kuntavaalien seurantakysely, Kantar TNS. Asiakysymyksiä tiedusteltiin vastausasteikolla ”ei lainkaan tärkeää”, ”ei kovinkaan tärkeää”, ”melko tärkeää” ja ”hyvin tärkeää” sekä ”en osaa sanoa”

Kunnallisan kehittämissätiön tutkimusjulkaisujen sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 Pirjo Mäkinen
KUNTARAKENNESELVITYS (1992)
- 2 HYVINVOINTIYHTEISKUNNAN TULEVAISUUS
Kolme näkökulmaa (1992)
- 3 Maria Lindbom
KUNNAT JA EUROOPPALAINEN ALUEKEHITYS (1994)
- 4 Jukka Jääskeläinen
KUNTA, KÄYTTÄJÄ, MARKKINAVOIMA
Kunnallisen monopolin ohjaus ja johtaminen (1994)
- 5 Torsti Kivistö
KEHITYKSEN MEGATRENDIT JA KUNTIEN TULEVAISUUS
Kohti ihmisläheistä kansalaisyhteiskuntaa (1995)
- 6 Kari Ilmonen–Jouni Kaipainen–Timo Tohmo
KUNTA JA MUSIIKKIJUHLAT (1995)
- 7 Juhani Laurinkari–Pauli Niemelä–Olli Pusa–Sakari Kainulainen
KUNTA VALINTATILANTEESSA
Kuka tuottaa ja rahoittaa palvelut? (1995)
- 8 Pirjo Mäkinen
KUNNALLISEN ITSEHALLINNON JÄLJILLÄ (1995)
- 9 Arvo Myllymäki–Asko Uoti
LEIKKAUKSET KUNTIEN UHKANA
Vaikeutuuko peruspalvelujen järjestäminen? (1995)
- 10 Heikki Helin–Markku Hyypiä–Markku Lankinen
ERILAISET KUNNAT
Kustannuserojen taustat (1996)
- 11 Juhani Laurinkari–Tuula Laukkanen–Antti Miettinen–Olli Pusa
VAIHTOEHDOKSI OSUUSKUNTA
– yhteisö kunnan palvelutuotannossa (1997)
- 12 Jari Hyvärinen–Paavo Okko
EMU – ALUEELLISET VAIKUTUKSET JA KUNTATALOUS (1997)
- 13 Arvo Myllymäki–Juha Salomaa–Virpi Poikkeus
MUUTTUMATON – MUUTTUVA KANSANELÄKELAITOS (1997)

- 14 Petri Böckerman
ALUEET TYÖTTÖMYYDEN KURIMUKSESSA (1998)
- 15 Heikki Helin–Seppo Laakso–Markku Lankinen–Ilkka Susiluoto
MUUTTOLIIKE JA KUNNAT (1998)
- 16 Kari Neilimo
STRATEGIAPROSESSIN KEHITTÄMINEN MAAKUNTATASOLLA
– case Pirkanmaa (1998)
- 17 Hannu Pirkola
RAKENNERAHASTOT
– ohjelmien valmistelu, täytäntöönpano ja valvonta (1998)
- 18 Marja-Liisa Nyholm–Heikki Suominen
PALVELUVERKOSSA YÖTÄPÄIVÄÄ (1999)
- 19 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
YKSITYISTÄMINEN VESIHUOLLOSSA? (1999)
- 20 Salme Näsi–Juha Keurulainen
KUNNAN KIRJANPITOUUDISTUS (1999)
- 21 Heikki Heikkilä–Risto Kunelius
JULKISUUSKOE
Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistoille (2000)
- 22 Marjaana Kopperi
VASTUU HYVINVOINNISTA (2000)
- 23 Lauri Hautamäki
MAASEUDUN MENESTYJÄT
Yritykset kehityksen vetureina (2000)
- 24 Paavo Okko–Asko Miettälä–Elias Oikarinen
MUUTTOLIIKE PAKOTTAA RAKENNEMUUTOKSEEN (2000)
- 25 Olavi Borg
TIEDON VAJE KUNNISSA (2000)
- 26 Max Arhippainen–Perttu Pyykkönen
KIINTEISTÖVERO KUNNALLISTALOUESSA (2000)
- 27 Petri Böckerman
TYÖPAIKKOJEN SYNTYMINEN
JA HÄVIÄMINEN MAAKUNNISSA (2001)
- 28 Aimo Ryynänen
KUNTAYHTEISÖN JOHTAMINEN (2001)

- 29 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
LUOTTAMUSHENKILÖ JA VALTA
Edustuksellisen kunnallisdemokratian mahdollisuudet (2001)
- 30 Terho Pursiainen
KUNTAETIIKKA
Kunnallisen arvokeskustelun kritiikkiä (2001)
- 31 Timo Tohmo–Jari Ritsilä–Tuomo Nenonen–Mika Haapanen
JARRUA MUUTTOLIIKKEELLE (2001)
- 32 Arvo Myllymäki–Eija Tetri
RAHA-AUTOMAATTIYHDISTYS KANSALAISPALVELUJEN
RAHOITTAJANA (2001)
- 33 Anu Pekki–Tuula Tamminen
LAPSEN EHDOILLA (2002)
- 34 Lauri Hautamäki
TEOLLISTUVA MAASEUTU
– menestyvät yritykset maaseudun voimavarana (2002)
- 35 Pertti Kettunen
KUNTIEN ELOONJÄÄMISEN TAITO (2002)
- 36 MAAKUNTIEN MERKITYS JA TEHTÄVÄT (2003)
- 37 Marko Taipale–Max Arhippainen
ANSIOTULOVÄHENNYS, JAETTAVAT YRITYSTULOT
JA KUNTIEN VEROPOHJA (2003)
- 38 Jukka Lassila–Tarmo Valkonen
HOIVARAHASTO (2003)
- 39 Pekka Kettunen
OSALLISTUA VAI VAIKUTTAA? (2004)
- 40 Arto Ikola–Timo Rothovius–Petri Sahlström
YRITYSTOIMINNAN TUKEMINEN KUNNISSA (2004)
- 41 Päivi Kuosmanen–Pentti Meklin–Tuija Rajala–Maarit Sihvonen
KUNNAT ERIKOISSAIRAANHOIDOSTA SOPIMASSA (2004)
- 42 Pauli Niemelä
SOSIAALINEN PÄÄOMA SUOMEN KUNNISSA (2004)
- 43 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
TARKASTUSLAUTAKUNTA KUNNAN PÄÄTÖKSENTEOSSA (2004)
- 44 Aimo Ryytänen
KUNNAT VALTION VALVONNASSA (2004)

- 45 Antti Peltokorpi–Jaakko Kujala–Paul Lillrank
KESKENERÄISEN POTILAAN KUSTANNUKSET
Menetelmä kunnille terveyspalveluiden tuotannon suunnitteluun ja ohjaukseen (2004)
- 46 Pentti Puoskari
KUNTA JA AMMATTIKORKEAKOULU (2004)
- 47 Timo Nurmi
KUNTIEN ARVOPERHEET (2005)
- 48 Jarna Heinonen–Kaisu Paasio
SISÄINEN YRITTÄJYYS KUNTATYÖSSÄ (2005)
- 49 Soili Keskinen
TUTKIMUS ALAISTAIDOISTA KUNNISSA
(verkkojulkaisu 2005)
- 50 Heikki A. Loikkanen–Ilkka Susiluoto
PALJONKO VERORAHOILLA SAA? (2005)
- 51 Arvo Myllymäki–Päivi Kalliokoski
VALTIO, KUNTA JA EUROOPAN UNIONI
Unionijäsenyyden vaikutus valtion ja kuntien taloudelliseen päätösvaltaan (2006)
- 52 Aini Pehkonen
MAAHANMUUTTAJAN KOTIKUNTA (2006)
- 53 Toivo Pihlajaniemi
KUNTARAKENNE MURROKSESSA
(verkkojulkaisu 2006)
- 54 Satu Nivalainen
PENDELÖINKÖ VAI MUUTANKO?
Työvoiman liikkuvuus kuntien välillä (2006)
- 55 Jouni Kaipainen
KUNTIEN ROSKASOTA (2006)
- 56 Vesa Vesterinen
KUNTA JA YHTIÖITTÄMINEN (2006)
- 57 Maria Solakivi–Matti Virén
KUNTIEN HENKILÖSTÖ, TEHOKKUUS JA KUNTAKOKO (2006)
- 58 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
VESIHUOLLON HAAVOITTUVUUS
(verkkojulkaisu 2007)

- 59 Elina Viitanen–Lauri Kokkinen–Anne Konu–Outi Simonen–
Juha V. Virtanen–Juhani Lehto
JOHTAJANA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA (2007)
- 60 Jouni Ponnikas–Timo Tiainen–Johanna Hätälä–Jarmo Rusanen
SUOMI JA ALUEET 2030
– toteutunut kehitys, ennakkointia ja skenaariot (2010)
- 61 Ritva Pihlaja
KOLMAS SEKTORI JA JULKINEN VALTA (2010)
- 62 Pekka Pietilä–Tapio Katko–Vuokko Kurki
VESI KUNTAYHTEISTYÖN VOITELUAINEENA (2010)
- 63 Pasi Holm–Janne Huovari
KUNNAT VEROUUDISTUKSEN MAKSAJINA? (2011)
- 64 Irene Roivainen–Jari Heinonen–Satu Ylinen
KÖYHÄ BYROKRATIAN RATTAISSA (2011)
- 65 Anu Hakonen–Kiisa Hulkko–Nyman
KUNNASTA HOUKUTTELEVA TYÖPAIKKA? (2011)
- 66 Markku Sotarauta–Toni Saarivirta–Jari Kolehmainen
MIKÄ ESTÄÄ KUNTIEN UUDISTUMISTA? (2012)
- 67 Eero Lehto
VOIKO ÄÄNESTÄMÄLLÄ VAIKUTTA KUNTAVEROIHIIN? (2012)
- 68 Kirsi Kuusinen–James
TUOKO PALVELUSETELI VALINNANVAPAUTTA? (2012)
- 69 Leena Forma–Marja Jylhä–Mari Aaltonen–Jani Raitanen–
Pekka Rissanen
VANHUUDEN VIIMEISET VUODET
– pitkäaikaishoito ja siirtymät hoitopaikkojen välillä (2012)
- 70 Niina Mäntylä–Jonna Kivelä–Seija Ollila–Laura Perttola
PELASTAKAA KOULUKIUSATTU!
– koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa tarkas-
telussa (2013)
- 71 Juhani Laurinkari–Kirsi Rönkä–Anja Saarinen–Veli-Matti Poutanen
PALVELUT TOIMIMAAN
– tapaturmissa vammautuneiden nuorten puheenvuoro (2013)
- 72 Signe Jauhiainen–Janne Huovari
KUNTARAKENNE JA ALUEIDEN ELINVOIMA
– laskelmia väestöstä, työpaikoista ja kuntataloudesta (2013)

- 73 Riitta Laakso
MISTÄ KOTI HUOSTAANOTETULLE LAPSELLE?
(verkkojulkaisu 2013)
- 74 Vuokko Niiranen–Minna Joensuu–Mika Martikainen
MILLÄ TIEDOLLA KUNTIA JOHDETAAN? (2013)
- 75 Niko Hatakka–Erkka Railo–Sini Ruohonen
KUNTAVAALIT 2012 MEDIASSA (2013)
- 76 Hannu Kytö ja Monika Kral-Leszczyńska
MUUTTOLIIKKEEN VOITTAJAT JA HÄVIÄJÄT
– tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista (2013)
- 77 Sakarias Sokka, Anita Kangas, Hannu Itkonen, Pertti Matilainen &
Petteri Räisänen
HYVINVOINTIA MYÖS KULTTUURI- JA LIIKUNTAPALVELUISTA
(2014)
- 78 Petra Kinnula, Teemu Malmi & Erkki Vauramo
SISÄLTÖÄ SOTE-UUDISTUKSEEN
Tunnuslukuja terveydenhuollon suunnitteluun (2014)
- 79 Hagen Henry, Jarmo Hänninen, Seija Paksu ja Päivi Pylkkänen
OSUUSTOIMINNASTA VALOA VANHUSPALVELUIHIN (2014)
- 80 Toni Mättö, Jukka Pellinen, Antti Rautiainen ja Kari Sippola
TALOUSOHJAUS TERVEYSASEMILLA
– näennäisohjaus luo näennäistehokkuutta (2014)
- 81 Tuija Rajala ja Jari Tammi
BUDJETOINTIA KUNTIEN MUUTOSKIERTEESSÄ (2014)
- 82 Petra Kinnula, Teemu Malmi & Erkki Vauramo
SAADAANKO SOTE-UUDISTUKSELLA TASALAATUA? (2014)
- 83 Maria Ohisalo & Juho Saari
KUKA SEISOO LEIPÄJONOSSA?
Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa (2014)
- 84 Anna-Maria Isola, Elina Turunen, Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen
ja Heikki Hiilamo
SYRJÄYTYNYT IHMINEN JA KUNTA (2015)
- 85 Heli Sjöblom-Immala
PUOLISONA MAAHANMUUTTAJA –
Monikulttuuristen perheiden viihtyminen Suomessa ja muutto-
suunnitelmat (2015)

- 86 Arttu Saarinen, Mervi Ruokolainen, Heikki Taimio, Jukka Pirttilä ja Saija Mauno
PALVELUMOTIVAATIO JA TYÖHYVINVOINTI TERVEYDEN-
HUOLLOSSA (2015)
- 87 Olli-Pekka Viinamäki ja Maria Katajamäki
LUOTTAMUKSESTA ELINVOIMAA KUNNILLE (2015)
- 88 Seppo Penttilä, Janne Ruohonen, Asko Uoti ja Veikko Vahtera
KUNTAYHTIÖT LAINSÄÄDÄNNÖN RISTIAALLOKOSSA (2015)
- 89 Paula Saikkonen, Sanna Blomgren, Pekka Karjalainen ja Minna Kivipelto
POISTAAKO SOSIAALITYÖ HUONO-OSAISUUTTA? (2015)
- 90 Eija Kauppi, Niku Määttänen, Tomi Salminen ja Tarmo Valkonen
VANHUSTEN PITKÄAIKAISHOIDON TARVE VUOTEEN 2040
(2015)
- 91 Petra Kinnula, Teemu Malmi ja Erkki Vauramo
MITEN SOTE-UUDISTUS TOTEUTETAAN? (2015)
- 92 Jaana-Piia Mäkinen, Kirsi Heikkilä-Tammi ja Marja-Liisa Manka
MITEN KUNTAESIMIES VOI PARANTAA TYÖHYVINVOINTIA?
(2015)
- 93 Matti Rimpelä ja Markku Rimpelä (toimittajat)
SÄÄSTÖJÄ LAPSIPERHEIDEN PALVELUREMONTILLA (2015)
- 94 Tomi Venho
RAHASTAA, EI RAHASTA, RAHASTAA
– suomalaisen vaalirahoituksen seurantatutkimus (2015)
- 95 Riku Thilman, Timo Rothovius ja Jussi Nikkinen
KUNNAN SIJOITUSVARALLISUUDESTA JA SEN HALLINNASTA
(2016)
- 96 Tiina Rättilä ja Jarmo Rinne
KUNTADEMOKRATIA KAKSILLA RAITEILLA (2016)
- 97 Juha Lavapuro, Tuomas Ojanen, Pauli Rautiainen ja Virve Valtonen
SIVISTYKSELLISET JA SOSIAALISET PERUSOIKEUDET
SYRJÄKUNNISSA (2016)
- 98 Aleksi Koski ja Heikki Kuutti
LÄPINÄKYVYYS KUNNAN TOIMINNASSA
– tietopyyntöihin vastaaminen (2016)
- 99 Sari Tuuva-Hongisto, Ville Pöysä ja Päivi Armila
SYRJÄKYLIEKSI NUORET – unohdetut kuntalaiset? (2016)

- 100 Torsti Hyyryläinen ja Sofia Tuisku
SOSIAALISESTA MEDIASTA RATKAISUJA PAIKALLISEEN
VAIKUTTAMISEEN (2016)
- 101 Antti Syväjärvi, Jaana Leinonen, Anu Pruikkonen ja Rauno Korhonen
SOSIAALINEN MEDIA KUNTAJOHTAMISESSA (2017)
- 102 Petra Kinnula, Teemu Malmi ja Erkki Vauramo
MITÄ TUNNUSLUKUJA SOTE-ALUEEN JOHTAMISESSA
TARVITAAN? (2017)
- 103 Ilkka Koiranen, Aki Koivula, Arttu Saarinen ja Pekka Räsänen
PUOLUEIDEN RAKENTEET JA JÄSENISTÖN VERKOSTOT (2017)
- 104 Ari Lehtinen ja Ilkka Pyy (toim.)
MITÄ ON LAADULLINEN KAUPUNKISUUNNITTELU? (2017)
- 105 Sami Tantarimäki ja Anni Törhönen
KOULUVERKKO MUUTTUU,
ENTÄ KOULUVERKKOSUUNNITTELU? (2017)
- 106 Suvi Hakoinen, Pirjo Laitinen-Parkkonen ja Marja Airaksinen
LÄÄKEKAAOKSEN HALLINTA SOTE-MUUTOKSESSA
– nykytila, haasteet ja ratkaisuehdotukset (2017)
- 107 Tommi Oikarinen, Tomi Voutilainen, Anu Mutanen ja
Matti Muukkonen
KUNNALLINEN ITSEHALLINTO VALTION PURISTUKSESSA
(2018)
- 108 Sami Borg
KUNTAVAALITUTKIMUS 2017 (2018)
- 109 Lasse Oulasvirta, Lotta-Maria Sinervo ja Petra Haapala
VALTUUTETUT TALOUSINFORMAATION KÄYTTÄJINÄ (2019)
- 110 Anu Gretscher ja Sami Myllyniemi
KUULUMMEKO YHTEISKUNTAAN?
Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä
tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista (2020)
- 111 Niina Mäntylä, Ville Karjalainen, Maria Refors Legge ja
Hanna-Kaisa Pernaa
PUKKI KAALIMAAN VARTIJANA
– kuka valvoo peruskouluja? (2021)
- 112 Tomi Venho
KUNNALLINEN PUOLUETUKI (2022)

- 113 Sami Borg
KANSANVALTAA KORONAN VARJOSSA
– Tutkimusraportti vuoden 2021 kuntavaaleista (2022)

KAKS – Kunnallisasian kehittämissäätiö rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on tukea ja parantaa kuntien ja niiden organisaatioiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa:

Polemia-sarja, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme www.kaks.fi.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Fredrikinkatu 61 A 00100 Helsinki
Asiamies	Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi , p. 0400 570 087
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi , p. 0400 815 527
Taloudenhoitaja	Anja Kirves, anja.kirves@kaks.fi , p. 0400 722 682

Tutustu kotisivuihimme (www.kaks.fi)!

Sami Borg

Kansanvaltaa koronan varjossa

Tutkimusraportti vuoden 2021 kuntavaaleista

Vuoden 2021 kuntavaalit siirrettiin koronapandemian ja vasta alkuvaiheessa olleen rokotustilanteen vuoksi huhtikuulta kesäkuulle. Miten puolueet onnistuivat ehdokasasettelussaan ja millaisin tavoittein ne kävivät vaaleihin? Miksi äänestysprosentti notkahti ja miksi ennakköäänestyksen suosio kohosi ennätyskorkeaksi? Mitä merkitystä vaalien siirrolla oli tuloksiin?

Tutkimus perustuu monipuolisiin rekisteri-, tilasto- ja kyselyaineistoihin, ja kuntavaalien puolue- ja ehdokaskilpailua analysoidaan useista näkökulmista. Tutkimus kuvaa aiempia tutkimuksia yksityiskohtaisemmin ehdokkaiden kannatus- ta erikokoisissa kunnissa. Kuntavaalien puoluekannatusta ja sen muutoksia arvioidaan muun muassa kunnallisten valta- asemien, puolueiden valtakunnallisen kannatuskehityksen ja puoluejärjestelmän keskeisten muutospirteiden kannalta.

9 789523 490840

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2022
ISBN 978-952-349-084-0 (nid)
ISBN 978-952-349-085-7 (pdf)
ISSN 1235-6956